

Publicacions Universitat Rovira i Virgili

El batec de l'època **Domènec Guansé i el** **periodisme (1918–1936)**

ANTONI ISARCH

COLLECCIÓ PATRIMONI LITERARI

Direcció

Magí Sunyer Molné, Universitat Rovira i Virgili

Comitè editorial

Francesc Foguet Boreu, Universitat Autònoma de Barcelona

Mònica Güell, Sorbonne Université

Montserrat Palau Vergés, Universitat Rovira i Virgili

Emili Samper Prunera, Universitat Rovira i Virgili

Gabriel Sansano, Universitat d'Alacant

Joan Ramon Veny Mesquida, Universitat de Lleida

UNIVERSITAT ROVIRA i VIRGILI
Càtedra Josep Anton Baixeras

EL BATEC DE L'ÈPOCA DOMÈNEC GUANSÉ I EL PERIODISME (1918-1936)

Antoni Isarch

Tarragona, 2021

PUBLICACIONS DE LA UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGLI

Av. Catalunya, 35 · 43002 Tarragona

Tel. 977 558 474 · publicacions@urv.cat

www.publicacions.urv.cat

1a edició: juny de 2021

ISBN (paper): 978-84-8424-913-9

ISBN (PDF): 978-84-8424-914-6

DOI: 10.17345/9788484249139

Dipòsit legal: T 594-2021

Cita el llibre.

Consulta el llibre a la nostra web.

Llibre sota una llicència Creative Commons BY-NC-SA.

Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili és membre de la Unión de Editoriales Universitarias Españolas i de la Xarxa Vives d'Universitats, fet que garanteix la difusió i comercialització de les seves publicacions a l'Estat espanyol i arreu del món.

ÍNDEX

PRÒLEG	7
<i>Francesc Foguet i Boreu</i>	
1. DOMÈNEC GUANSÉ I EL PERIODISME	17
2. ELS INICIS PERIODÍSTICS A TARRAGONA	27
2.1 Cròniques d'una ciutat	34
2.2 Política i país, un binomi conflictiu	49
3. LA PROFESSIONALITZACIÓ A BARCELONA	67
3.1 Cròniques d'actualitat. <i>La Nau</i> (1927-1930)	71
3.1.1 Barcelona, la gran ciutat moderna	74
3.1.2 Dona i societat	81
3.1.3 Catalanisme i llengua	92
3.1.4 Cinema i modernitat	97
3.2 Entre la cultura i la política. <i>La Rambla</i> (1930-1936)	107
3.2.1 L'aposta pel progrés social	112
3.2.2 Ensenyament i pedagogia	127
3.2.3 La defensa dels valors republicans	133
4. CONCLUSIONS	159
5. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	163
5.1 Articles de Domènec Guansé citats	163
5.2 Bibliografia general	175
RESUM	179
SOBRE L'AUTOR	181

PRÒLEG

La figura de Domènec Guansé (Tarragona, 1894 – Barcelona, 1978) ha quedat eclipsada —en certa manera— per altres grans noms de la literatura catalana contemporània, coetanis seus, com ara Joan Puig i Ferrer, Josep Carner, Eugeni Xammar, Carles Soldevila, Josep Maria de Sagarra o Josep Pla. Tanmateix, les darreres recerques han permès conèixer-lo molt millor i situar-lo al lloc que li correspon, talment altres escriptors de perfil similar i trajectòria paral·lela: Rafael Tasis, Ramon Xuriguera, Domènec de Bellmunt o Josep Maria Poble, per esmentar-ne uns quants. Guansé adquirí notorietat en les lletres catalanes durant el període d'entreguerres, un dels més brillants de la premsa en català, com a periodista, crític literari i teatral, novel·lista, dramaturg i traductor.

En el llibre que teniu a les mans, *El batec de l'època. Domènec Guansé i el periodisme (1918-1936)*, Antoni Isarch delimita amb exactitud l'aportació que Guansé feu en les publicacions catalanes més destacades d'entreguerres. Iniciat en el món del periodisme a la seva ciutat natal, Tarragona, Guansé s'instal·là a Barcelona el 1922, guiat per Antoni Rovira i Virgili, amb la incorporació a dues de les capçaleres més importants del moment: *La Publicitat* i *Revista de Catalunya*. Guansé es professionalitza en el periodisme cultural i es converteix en una de les signatures més aclamades de la premsa catalana coetània, sobretot en l'àmbit de la crítica literària i teatral. Com analitza molt bé Isarch, Guansé orbita al voltant dels grans escriptors, doblats de periodistes, dels anys vint i primers trenta, i n'esdevé una de les signatures més valuoses. Mentre dona a conèixer les primeres obres literàries, són nombroses les publicacions en què estampa el seu nom: *La Nau*, *D'Ací i d'Allà*, *Mirador* i *La Rambla*, entre les més rellevants.

Guansé assumí ben aviat la condició d'home de lletres, consagrat en cos i ànima a l'escriptura com un tot: podia compaginar la dedicació diària al periodisme més divers —assaigs breus, articles d'opinió, ressenyes, crítiques, notes teatrals— amb la narrativa, el teatre o la traducció. Darrere de la intensa activitat periodística de Guansé, analitzada per Isarch, hi ha una clara voluntat d'interpretar la realitat des d'una determinada cosmovisió i d'influir decididament en els debats públics més candents. Sempre des d'unes conviccions progres-

sistes, republicanes i catalanistes que aspiraven a modernitzar el país i a posar-lo a l'hora europea. Com bona part dels escriptors catalans del seu temps, l'aposta per la modernitat i el catalanisme republicà de què feu bandera eren indissociables del progressisme social i la defensa de les llibertats civils i polítiques.

Isarch examina punt per agulla l'etapa tarragonina de Guansé i la seva consolidació com a periodista de reconegut prestigi durant l'etapa barcelonina de preguerra, dos dels aspectes de l'autor de *Retrats literaris* que fins ara eren molt poc coneguts. La necessitat de professionalitzar-se com a escriptor marca la seva evolució fins a fer-se un nom destacat en el panorama periodístic nacional. Com a articulista, Guansé es proposa eixamplar el públic lector en mitjans de difusió d'expressió catalana com més amplis millor. El seu objectiu era incidir en la societat del seu temps amb l'exercici d'un periodisme cívic i compromès per tal de transformar o millorar el món que li tocà viure. Guansé era conscient que el periodisme tenia capacitat per crear un estat d'opinió sobre el present: en la seva ploma cristallitzaven les preocupacions, les inquietuds o les passions dels batecs del cos social.

De manera documentada i rigorosa, Isarch corrobora la importància de l'obra periodística de Guansé durant les dècades dels 1920 i 1930 com a reflex palpitant de la Catalunya d'entreguerres. Testimoni i cronista del seu temps, Guansé té una mirada ètica i cívica sobre l'actualitat, que s'accentua en els moments més convulsos, com els del pistolerisme, el període de la República o la guerra i revolució, però que s'entreu ja en l'etapa tarragonina, anys d'aprenentatge i de formació del jove periodista, com demostra Isarch. Al cap i a la fi, amb voluntat constructiva, Guansé no s'està de dir el que pensa amb la llibertat del qui observa el món que l'envolta amb ulls crítics i confia plenament en la força de la raó i del diàleg.

En les peces més incisives, Guansé critica els abusos de poder, el mal govern, la violència política o les actituds incíviques. O, en el sentit contrari, elogia la puixança de la cultura, de les arts, de la literatura i de la lletra escrita com a aliment espiritual per al progrés i la modernització socials. Bon observador de la realitat circumdant, excel·lent captador de detalls, Guansé té com a criteri d'anàlisi els valors de la democràcia i del progrés, de les llibertats individuals i col·lectives, del bé públic que cal salvaguardar de qualsevol forma de

tiranía o autoritarisme. La seva veu alça el to, sense perdre una afina-
da ironia, quan ha de fer front a tot allò que vagi en contra d'aquest
ideari de base democràtica i republicana —al qual, d'altra banda, serà
fidel a l'exili i en la represa.

Sense deixar d'anar modulant el discurs segons cada conjuntura,
Guansé exposa en les peces periodístiques la seva opinió informa-
da i raonada sobre els fets de l'actualitat, tot realçant el poder de la
premsa. No es queda mai en l'anècdota o en la superfície: en recull
la categoria i va al fons. Arran de la Guerra del Rif, conclosa el 1927,
per exemple, Guansé comença a percebre la necessitat que la política
catalana es distingeixi de l'espanyola per l'actitud de protesta contra
el fals sentit de la realitat que caracteritza —una rèmora persistent—
els governs de Madrid. Rebutja, sense contemplacions, la retòrica
patriòtica i la manipulació de la realitat, tant del gust de les dretes
espanyoles, perquè ofusquen la raó i ofeguen la veritat.

Tot i les limitacions pròpies de l'època, la mirada de Guansé re-
vela la seva obertura de compàs envers temàtiques que començaven
a insinuar-se tímidament en els debats públics, com ara el paper de la
dona en la vida social o, en contra d'actituds hipòcrites, la flexibilit-
zació dels costums morals o sexuals, que el cinema ajudava a dessa-
cralitzar, bo i promovent canvis d'hàbits i comportaments molt més
saludables. Com palesa també l'atreviment de la seva narrativa, que
despertava la ira dels sectors més recalitrants de la crítica, Guansé
anhelava una societat més oberta, més lliure, més cosmopolita, que
trenqués amb la inèrcia retrògrada que impedia el progrés social.

Altrament, Isarch examina amb lupa l'evolució gradual que fa
Guansé, en consonància amb bona part de la societat catalana, cap a
posicions cada vegada més netament catalanistes, contràries a l'uni-
formisme centralista i amatents a respectar les diferències culturals
i lingüístiques com un patrimoni col·lectiu, valuós i enriquidor, que
cal defensar i valorar. La intransigència atàvica espanyola, la inèpcia
per comprendre el fet català, el menyspreu cap a la diferència, el durà
a investir contra els governs de Madrid i —seguint també els plante-
jaments del seu mestre Rovira i Virgili— a afermar, cada vegada amb
més contundència, el seu ideari.

La projecció pública de Guansé guanya en visibilitat amb la seva
implicació, a partir de 1923, en la dinàmica de la premsa barceloni-
na coetània. Com altres homes de lletres del seu temps, Guansé es

capbussa en la vida política i escriu articles en què mostra simpatia amb els postulats del catalanisme republicà. Les peces aparegudes als diaris *La Nau* (1927-1930) i *La Rambla* (1930-1936) confirmen l'adscripció ideològica de Guansé, i també la seva especialització en el seguiment de l'actualitat sociopolítica, les reflexions sobre aspectes cívics i la crítica literària o teatral. Com exposa *in extenso* Isarch, les temàtiques dels seus articles d'opinió participen de l'«esperit de ciutadania» que postulen el catalanisme i el republicanisme per establir el progrés social i el foment de la cultura com a eixos centrals de les seves polítiques.

Amb esperit crític i cívic, Guansé s'interessa per la ciutat de Barcelona, una metròpoli europea que, amb els fastos de l'Exposició Universal de 1929, ha pogut reforçar amb penes i treballs la seva voluntat de modernitzar-se i d'obrir-se al món, però que, si realment vol ser una gran ciutat, encara té molts aspectes socials —les bosses de marginalitat, la precarietat de l'ensenyament, etcètera— per millorar. Com altres periodistes catalans del moment, Guansé mostra una afuada sensibilitat social i cultural. Al seu entendre, el progrés material havia de ser indissociable de l'espíritual. Les millores en el terreny col·lectiu havien d'anar de bracet de l'extensió de la cultura en tots els estrats. En aquesta via de progrés i modernitat, les dones hi havien de tenir un espai cada vegada més destacat. Des d'una òptica desinhibida i moderna, Guansé aplaudeix en els seus articles els tímids avenços en la incorporació de la dona als diversos àmbits de la vida pública, també en el literari, artístic i cultural.

Compartit pel periodisme progressista del moment, l'esperit liberal de Guansé el mena a defensar coherentment els drets laborals dels treballadors, l'educació cívica de la ciutadania, els avenços socials, l'obertura en matèria moral o la catalanització de la cultura. Isarch posa exemples molt aclaridors de l'ideari liberal, republicà i catalanista que destil·la l'articulisme guansenià. La defensa de la identitat catalana el porta a escriure peces d'alt voltatge per rebatre les acusacions i els atacs de la premsa espanyola, especialment madrilenya —com els esgarips catalanofòbics de l'immarcescible *ABC*—, o per defensar la llengua catalana durant la dictadura de Primo de Rivera o davant dels equívocs internacionalistes d'alguns sectors d'esquerres. Partidari d'un català flexible i depurat, apte per a múltiples registres, com pro-

pugnava Pompeu Fabra, Guansé reclama que l'ús social de l'idioma del país es faci efectiu en totes les esferes de la vida quotidiana.

L'obra periodística de Guansé abraça igualment, com a bon home de lletres, una mirada especial sobre les arts plàstiques, la literatura, el teatre o el cinema, en què deixa entreveure la seva curiositat intel·lectual i la seva concepció estètica. En relació amb el cinema, per exemple, tot i les reserves inicials, compartides per la intel·lectualitat coetània, Guansé considera que és una «llició de la vida» i en valora la modernitat i la difusió popular que té com a art de consum massiu, però reclama que es diferenciï del teatre i de la novel·la per encertar la seva especificitat artística. Això no obstant, paladà a ultrança de la literatura, Guansé defensa aferrissadament la supremacia de la paraula escrita en totes les arts, àdhuc en el cinema.

Durant l'etapa republicana, Guansé continua la dedicació a l'articulisme d'opinió sobre temàtiques de l'actualitat sociocultural i accentua el periodisme polític més bel·ligerant. De fet, la primavera republicana encetada a partir de 1931 el duu a fer confluïr política i cultura, un binomi que, com apunta Isarch, parteix de la convicció que la Catalunya autònoma havia d'establir uns fonaments culturals sòlids en què basar el fet diferencial i la democràcia plena. Segons la lògica guanseniana, la consciència nacional del poble català havia d'arrencar de la defensa dels seus «interessos espirituals». Sense cultura, no hi ha política democràtica. Guansé persegueix el propòsit d'assenyalar tot allò que és millorable en la vida sociocultural per democratitzar, fer progressar, modernitzar i educar el país. Sense democràcia, tampoc no hi ha cultura lliure. Guansé emplaça la cultura a l'epicentre del recobriment espiritual de la Catalunya autònoma. Al seu parer, l'esperit cosmopolita era perfectament compatible amb la vitalitat de la llengua i la cultura catalanes, situades en peu d'igualtat amb les llengües i cultures d'arreu del món.

El Guansé periodista dels anys republicans —i també el del període bèl·lic i revolucionari— esmola la seva ploma crítica i combativa per defensar, amb bagatges i arguments, els valors republicans i democràtics des del catalanisme d'esquerres. Els seus atacs a la dreta més conservadora, espanyolista i catòlica contreen les ires furibundes dels sectors més integristes. Destre en la generació de polèmiques i debats, Guansé s'erigeix en una de les veus més llegides de la premsa catalana dels anys trenta. En les seves peces, directes i

crystal·lines, es mostra favorable al sufragi femení, la participació de les dones en la vida pública, artística o intel·lectual, l'oficialització del català en tots els àmbits, la millora de l'ensenyament dels infants i joves, etcètera. Totes aquestes temàtiques són observades des d'una mirada que apunta a un horitzó de progrés i modernitat que la jove República encoratjava i feia viable.

Des de conviccions democràtiques, progressistes, republicanes i europeistes, Guansé practica un periodisme vibrant que denuncia també les derives feixistes de la dreta espanyola, arremet contra els valors reaccionaris, defensa el sufragi popular, enalteix els símbols de la llibertat (com ara Francesc Macià), etcètera. Arran del debat estatutari del 1932, posem per cas, es mostra a favor d'un text que rescabali els catalans del temps infaust de la monarquia, repari les desigualtats i injustícies, i respongui a un poble d'homes i dones lliures en què la distribució de la riquesa sigui justa i equitativa. Enfront dels atacs catalanofòbics de la intel·lectualitat i la premsa espanyoles, agusa la ironia o el sarcasme per denunciar com el Madrid oficial —adés i ara— s'aprofita de l'esforç econòmic dels catalans i només vol manar i imposar.

Republicanisme i catalanisme esdevenen, en opinió de Guansé, consubstancials. Defensor convençut de l'autogovern de Catalunya, els seus articles entaulen picabaralles dialèctiques amb la Lliga Catalana, el partit de la dreta indígena, capaç de vendre's l'autonomia «per una casaca de ministre». Amb la polarització partidista, sobretot durant el Bienni Negre (1933-1936), Guansé elevarà el to de la crítica al partit liderat per Francesc Cambó pel seu oportunisme, per la hipocresia davant de les situacions de conflicte social, per l'entente amb les forces de dreta espanyoles, per la confusió entre pàtria i patrimoni propi o pel flirteig perillós amb actituds autoritàries. En moments difícils, no hi veia cap altra perspectiva per al catalanisme que una política d'esquerres. Quan les dretes catalanes i espanyoles impregnen un gir regressiu al règim republicà, Guansé aposta amb ferma i convicció per la unitat de les esquerres i l'afermament de les seves polítiques progressistes.

En definitiva, *El batec de l'època* és una contribució decisiva, imprescindible, per conèixer la consagració en cos i ànima de Guansé al periodisme d'opinió d'entreguerres. Isarch hi desgrana minuciosament els trets fonamentals d'aquesta obra periodística, els

seus eixos temàtics i les seves tècniques, com també la seva evolució ideològica segons les conjuntures polítiques durant els anys 1918-1936. Per mitjà de Guansé, pren encara més relleu l'extraordinària modernitat que assolí la premsa catalana en aquella època. La hibridació temàtica, de gèneres i de seccions anava acompanyada d'una gran porositat de continguts i d'una qualitat expressiva, a cavall entre el periodisme i la literatura, que es troben a faltar en la premsa actual. En un transvasament d'anada i tornada entre literatura i periodisme, els noms més il·lustres de la literatura —esmentats més amunt— estampaven la seva rúbrica en les pàgines dels diaris, contribuïen a afaiçonar l'opinió pública i aconseguien que la premsa tingués un to i una mirada literaris.

Amb una claredat expositiva exemplar, una argumentació sòlida i una aportació documental impecable, Isarch és capaç de transmetre a través de l'obra periodística de Guansé l'esperit de la Catalunya d'entreguerres, que, malgrat les dificultats, maldà per no perdre el tren del progrés i de la modernitat. Isarch delinea amb precisió un Guansé que s'erigeix en testimoni i cronista d'aquest temps, que sap captar les palpitations socials, culturals i polítiques de la vida ciutadana, que enlaira l'anècdota a categoria i que escriu amb un estil dreturer, diàfan i incisiu, ben agradable de llegir. Guansé tingué molt clar que el periodisme era una plataforma magnífica per generar polèmiques i controvèrsies que enriquessin el debat públic i incidissin en la realitat amb l'objectiu de transformar-la en pro de l'aprofundiment democràtic i el progrés social. En el segle XXI, salvant totes les distàncies, la seva manera d'entendre el periodisme i els valors ètics i polítics que la sostenien continuen essent vàlids.

FRANCESC FOGUET I BOREU

Per al periodista de debò, una de les muses més seductores és la novetat: la sorpresa que ens porta cada dia que passa. Ell la persegueix, viola el seu secret i el conta al públic. És un amant que no pot fer durar molt les seves abraçades.

Domènec Guansé (1928)

1. DOMÈNEC GUANSÉ I EL PERIODISME

El present estudi es proposa dur a terme un acostament a la faceta periodística del crític, narrador i memorialista Domènec Guansé i Salesas entre els anys 1918 i 1936.¹ La projecció pública que d'uns anys ençà sembla que torna a tenir l'escriptor tarragoní —del tot justificada, atesa la innegable qualitat de la seva obra— encara no li ha permès assolir l'estadi de reconeixement de què gaudeixen altres noms propis del món cultural i literari de preguerra. Tanmateix, la recomposició del personatge es perfà cada dia una mica més, com un trencaclosques que va encaixant les peces d'un retrat. Volem pensar que la contribució que avui presentem pot convertir-se en un pas endavant per consolidar la figura de Domènec Guansé. Si fins ben entrat el segle XXI era pràcticament impossible trobar-ne alguna obra a les llibreries (lligades de peus i mans, ai las, per l'imperi de la novetat), en l'actualitat comptem amb estudis rigorosos sobre la producció guanseniana i amb edicions solvents, tant de la seva producció creativa com de la memorialística o de la vinculada al periodisme (Isarch 2018a).

Format durant els anys deu del segle XX en els cenacles lletraferits de la seva Tarragona natal —sota l'aixopluc d'alguns escriptors modernistes epigonals i anacrònics que perpetuaven, en castellà, una literatura *demodée*—, Domènec Guansé destacà ben aviat com a prosista dotat i imaginatiu, amb articles, proses poètiques i narracions que es publicaven a la premsa tarragonina i, més escadusserament, barcelonina. La seva forta passió per l'art, i en especial per la literatura, dificultava la possibilitat d'harmonitzar una obligació laboral amb la vocació per les lletres. A propòsit d'una de les seves primeres feines, Guansé manifestava el 1971 a Vicenç Riera Llorca que «l'oficina, la ciutat, tot plegat em queia al damunt. Pensava a evadir-me'n, i si no em decidia era per manca d'esperit aventurer i per horror a la bohèmia» (Riera Llorca 1971: 44). Malgrat tot, trobà en la carrera pe-

1 L'origen d'aquest estudi és una part, modificada i revisada en profunditat, de la tesi *Domènec Guansé: crítica, periodisme i narrativa (1918-1936)*, dirigida pel doctor Francesc Foguet i Boreu. Departament de Filologia Catalana: Universitat Autònoma de Barcelona, 2016.

riodística una manera de conciliar ocupació professional i interessos particulars: accedí a algunes de les tribunes locals més destacades, com l'inclit *Diario de Tarragona* o el més modern *Tarragona*, on es foguejà en l'articulisme d'opinió, sense renunciar a la seva aposta per la literatura de creació. Paral·lelament, inicià una producció literària que es manifestà amb preferència en narracions breus tributàries d'una estètica decadent i esteticista, molt influïdes tant per la literatura galant espanyola d'Eduardo Zamacois, Emilio Carrère o Felipe Trigo, divulgats per col·leccions com *La Novela Corta* o *El Cuento Semanal*, com pels narradors finiseculars francesos a l'estil de Huysmans o Rachilde.

El 1922 Guansé fou reclutat pel polític Antoni Rovira i Virgili, de manera que es decidí a fixar residència a Barcelona per integrar-se en el món literari de la capital. Ho feu a redós de dues capçaleres de referència, que representaven el relleu cultural al Noucentisme: *La Publicitat* i la *Revista de Catalunya*. Si bé d'antuvi comptà amb una discreta ocupació a la companyia Riegos y Fuerzas del Ebro, que constituïa «un recés tranquil on passar desapercebut», el seu esperit inquiet no va suportar gaire temps «la rigidesa de l'horari» (Riera Llorca 1971: 47), i de seguida va apostar de manera exclusiva per la professionalització en el món de la premsa. És a partir d'aquest moment que podem trobar la signatura guanseniana a diverses publicacions, a les quals aporta textos crítics, cròniques teatrals o altres variants més o menys heterodoxes del periodisme cultural. A més, veuen la llum els seus primers llibres, apareguts en col·leccions populars: *La raça* (1923), aplec de quatre relats breus escrits a Tarragona, i *La millor de totes* (1925), primer intent narratiu que, tot i la brevetat, ja apunta cap a una major ambició.

El camp on l'autor destacà d'una manera perdurable, però, fou el de la crítica literària. No només mantingué una regularitat encomiàstica en un mitjà de gran rellevància cultural com és el cas de la *Revista de Catalunya* (Isarch 2010), sinó que al llarg dels anys vint escriví algunes de les ressenyes llibresques més agudes de l'època. Juntament amb altres intel·lectuals, periodistes i homes de lletres com Josep Pla, Joan Puig i Ferrer o Rovira i Virgili mateix, Guansé contribuí a accelerar un procés de canvi cultural, que dins l'àmbit de la literatura de creació es concretà en una nova sensibilitat estètica fonamentada en la novel·la com el gènere cridat a reconquerir un pú-

blic que, durant els anys d'hegemonia noucentista, havia estat bandejat del sistema literari (Castellanos 2005: 9-14). En l'àmbit escènic, es convertí en un fidel cronista de la vida teatral de Barcelona, amb rigoroses notes valoratives de la dramaturgia catalana, espanyola i europea des de *La Publicitat*, al costat de Josep M. de Sagarra, que durant bona part dels anys vint fou el crític teatral titular del diari (Sagarra 1987).

Fidel a Rovira i Virgili, Guansé s'embarcà a *La Nau* que aquest havia fet salpar a les darreries de 1927, en la qual tornà a fer gala d'aquella ploma afuada que havia brandat a Tarragona. La seva columna «Del matí al vespre» era llegida i seguida, i no era estrany que, amb motiu d'algun afer polèmic tocant a la moral i els costums, trobés rèplica en altres diaris de signe oposat, com *La Veu de Catalunya* o el catòlic *El Matí*. La creixent popularitat del tarragoní en els medis literaris i periodístics, pervinguda sobretot per les ja esmentades crítiques teatrals a *La Publicitat* o les de narrativa a la *Revista de Catalunya*, s'afermava a cada pas. L'estrena de Guansé al maig de 1928 com a traductor es va veure afavorida per l'obra triada, la cèlebre *Manon Lescaut* de l'Abat Prévost, i per l'editorial que n'acolli la traducció, Edicions Proa, un dels segells emblemàtics de la nova fase cultural. Afegim-hi, a més, la seva consolidació definitiva com a narrador, sensible i ben dotat per a l'apunt psicològic dels personatges amb *La Venus de la careta* (1927) i *Com vaig assassinar Georgina* (1930), dues mostres de l'evolució que experimenta bona part de la prosa de ficció catalana cap a postulats convergents amb els corrents estètics que triomfen a Europa, com el psicologisme. Tot plegat, va facilitar la transició cap a noves plataformes d'expressió pública, en el moment que la Dictadura de Primo de Rivera es consumia i el país entrava en la decisiva etapa republicana. *Mirador*, i sobretot *La Rambla*, entre d'altres, van copar a partir de 1931 l'activitat periodística i crítica de Domènec Guansé, sovint força indestriables.

Qualsevol estudiós que s'interessi per la producció literària catalana dels anys vint i trenta del segle xx ha d'anar a parar, tard o d'hora, a les hemeroteques (o, si no és un nostàlgic empedreït, als cada cop més nombrosos repositoris digitals). Actualment no estem avesats al fet que el periodisme i la literatura comparteixin els espais d'un diari tal com es feia un segle enrere. Assumim amb acrítica naturalitat que moltes capçaleres mantinguin algun suplement cultural o, si més

no, unes poques pàgines dedicades als llibres, però no concebríem la hibridació de temes, gèneres i seccions tal com es produïa a la premsa anterior a 1936. Avui, a despit dels canvis profunds que afecten tots els caires de la galàxia comunicativa, la compartimentació per seccions continua essent molt rígida, gairebé fèrria, i només es transgredeix quan un escriptor supervendes esdevé notícia per algun fet que gairebé mai no té a veure amb la literatura. Abans, com dèiem, no era així. Les publicacions periòdiques, fetes de poques pàgines ben atapeïdes de lletra i anuncis publicitaris, solien compaginar en alegre convivència les ressenyes de llibres, les cròniques teatrals, els intervisus als escriptors i fins i tot la creació literària amb les notícies internacionals, els resultats esportius, les cròniques parlamentàries o la informació mercantil, sense oblidar les notes de corresponsalia o les seccions temàtiques (pàgines femenines, contes per a infants, etc.).

És cert que a partir de la instauració de la República aparegueren diaris i revistes de clara vocació majoritària, amb guanys sensibles en l'aspecte formal i amb una certa especialització en els continguts segons el sector de públic al qual s'adreçaven. *L'Instant* (1935-1936) o *Última Hora* (1935-1938), per exemple, consolidaren el periodisme gràfic que s'estilava tant arreu del continent i que a Catalunya comptava amb el precedent pioner, i efímer, del setmanari *Imatges* (1930). Tanmateix, el panorama que descrivim no va variar en allò essencial i definitori de qualsevol publicació periòdica: ésser un vector d'influència social. Les columnes d'opinió i les eventuais col·laboracions de noms il·lustres de la *intelligentsia* autòctona eren la punta de llança d'aquest afany d'incidència entre els lectors, bo i tractant continguts força heterogenis: qüestions d'art, política, cultura, societat o tradicions alternaven dins una mateixa secció sense cap altra jerarquia que l'expressió de la lliure voluntat de l'autor i dels seus interessos particulars.

Es pot afirmar, doncs, que la presència del món literari era un fet connatural a l'existència mateixa d'un diari. Els columnistes més reputats solien ésser noms propis de l'alçada de Josep Pla, Carles Soldevila, Josep Carner o Josep M. de Sagarra, per esmentar només un quartet d'honor, i les col·laboracions als rotatius esdevenien tot sovint la dedicació més habitual entre els escriptors, en una simbiosi professional que, sens dubte, enriquia tant la premsa com la literatura. Guansé mateix recorda que el 1922, pel periodisme

s'hi sentiren igualment atrets erudits, historiadors i altres homes de lletres que no havien entrat mai, pròpiament, en contacte amb el gran públic i que en quedaren enllaminits. I, al mateix temps, es produïa un fenomen a la inversa: que alguns periodistes, simples repòrters, estimulats per l'ambient, esdevinguts cada vegada més exigents amb ells mateixos, passaven amb agilitat del reportatge a la novel·la o al teatre (Guansé 1966: 12-13).

El «Full de dietari» de Carles Soldevila, que ocupà gairebé sempre la primera pàgina de *La Publicitat* entre 1922 i 1934, és potser l'exemple més acabat de dedicació regular a la premsa, però podem citar molts altres casos d'entre els més populars o prestigiosos: la dilatada presència de Josep Carner a *La Veu de Catalunya* entre 1902 i 1917; el «Carnet de les lletres» de Tomàs Garcés a *La Publicitat* entre 1922 i 1932; «L'aperitiu» que Josep M. de Sagarra mantingué a *Mirador* entre 1929 i 1936; les particulars visions artístiques de Josep M. Junoy a «Les idees i les imatges» de *La Veu de Catalunya* entre 1930 i 1931; el breu però regularíssim «Comentari» de Josep M. Planes a *La Publicitat* durant el 1935, o fins i tot els lúcids editorials d'Antoni Rovira i Virgili, primer a *La Publicitat* i, des de 1927, a *La Nau*. No cal dir que aquest panorama ha de completar-se amb la premsa en castellà, que, malgrat el moment dolç dels periòdics en català al tombant dels anys vint als trenta, continuava essent majoritària: els tiratges de publicacions com *La Vanguardia*, *El Día Gráfico*, *El Correo Catalán* o el *Diario de Barcelona* en donen fe (Gómez Mompert 1992).

Si aquest perfil d'home de lletres, amb un peu al periodisme i un altre a la literatura, era freqüent a bona part de les redaccions de diaris durant el període dictatorial i republicà, resulta del tot imprescindible per caracteritzar la figura de Domènec Guansé. La voluntat de consagrar-se professionalment a l'escriptura, entesa de manera àmplia —des del producte narratiu més elaborat fins a l'anònima nota teatral d'urgència, passant per l'assaig biogràfic, la ressenya crítica o l'escrit periodístic emmotllat al patró clàssic de l'article d'opinió—, constituïa una aspiració irrenunciable per a l'autor. El deseiximent de la ploma, la sagacitat verbal i el traç precís són algunes de les cartes que Guansé exhibia per fer de les seves intervencions dins les pàgines volanderes del diari un artefacte comunicatiu apte per a tota mena d'expansions espirituals. I això només podia proporcionar-ho l'exercici continuat a la premsa. Certament, els trets estilístics del seu

articulisme evolucionen amb el pas dels anys i palesen un guany innegable en la capacitat de bastir, per mitjà d'una gran varietat de recursos lingüístics i solucions expressives, peces periodístiques d'alta volada. Sense menystenir, quan convé, el llenguatge directe proper a l'oralitat, els períodes curts i tallants, o la interrogació retòrica, la ironia i el sarcasme que redueixen a l'absurd els arguments per rebatre. Un repertori, en definitiva, que va lligat de manera clara a un model de prosa literària compartit amb altres primeres espases del periodisme d'entreguerres.

Errariem, però, si plantegéssim la seva aportació particular com un repte tècnic o merament formal. O, encara pitjor, si concebéssim la dedicació periodística de Guansé com una ocupació subsidiària de la literatura o la crítica. Per a ell, àvid de viure de ple en el seu temps, el periodisme constituí la manera més genuïna d'inserir-se en una societat cada cop més abocada a explicar-se des dels mitjans escrits. Guansé, convé insistir-hi, podia beneficiar-se d'un model periodístic que, si a les capitals comarcals tot just es trobava a les beceroles, a Barcelona ja havia penetrat amb força: rigorós en la informació, amb els espais preferents de cada pàgina consagrats a l'opinió i l'anàlisi, empeltat de col·laboracions de prestigi i, sobretot, fonamentat en el professionalisme. No podem oblidar, en aquest sentit, que el tarraconí fou testimoni de primera mà de l'època daurada de la premsa escrita a Catalunya, la qual assumia, per primera vegada, molts elements propis de la comunicació de massa (Espineta i Tresserras 1999: 80-84). Així, diaris i revistes deixaven de ser simples tribunes al servei de grans noms propis per articular-se entorn de bons equips de redacció; irrompien amb força dones periodistes de forta personalitat, com Aurora Bertrana, Irene Polo o Rosa M. Arquimbau, que aportaven una nova òptica a l'actualitat; es mirava una mica més cap a París, Roma o Berlín i una mica menys cap a Madrid; les paraules i les idees que els periòdics escampaven arreu eren discutides, blasmades, assumides o rubricades. Les tribunes escrites del període republicà mesuraven la temperatura del moment com cap altre agent social, i la vocació generalista amb què eren menades els assegurava, si més no, una continuïtat econòmica que sens dubte feia créixer la sensació que s'havia assolit una relativa normalitat. La nòmina de capçaleres que veieren la llum entre 1931 i 1936 oferia un balanç decididament optimista (Cadena 1998: 107-108).

Aquest auge de publicacions periòdiques es complementa amb el concurs indefugible de la premsa comarcal, que des dels anys deu i fins a 1939 experimentà una creixença insòlita. El procés de modernització que s'estenia a tots els àmbits de la societat catalana i arreu del territori, en fou la causa principal. Publicacions com el *Diari de Sabadell*, *El Pla de Bages* (Manresa), *Aires de la Conca* (Montblanc), *Lleida*, *El Llamp* (Gandesa), *Diari de Mataró* o *El Camp de Tarragona*, per citar-ne una petita mostra d'un extensíssim repertori, ho demostren amb escreix. Setmanaris, revistes, diaris, fulls diversos impulsats per un nodrit estol de joves escriptors, periodistes i activistes culturals, que feren el mateix camí que Guansé i contribuïren a la propagació dels ideals catalanistes i republicans sota la divisa de la modernització social del país. Ens referim, entre d'altres, a Josep M. Planes, Ramon i Joan Baptista Xuriguera, Domènec de Bellmunt, Ignasi Armengou, Josep M. Poblet, Artur Bladé i Desumvila o Manuel Brunet, molts dels quals, a més, desplegaren una part important de la seva carrera periodística a Barcelona.

* * *

A l'hora d'ordenar un corpus textual tan considerable com el que forneix Domènec Guansé durant el període estudiat, hem cregut oportú dividir el cos central d'aquest treball en dos grans apartats que corresponen a les dues ciutats on exerceix d'articulista, i alhora conservar el criteri cronològic. Hi ha diverses raons que ens hi empenyen. La primera, la possibilitat de copsar la qualitat ascendent dels seus escrits, no només pel que fa al tremp estilístic o a la versatilitat expressiva de la prosa guanseniana, sinó també pel que fa a la capacitat de connexió amb l'actualitat que l'envolta i, en definitiva, al grau d'incidència social. La segona, la constatació d'una evident regularitat en la dedicació a l'ofici periodístic entre 1918 i 1936, regularitat que posa de manifest la cohesió d'un discurs ideològic que, més enllà de les variacions pròpies de l'evolució personal, es manté dins unes coordenades perfectament identificables.

Així, el primer apartat ressegueix l'etapa de Domènec Guansé a Tarragona. El criteri ordenador basat en la successió de mitjans en què col·labora es justifica per la clara coincidència amb la línia temporal que hi podem superposar: cada cop que Guansé canvia de capçalera, fa un pas endavant en la seva trajectòria, tant en la maduració

estilística com en la professionalització dins l'ofici, o en totes dues coses alhora. Es pretén mostrar, doncs, l'evolució —sempre en castellà— que en quatre anys experimenta l'obra periodística del jove escriptor, des de les col·laboracions al modest *Butlletí de la Secció Excursionista de l'Ateneo Tarraconense de la Clase Obrera*, marcades per l'esteticisme a ultrança d'unes proses netament literàries, fins al comentari social més ortodox que trobarem al *Tarragona*, passant per les dues fases del *Diario de Tarragona*. Aquesta última capçalera fa de frontissa entre els dos extrems de la seva aportació a la premsa tarragonina: la de tipus literari i cultural, d'una banda, i la d'opinió, de l'altra. A més, hi estrenà el pseudònim *Oliverio*, popularíssim entre els seus conciudadans per l'ascendent que hi arribà a tenir com a conductor de la secció «Comentario». La suma total dels escrits que Guansé donà a conèixer als mitjans de la seva ciutat supera amb escreix els quatre-cents textos, cosa que obliga a reconsiderar que ens trobem davant d'una mera etapa de formació. Tant és així que, en instal·lar-se a Barcelona al setembre de 1922, ja és un escriptor perfectament consolidat en l'àmbit del periodisme, amb una experiència més que contrastada en la pràctica sovintejada de l'articulisme d'actualitat.

El segon bloc correspon a l'etapa barcelonina, i hi destaca d'entrada, en el moment de transició d'una ciutat a l'altra, un fet tan rellevant com és el canvi en l'opció lingüística en els textos de l'autor. Si bé alguna col·laboració escadussera a les capçaleres tarragonines ja l'havia escrita en català, l'ingrés a *La Publicitat* i a la *Revista de Catalunya* molt poc després d'arribar a la capital del país accelera aquest canvi. El castellà deixa de ser usat per Guansé com a vehicle d'expressió, llevat de les incursions que mantindrà al *Tarragona*, de Barcelona estant i cada cop menys freqüents. En paral·lel, l'ús vacil·lant de la llengua catalana que traïen els pocs articles al *Tarragona* deixarà pas a una sorprenent maduresa expressiva i retòrica. Malgrat aquesta evident diferència formal, l'enfocament dels escrits a *La Nau*, als anys vint, i a *La Rambla*, als anys trenta, és en bona manera tributària de l'estil i el to que havia desplegat entre 1918 i 1922.

Aquest segon bloc està dividit en dos apartats per un tall diàfan l'any 1930, que té a veure amb una reestructuració dels diaris en què participa Guansé i del tipus d'articles que hi publica. Així, si *La Nau* és el mitjà de referència abans de 1930, a partir d'aquest any *La Ram-*

bla passa a ser l'espai que acull amb més assiduïtat la seva signatura, tant pel que fa a les col·laboracions literàries com pel que fa a les que s'inscriuen en el més pur estil del periodisme polític. Cal tenir en compte, tanmateix, que les plataformes que esmentem són només la punta de l'iceberg de la grafomania guanseniana. Si eixemplem el focus, és impossible obviar altres textos de Guansé en tribunes tan importants com la *Revista de Catalunya* i *La Publicitat*, ja esmentades més amunt, o *L'Esquella de la Torratxa*, *D'Ací i d'Allà* i *Mirador*, al costat de moltes més en les quals la presència serà més ocasional, com *La Nova Revista*, *Revista de Poesia*, *Catalunya* de Buenos Aires, *L'Andreuenc* i tantes altres. Sense oblidar tampoc, com apuntàvem fa un moment, que després de 1922 continuarà escrivint per a la premsa tarragonina, primer amb el *Tarragona*, fins que tanqui definitivament el 1926 i Guansé es reincorpori al *Diari de Tarragona*, ja catalanitzat, amb el renovat pseudònim d'*Oliveri*.

Lluny de l'homogeneïtat ideològica o de la unitat d'acció, el posicionament de Guansé no es defineix tant des d'una opció política determinada com des de la defensa d'un conjunt de vectors que ressonen de manera recurrent en els seus articles, especialment abans de 1931: el progressisme social, l'aposta per la modernitat, el catalanisme republicà, la laïcitat i la llibertat de pensament. Tot i aquesta mirada oberta, no es pot negar que les vicissituds que viurà el país en els anys convulsos de l'etapa republicana empenyeran el periodista tarragoní (i, al capdavant, tots els escriptors i periodistes coetanis) a arrengrer-se amb les opcions polítiques que apostin sense mitges tintes per la causa general que, al seu entendre, aplega tots aquells valors: la defensa de les llibertats de Catalunya.

I val a dir que no caracteritzem un posicionament puntual, sinó una actitud que, a partir d'aquest moment, mantindrà al llarg de tota la vida. Les contribucions periodístiques i culturals, tant del període revolucionari i bèl·lic com de les dècades posteriors a l'ensulsiada de 1939, bé que ho demostren. En efecte, si durant la revolució de 1936 i el subsegüent esclat de la Guerra Civil Guansé mantingué el seu compromís amb els ideals catalanistes i republicans —com testimonien les seves sempre pertinents reflexions escrites—, durant el llarg exili a Santiago de Xile fins l'any 1963 es lliurà a una tasca impagable de preservació de la vida a Catalunya anterior a 1939, des d'una gran varietat de publicacions de la diàspora —la xilena *Germanor*, especi-

aliment— i des de l'edició d'obres de referència per al memorialisme del segle xx, com els cèlebres *Retrats literaris*, obra cabdal de la literatura d'exili que veié la llum l'any 1947 (Guansé 2008; Guansé 2013; Guansé 2015).

El títol que hem escollit per al present estudi, *El batec de l'època*, s'inspira per llunyana semblança en una de les seccions més celebrades de Domènec Guansé, «L'esperit dels dies», que l'autor mantingué a *La Rambla* entre 1930 i 1932. Però, a banda d'aquesta referència, ens sembla que l'expressió conserva i transmet amb fidelitat la idea subjacent de l'activitat guanseniana en el terreny del periodisme: fer de la seva producció escrita a les publicacions periòdiques dels anys vint i trenta un batec diari del cos viu, complex i dinàmic que fou la Catalunya autònoma, de la qual el tarragoní fou ensems testimoni privilegiat i cronista imprescindible.

2. ELS INICIS PERIODÍSTICS A TARRAGONA

Si deixem de banda algunes vagues informacions sobre el full *Juventud*, on sembla que un Domènec Guansé adolescent s'havia donat a conèixer per primera vegada (Riera Llorca 1971: 40; Virgili Sanromà 1980: 90), hem de considerar que fou en el *Butlletí de la Secció Excursionista de l'Ateneu Tarraconense de la Clase Obrera*, el mensual de la secció excursionista d'aquesta històrica entitat, on l'incipient literat va publicar les primeres col·laboracions escrites que assenyalen l'inici efectiu de la seva llarga i dilatada trajectòria. En l'època que Guansé hi col·laborà, l'Ateneu Tarraconense era una institució consolidada en el teixit associatiu i cultural de la ciutat, per bé que en la primera dècada de segle havia viscut algun sotrac considerable motivat per la irrupció impetuosa del catalanisme en l'arena política del Camp de Tarragona. Així, l'any 1906, Pere Lloret, amb Antoni Rovira i Virgili, Claudi Ametlla i altres membres de l'Associació Catalanista, creada el 1900, van fundar l'Ateneu Tarragoní, després de l'intent frustrat de catalanitzar l'Ateneu Tarraconense de la Clase Obrera (Costafreda 1988: 43-51, esp. 49-50; Ametlla 1963: 179-181). Cada una de les dues entitats representava respectivament els sectors catalanistes i els espanyolistes de la ciutat; l'Ateneu Tarragoní, fins i tot, arribà a gaudir d'un efímer portaveu, *Tàrraco*. Malgrat les diferències, l'any 1914 acordaren un reagrupament bo i conservant, per raons d'antiguitat, el nom corporatiu en castellà (Virgili Sanromà 1980: 89-90).²

Com tantes altres revistes culturals *amateurs*, aquesta publicació oferia les seves pàgines a les expansions literàries dels joves lletraferits de la ciutat, i Guansé, que n'era un dels més actius, s'hi inicià a vint-i-quatre anys amb una sèrie de proses de clara filiació finisecular. La primera, de juny de 1918, es titula «Mi vieja Tarraco», i traeix una sensibilitat heterogènia a mig camí entre el decadentisme francès, el naturalisme i, sobretot, la novel·la galant castellana conreada per alguns escriptors espanyols que perpetuaven els trets més epidèmics d'un cert modernisme i, segons com, fins i tot d'un cert romanticisme.

² Sobre el *Butlletí de la Secció Excursionista de l'Ateneu Tarraconense de la Clase Obrera*, vegeu les informacions que aporta Manuel Noguerras (1989) i, lateralment, Muiños (2003: 84-87).

La nòmina de referents que traspuen els escrits de Guansé en aquest tombant de dècada resulta molt il·lustrativa d'aquestes preferències. Podem trobar-hi fonts tan diverses com J.-K. Huysmans, Gabrielle D'Annunzio, Paul Verlaine, Émile Zola, Pío Baroja, Charles Baudelaire, Emilio Carrere, Edgar Allan Poe o Rubén Darío. Cal considerar, doncs, a la llum del que hem explicat, l'aparició al *Butlletí de la Secció Excursionista de l'Ateneo Tarraconense de la Clase Obrera* com la presentació pública de Domènec Guansé, avalada pel seu compromís amb la revista: entre l'estiu de 1918 i l'agost de l'any 1920, el tarragoní hi donarà deu textos, tots deutors de la mateixa estètica. Fins i tot les escasses col·laboracions al butlletí referides a algun assumpte d'interès social vagament lligat a l'actualitat es presenten amb l'embolcall retòric propi de la ploma guanseniana d'aquests moments, com és el cas de «La copa de Anfítrita», corresponent al número d'agost de 1919, que planteja la conquesta de la modernitat per part de la dona i, en general, de tota la joventut:

Aquí —pensamos— se incuba la nueva generación viril y fuerte que ha de sustituir a la caduca generación pasada, a la generación del pañuelito al cuello, como la llamó un intenso poeta catalán. Como en los tiempos heroicos de la Grecia homérica, torna a rendirse culto a la belleza y a la fuerza. Y es que en nuestra conciencia los dioses del olimpo griego resucitan. Apolo y Artemisa vuelven a la tierra...; vuelven todos menos el abyecto Dionisio, que, de origen asiático, es un intruso en la teogonía de Zeus. Hércules muestra con impudor tranquilo sus músculos de acero, y es inútil que los modernos hierofantes, anatematicen los escotes largos y las faldas cortas de las modernas gracias. Es inútil, porque ellas ya han aprendido a sonreír irónicas ante la mueca innoble de los sátiros. Dejad que con aquellos, el señor Pantalón, grasiento y sucio, el eterno Sancho para hablar más castizamente, siga rezongando el viejo refrán español —de los cuarenta para arriba...— y siga politiqueando en los salones del Congreso. Un amigo mío, que tiene ya las barbas y los cabellos de plata, me decía sonriendo como un viejo filósofo bondadoso y paternal, mientras contemplaba el cuadro pintoresco de la playa:

—Los que no están con vosotros están contra vosotros; ellos son los ineptos, los caducos, almas viejas que no han tenido nunca juventud, pero dejadlos, sin que ellos mismos se den cuenta, serán vencidos y arrollados por las corrientes modernas. La generación nueva se alza viril y triunfadora y bella como un dios.

Tanmateix, Guansé, esperonat per assolir un estatus professional en el món de les lletres i per arribar a un públic general, no trigà a accedir a un mitjà d'abast més ampli. La modesta difusió que tenia el butlletí excursionista no li permetia anar gaire més enllà d'uns cercles massa restringits, cosa que limitava les seves aspiracions. Va buscar, doncs, altres vies, i les va trobar. La primera, a Barcelona: a partir del mes d'abril de 1919, i fins ben entrat l'any 1921, Domènec Guansé publica una sèrie d'articles a *El Día Gráfico*, un mitjà situat en el republicanisme moderat que havia sortit al carrer per primer cop a l'octubre de 1913. Es tracta d'una quarantena d'escrits que, en bona part, tornaran a publicar-se al *Diario de Tarragona* o al *Butlletí de la Secció Excursionista de l'Ateneo Tarraconense de la Clase Obrera* amb una diferència variable de dies o setmanes. Només en alguns casos comptats l'ordre cronològic serà invers i veuran la llum primer a Tarragona. La iniciativa de trametre composicions de naturalesa diversa a la premsa de la capital catalana indica la ferma voluntat d'incidència entre un públic molt més nombrós, i certifica explícitament la voluntat del jove Guansé de difondre la seva activitat literària i periodística. I, a més, obliga a reconsiderar la impermeabilitat de l'etapa tarragonina de l'autor i el grau de desconeixement que se'n tenia a Barcelona, tenint en compte que *El Día Gráfico* gaudia d'una difusió superior als vint-i-cinc mil exemplars el 1918, i que comptà amb col·laboradors d'un cert renom, com Amichatis, Antonio de Hoyos y Vinent, Manuel de Montoliu i, sobretot, Eugeni d'Ors, que hi continuà el seu «Glosari» des de mitjan 1920 després de ser defenestrat, com és àmpliament conegut, de *La Veu de Catalunya*.

La segona via és a la seva ciutat. Des de principis de 1919, Guansé té una presència força regular a l'històric *Diario de Tarragona*, la qual cosa significa que havia aconseguit formar part del nucli de col·laboradors habituals d'un dels rotatius més prestigiosos en l'àmbit local. Les primeres mostres que hi dona a conèixer són alguns dels textos que havien vist la llum a *El Día Gráfico*, encara se situen en la línia més esteticista de la seva producció inicial. El fet que la secció on publica la major part dels escrits de 1919 dugui un títol tan explícit com «Paréntesis literario» resulta molt revelador en aquest sentit. Tanmateix, de seguida hi oferirà aportacions inèdites i de naturalesa no literària que li permetran eixamplar el focus d'interessos cap a àmbits extraliteraris. Així doncs, cal conèixer amb detall el sentit precís de les aportacions guansenianes al *Diario de Tarragona*.

El panorama dels mitjans escrits a la Tarragona del primer quart de segle xx està dominat per dues capçaleres de referència, *La Cruz* i el *Diario de Tarragona*. La primera, subtitulada «diario católico», es va publicar entre 1901 i 1936, i tingué força influència entre els sectors tradicionalistes. La segona, en canvi, representava el sector liberal de la ciutadania, i era la degana entre els fulls periòdics tarragonins, ja que havia estat fundada el 1853 i es va mantenir fins al 1938 (Tasis i Torrent 1966: 280-282). Al darrere del *Diario de Tarragona* hi havia Salvador Samà i Torrents, Marquès de Marianao, cap del Partit Liberal de la província des de 1894 i propietari del periòdic. El tercer diari més important, bé que a molta distància dels dos primers quant a nombre de lectors i incidència social, fou *La Veu de Tarragona* (1913-1935), òrgan del catalanisme de la Lliga. I podem esmentar encara una quarta capçalera, *El Camp de Tarragona*, veterà setmanari nacionalista que en la seva segona època, al llarg de 1923, fou l'òrgan d'Acció Catalana amb la direcció d'Antoni Rovira i Virgili. Tot plegat no és sinó el reflex de la situació política de la ciutat, amb l'habitual alternança dels dos partits dinàstics, conservadors i liberals, i amb la presència emergent de catalanistes i republicans (Muiños 2003: 128-140).

Aquest esbós, però, no pot resultar complet si no es té en compte que a partir de 1914, amb l'esclat de la Primera Guerra Mundial, la vida a Tarragona (i, de fet, a tot Catalunya com a conseqüència de la neutralitat de l'Estat espanyol en la contesa armada) canvia profundament i s'inicia una etapa caracteritzada per una creixent industrialització i per la modernització social que se'n deriva. En efecte, després de la crisi de la fil·loxa i la subsegüent ensulsiada econòmica que havia afectat de manera molt sensible tant el teixit industrial com el sector agrícola tarragonins durant l'última dècada del segle XIX i la primera del XX, la ciutat inicia un període de recuperació gràcies a la reactivació generada pel comerç amb els diversos països implicats en la Gran Guerra (Jordà Fernández 2006: 117-122; Ferrer 2006: 289-307).

En aquest nou context de prosperitat, el primer d'agost de 1920 es formalitza el grup empresarial Tarragona-Port, constituït i dirigit per destacats prohoms de la ciutat vinculats a sectors catalanistes, com Macià Mallol, Josep Bonet i sobretot Pere Lloret, amb qui Guan-

sé tenia una bona relació personal.³ Aquest *trust* adquireix la impremta on es feia el *Diario de Tarragona*, així com el diari mateix, que durant l'agost es continua publicant sota el comandament dels nous responsables. Coneixedors de la sensibilitat del públic habitual, Mallol, Bonet i Lloret opten per respectar la numeració antiga i donar a entendre, així, una explícita voluntat continuista amb un dels diaris més importants de la ciutat. Si el darrer número de l'antic *Diario de Tarragona* corresponia a l'any LXVII, núm. 176, de dissabte 31 de juliol de 1920, el primer de la nova capçalera homònima corresponia a l'any LXVII, núm. 177, de diumenge 1 d'agost de 1920.

Malgrat això, els propietaris no renunciaran a endegar un canvi en l'orientació política del rotatiu, que es visibilitza, sobretot, en la línia ideològica que els editorials de la primera pàgina van definint diàriament. A causa d'aquest viratge, el «nou» *Diario de Tarragona* comença a ésser percebut com un producte diferent, innovador, que atrau col·laboradors com Domènec Guansé i que malda per marcar un perfil propi, gràcies a la conducció diligent de Francesc Cubells, que n'era el director *de facto*, malgrat que arreu constava Macià Mallol com a màxim responsable.⁴ Fou Francesc Cubells, de fet, qui va

3 Vinculat d'antuvi a entitats locals d'un cert renom, com el Centre Recreatiu Catalana Les Quatre Barres, Pere Lloret fou un home destacat en l'àmbit del republicanisme tarragoní del primer terç del segle xx. Militant d'Acció Republicana, com Macià Mallol, va ocupar, entre altres càrrecs, el de president de la Diputació de Tarragona (1917-1919) i el de diputat al Parlament de Catalunya (1932). Va dirigir la primera alcaldia republicana de la ciutat entre l'abril de 1931 i l'octubre de 1934. A Costafreda (1988 *passim*) es documenta el seu concurs essencial en l'articulació del catalanisme tarragoní entre 1900 i 1914.

4 Tasis i Torrent (1966: 283) expliquen així aquesta dualitat: «La qüestió governativa, és a dir, la negativa de l'autoritat d'acceptar el nou director —la qual cosa suposava, en cas d'infracció, la presó per al nou titular— fou resolta notificant el nomenament de director del *Diario de Tarragona* a favor de Macià Mallol i Bosch, senador del Regne i en possessió, per tant, de la immunitat parlamentària. Adhuc així, calgué renunciar, perquè el governador s'incautava de les edicions del diari així que sortien de la impremta». Vegeu Tasis i Torrent (1966), així com també Virgili Sanromà (1977), que escriu: «Quan l'Editorial guanyà el plet al Marquès de Mariano, l'any 1920, una disposició oficial ordenava que al davant del diari havia de continuar el mateix director, o sia Antoni Chulvi i Bou, que fins aleshores havia exercit el càrrec, cosa amb la qual no es conformà la nova empresa editora del diari. Aleshores esperà que el director esmentat causés baixa per algun motiu [...], i, mentre tant els de l'editorial donaren a llum un nou diari, *Tarragona*, dirigit per Francesc Cubells i Florentí, el primer número

oferir a Guansé «fer al diari una secció fixa sobre el tema que volgués, que em remunerarien d'una manera convenient. En castellà, l'idioma del diari, el que jo usava en les meves col·laboracions abundants i disperses» (Riera Llorca 1971: 45). L'incipient periodista hi inicià la secció «Comentario» l'estiu de 1920, que esdevingué ben aviat la seva tribuna d'expressió habitual, i que era concebuda, seguint els mots inaugurals, com un instrument posat al servei de la ciutat de Tarragona:

Por esto quisiéramos tener la sensibilidad de un sismógrafo, de tal manera, que recogeríamos todas las palpitaciones de la Vida, en su repercutir en la ciudad: que todo impulso noble encontrara un eco en nuestra pluma, que todo dolor ciudadano encontrara un eco en nuestro corazón. Quisiéramos poner un comentario amable a todo bello gesto, lanzar una diatriba a todo gesto canalla; rendir pleitesía de homenaje a todos los que trabajan por el bien común, y arrancar muchas caretas, presentar desnudas muchas almas (15-VIII-1920).

Aquests mots deixen ben clar que Domènec Guansé participa de la idea que l'escriptor (el literat, però també el periodista i, en general, l'home de lletres) té a les seves mans la possibilitat de configurar uns certs aspectes de la societat de què forma part i a la qual adreça el seu missatge. És des d'aquesta convicció que cal entendre la voluntat d'incidència social que transmeten la major part de textos d'aquest corpus escrit. Amb aquest esperit, doncs, Guansé anirà consolidant la seva presència a la premsa tarragonina bo i oferint anotacions de tipologia diversa, lúcides observacions gairebé sempre lligades a l'actualitat immediata que el *common reader* pot identificar de seguida i de la qual pot formar-se una opinió. L'afany intervencionista dels articles és molt evident, perquè ara se n'ha trobat el públic receptor natural. Allò que en el «Paréntesis literario» eren divagacions de notable qualitat artística però d'escàs interès general han esdevingut reflexions lligades a la vida quotidiana, que s'adrecen als seus conciutadans, i que tracten temes concrets que Guansé jutja atractius, polèmics o necessaris per a aquest mateix públic. Un públic, a més,

---

del qual aparegué el 19-IX-1920 i plegà el 31-XII-1926, o sia quan el vell *Diario* passà íntegrament a mans de l'Editorial Tarragona, per mort de Chulvi (es morí aquest senyor el 4-XII-1926)».

que comença a ésser força definit en termes ideològics. Encara en conversa amb Riera Llorca, Guansé explica:

Tot d'una vaig comprendre que la ciutat que em queia al damunt, que m'aclaparava, era una ciutat molt noble i molt bonica, una ciutat que jo estimava molt i em vaig adonar de l'abandó en què la tenien i que s'hi cometien moltes profanacions. I em va passar això: que quan parlava de Tarragona i dels seus problemes, del que calia fer-hi o deixar de fer-hi, una mena de gent s'irritava i una altra mena, gent d'esquerra i gent catalanista, fos o no fos d'esquerra, m'aprovava, fins i tot públicament (Riera Llorca 1971: 46).

Passats els primers mesos de l'any 1920, podem afirmar que el camí de Guansé cap a la consolidació periodística està traçat amb fermesa i determinació. La signatura *Oliverio* ha començat a popularitzar-se entre els lectors, i la freqüència dels «Comentarios» augmenta, sobretot amb reflexions d'esperit polèmic tocant a qüestions molt sensibles per als lectors de la ciutat. Així, per posar un exemple, «Profanaciones» (17-VIII-1920), en el qual Guansé, amb l'estil ampul·lós característic dels inicis, afronta un problema endèmic que esdevindrà recurrent en la seva producció periodística: l'estat de conservació del llegat romà de la ciutat per part de la Diputació, a la qual les accions destinades a la difusió del patrimoni històric «siguen interesado muy poco».

Malauradament, però, les bones expectatives que amb tanta rapidesa s'havien creat es frustraran ben d'hora. El 29 d'agost, l'antic grup propietari del *Diario de Tarragona*, amb el Marquès de Marianao al capdavant, decideix reprendre'n la publicació un cop superades les traves legals que ho impediien, i, en fer-ho, també continuarà amb la numeració interrompuda, en un gest inequívoc de reivindicació d'autenticitat: es reprèn, doncs, a partir de l'any LXVII, núm. 177, de diumenge 29 d'agost de 1920.

Consegüentment, el projecte de Lloret, Mallol i Bonet és clausurat el 14 de setembre de 1920 i deixa de publicar-se amb el nom *Diario de Tarragona*. Tanmateix, el vell *Diario de Tarragona*, immers en la batalla legal contra la capçalera homònima, i enmig de mútues acusacions, retrets i no pas pocs malentesos per als lectors de la ciutat, perdrà col·laboradors i es ressentirà negativament de la forta polèmica generada, al mateix temps que el *trust* Tarragona-Port es re farà gràcies a una nova publicació diària, que amb el nom *Tarragona*

veu la llum el 19 de setembre de 1920 (Tasis i Torrent 1966: 281-283; Virgili Sanromà 1980: 16-19).⁵ No cal dir que Guansé havia pres part en el conflicte en apostar per aquest nou diari, i ho havia fet escrivint dures invectives contra el vell *Diario de Tarragona*: «Es el apócrifo aquél que defiende la política causante de nuestra decadencia; aquél que está hecho de silencios o de incomprendiones; aquél que en vez de ostentar el escudo de Tarragona, debiera ostentar la corona de un marqués, aquel que se llama liberal, y podría llevar una argolla como símbolo de sus liberalidades» (31-VIII-1920).

Seguí com vulgui, l'aparició del *Tarragona* va cloure el desagradable episodi de confrontació, en afegir a la vida periodística tarragonina una nova mirada que trencava encara més el tradicional dualisme i aconseguia un gruix de lectors considerable. I és precisament aquí on Domènec Guansé popularitza i consolida entre la societat local el mateix tipus d'escrits que havia iniciat tímidament al *Diario de Tarragona*.

2.1 Cròniques d'una ciutat

Les aportacions de Domènec Guansé al *Tarragona* que podem adscriure al periodisme d'opinió es caracteritzen pel fet d'exposar un ampli ventall de temes i nuclis d'interès. Vistos en conjunt, apunten a un objectiu comú: el desvetllament de la vida ciutadana que, gràcies a la millora global en molts aspectes, possibiliti l'avenç social. Aquesta divisa s'explica clarament en un context de recuperació de l'autoestima tarragonina després d'un període —el que abraça l'última dècada del segle XIX i la primera del XX— complex per a la ciutat. M. Jesús Muiños descriu la Tarragona de 1914 com a «clarament desubicada»:

desubicada en la seva funció econòmica, per tal com hi predominava el sector exportador, dependent de l'agricultura, sense que s'hagués as-

5 Per al resseguiment de la polèmica, són de consulta obligada les fonts directes de les respectives capçaleres. A tall de mostra no exhaustiva: «Vida nueva», *Diario de Tarragona*, 1-VIII-1920, p. 1; «Una explicación», *Diario de Tarragona*, 3-VIII-1920, p. 1; «A la opinión pública», *Diario de Tarragona*, 29-VIII-1920, p. 1. Per a més detall, es pot consultar la sèrie d'articles «Edificante historia de un atropello frustrado», al *Diario de Tarragona* de Lloret i Mallol, entre l'11 i el 18 d'agost, així com altres articles de caire més anecdòtic, com ara «Vaya conversación», 1-IX-1920, p. 1, en què es descriu la confusió dels lectors en anar a comprar el seu full habitual al quiosc.

solit encara la paral·lela consolidació del sector industrial. Es trobava més propera al capitalisme comercial de l'etapa moderna que no pas a l'estructura econòmica pròpia de l'Europa industrialitzada, i això en un context de progressiva internacionalització: ningú no podia restar al marge dels centres rectors (Muiños 2003: 183).

Així, cal suposar que el jove Guansé coneix les vicissituds de la història recent de Tarragona en el moment d'emprendre les seves col·laboracions periodístiques, i aposta per projectar una imatge de modernitat urbana que accentuï el trencament amb la dècada anterior. Com havia escrit al *Diario de Tarragona*, «vamos despertando, sí, y no gracias a nuestros gobernantes. Tarragona va adquiriendo de día en día —sin perder nada de su augusta belleza de ciudad antigua— aspecto de ciudad moderna» (5-IX-1920). Els batecs de la vila mediterrània han de ser el correlat de l'esperit dels tarragonins, i les manifestacions col·lectives (Corpus, la Festa Major, les competicions esportives, etc.), llurs expressions més genuïnes que enllacen passat i futur i fan projectar endavant la ciutat, com el vaixell que salpa del port en el qual Tarragona «veía un símbolo vivo de todas sus empresas, y esperaba anhelante que surcara triunfalmente las aguas» (25-I-1921).

Erigit d'antuvi en columnista d'opinió, Guansé esdevindrà un autèntic franc tirador de la ploma que demostra un coneixement profund del municipi i que, amb uns escrits plenament lligats a la quotidianitat —els quals no defugen, quan cal, la polèmica i la interpel·lació directa—, treballa de manera incansable pel progrés de Tarragona tant en el camp urbanístic com en l'espiritual, perquè «embellecer una Ciudad no es solamente una obra de estética, sino también de ética» (7-XI-1920). El compromís de Guansé amb les aspiracions de millora de Tarragona és consubstancial a la seva activitat pública al llarg del període 1920-1922, i si l'exercici del periodisme es vincula de manera tan estreta amb l'actualitat ciutadana és sobretot perquè el primer és directament tributari de la segona. Discurs individual i dinàmica col·lectiva es relliguen en un entreteixit fet a base d'unes determinades recurrències, així com d'unes filies i fòbies molt concretes i d'unes propostes de regeneració social que troben el ressò adequat en els lectors del *Tarragona*. Per a Guansé, la funció del periodista passa per ocupar un espai d'influència i tenir una certa capacitat de dinamització, i això vol dir, sobretot, trencar amb el

passat i amb l'immobilisme que a Tarragona està representat per les estructures sociopolítiques del segle XIX i els pitjors vicis de la vida pública, com ara el caciquisme, el provincianisme, la manca de cultura cívica o el predomini d'una moral retrògrada. Guansé considera que els cronistes dels seus temps estan investits d'una funció social important i necessària; a banda de l'estrictament informativa, han de crear un estat d'opinió, difondre i projectar una determinada mirada sobre el seu entorn immediat:

Si la palabra del periodista no suele tener la eficacia de crear o destruir, en cambio forma estados de opinión, o, simplemente, los recoge, articulándolos, dándoles una conciencia. Lo que era una masa informe, cristaliza en la pluma del periodista de talento.

Y esta es su alegría verdadera. Más que unos aplausos o que unos elogios, al periodista le place ver que lo que antes era sólo una verdad en su espíritu, es después una verdad en el espíritu de muchos o de todos.

Todos los estados pasionales de los pueblos modernos, están producidos siempre por la pluma del periodista. Todo ideal por el que un pueblo vive o va a la muerte, ha sido antes fecundado por la pluma del periodista. A él se deben todas las glorificaciones; acaso también todos los fracasos y todos los olvidos (4-VI-1922).

Per bé que la formulació és més aviat genèrica, aquestes paraules constitueixen tot un programa d'intervenció pública, profundament lligat a les fluctuacions del dia a dia per tal de generar estats d'opinió sobre determinades qüestions. La forma d'expressió privilegiada n'és l'article periodístic, la peça en prosa que, apareixent amb regularitat a la premsa, ofereix una mirada a l'actualitat i en pren el pols, sense renunciar al to personal. Un propòsit, doncs, «informe» d'antuvi, que «cristaliza en la pluma del periodista de talento». Així, tot afer propi de la vida quotidiana ha de passar pel sedàs crític del «Comentari» per, d'aquesta manera, incidir en la configuració de la fesomia de la ciutat: moderna sense perdre el sentit de l'ordre; tan sensible a la vida cultural contemporània com al llegat romà; habitada per ciutadans cívics i respectuosos amb els espais comuns; refractària a les falses aparences; promotora d'iniciatives que n'ennobleixin la imatge exterior, i, sobretot, governada per dirigents honestos que no se sotmetin als foscos dissenys de les oligarquies locals.

Si concretem una mica més els interessos guansenians, dins d'aquest extensíssim bloc de col·laboracions la valoració de la dinà-

mica municipal té un paper destacat, tot sovint explicada amb un marcat component crític. En aquest sentit, un dels blancs habituals de la seva ploma mordaç serà el govern local, tal com ho demostra el fet que els articles que se n'ocupen són nombrosos i variats: des d'aquells en què es mostra la desconfiança generalitzada envers els candidats a les eleccions, com és el cas de «Las elecciones y los prisioneros» (2-II-1922), fins aquells altres que condemnen l'actuació concreta d'un governador, tema d'«El Gobernador detenido» (2-III-1921), passant encara pels escrits en què, rere la lloança de determinades iniciatives ciutadanes, es vehicula una crítica al govern i als dirigents polítics, com ara «La Escuela Artesana» (5-XI-1920).

Podem aturar-nos en un dels primers textos que publicarà al diari *Tarragona* perquè constitueix tota una declaració de principis. «Los nuevos ricos», de setembre de 1920, és una apologia dels homes de negocis que s'han enriquit en poc temps gràcies a la iniciativa personal. Contràriament al sentiment d'enveja que poden generar, són defensats perquè del seu esforç particular han sorgit iniciatives industrials i comercials que, a despit de la passivitat dels càrrecs electes, «hacen florecer y desenvolverse a las ciudades» (21-IX-1920). Guansé veu en els empresaris amb iniciativa i esperit emprenedor un dels factors imprescindibles per assolir la modernització de la ciutat si els polítics elegits per la ciutadania no dimiteixen de la seva responsabilitat de lideratge. En l'abúlic estat d'esperit en què es troba el sector públic, no es pot confiar de manera exclusiva la regeneració local a unes institucions estèrils. La crida de Guansé és clara: els tarragonins s'han de desprendre de la influència nociva de la política i han de viure'n al marge, car, a la pràctica, té una incidència nul·la en «la vida de la ciudad», la qual, com escriurà uns mesos més tard, «no cambiaría en lo más mínimo; probablemente no notaríamos su falta, o, lo que es peor, acaso dejaríamos de sentir una influencia nefasta» (15-VI-1921).

D'on prové una animadversió tan manifesta envers la classe política? En primer lloc, és evident que hi ha un desacord explícit motivat per les conviccions ideològiques de Guansé, proper ja en aquests anys al republicanisme i, per tant, arrencat al costat de les veus més crítiques amb l'*statu quo* dirigent de la ciutat. En segon lloc, hi ha la necessitat de marcar perfil propi com a articulista d'opinió i de guanyar lectors, cosa que pot aconseguir amb més eficàcia recorrent a un to polèmic i, de vegades, abrindat. I, en darrer terme, convé no

perdre de vista que, tot i la incipient professionalització en el món del periodisme, els interessos reals de Guansé s'orienten cap a l'àmbit cultural, i no pot sinó desaprovar obertament la deficient gestió que en aquest camp duu a terme el consistori tarragoní.

Que aquest és un assumpte productiu en termes de rendibilitat periodística ho fa palès l'elevat nombre d'articles que hi dedica. «Los muñecos», per exemple, insisteix en la inoperància dels polítics i en l'autonomia absoluta de la societat, que fa la seva al marge dels dirigents:

Toda España, toda España da la grotesca sensación de estar dirigida, gobernada, por muñecos con resorte.

En el Congreso, los padres de la patria arman escándalos y bataholas que no tienen más importancia que las fingidas riñas de un teatrillo de guiñol, y en el Senado permanecen con la grave y estupenda seriedad de las figuras de cera.

Risiblemente, los Ayuntamientos suelen ser una parodia de estas cortes de un ideal país de papanatas.

El caso es que en ninguna parte se toman acuerdos importantes. No se ve el talento para resolver los grandes problemas, ni la buena voluntad para resolver pequeñas minucias.

Y en tanto, la vida del país y de las ciudades sigue su curso independiente, desligada por completo de la vida oficial que parece, atacada de una mortal ataxia. Las industrias y el comercio paralizándose, la crisis del trabajo cada vez más grande y pavorosa, amenazando con mezclar a las luchas sociales el más terrible, desmoralizador y anárquico de los elementos: el hambre (11-V-1921).

Aquest és un dels articles més polèmics de Guansé en aquests primers anys vint i, a despit de no centrar-se específicament en Tarragona, no es fa difícil imaginar el referent local immediat que motiva unes paraules tan contundents. Amb la denúncia dels responsables governamentals, empès per un sentit del deure per tal com «ante lo injusto, lo innoble y lo grotesco, vibramos indignados y nos sentimos impelidos a condenarlo» (19-X-1921), el jove periodista està sintonitzant amb un sentiment ciutadà que, si no és majoritari, sí que és prou estès, la qual cosa el legitima per encarar amb decisió altres qüestions candents de l'àmbit administratiu, com ara els grotescos nomenaments per reial ordre de governadors provincials i alcaldes. En tals maniobres pseudopolítiques de tèrbola execució que es consumeixen al

marge de la voluntat popular, no pot evitar de veure-hi «un intento de sofocar esas chispas de vida, surgidas de la misma entraña del pueblo, y que únicamente en el seno de los municipios pueden agrandarse» (5-IV-1922). L'ínfima consideració en què Guansé té l'estament polític el duu a escriure que «en vez de ser el gobernador quien vele por la moral del pueblo, es el pueblo quien tiene que velar por la moral de su gobernador» (30-III-1922). El primer de tres escrits que es publiquen amb un mateix títol, «Gobernadores», corresponent al 25 de març de 1922, és ben aclaridor de la percepció que transmet aquest càrrec, descrit a partir de les atribucions negatives que hom hi sol veure, com ara el desconeixement de l'entorn, la provisionalitat de la destinació, la manca de connexió amb els ciutadans i la supeditació als interessos dels cacics locals:

El gobernador es, casi siempre, un señor que va a una provincia que le es desconocida totalmente, que no conoce de ella ni el carácter, ni las costumbres, ni el idioma. Tanta verdad es esto, que un gobernador en esta misma ciudad, pudo decir que le hacía el efecto de gobernar una colonia extranjera.

Y claro que en estas condiciones es imposible gobernar bien; claro que tiene que caer forzosamente en manos de los caciques y de los mangoneadores, que le hacen ver lo blanco negro y lo arreglan todo a gusto suyo, a espaldas de los intereses del pueblo.

El gobernador, además, sabe que ha de permanecer poco tiempo en la provincia de su mando. No suele, pues, tener un gran interés en dejar bien solucionados los asuntos que se le presentan. El que venga detrás que arree, puede pensar. Y así tampoco le importa la sanción que el pueblo dé a sus actos: sabe que ha de marcharse en breve, y sabe que el buen o mal nombre que haya dejado, ha de olvidarse pronto.⁶

L'extracte, que funciona com a mostra significativa de tot un conjunt, és útil per constatar el *ritornello* en què s'ha convertit la crítica

⁶ Val a dir, però, que les excepcions a la tònica general en matèria governativa existeixen, mal que es tracti de figures individuals. En són una bona mostra l'elogi personal al diputat Joan Caballé i Goyeneche, impulsor del ferrocarril Ariza-Tarragona «en estos tiempos de egolatría y de egoísmo», així com la lloança a Manuel Galés, de qui Guansé vol donar a conèixer la tasca política per haver actuat de forma radicalment oposada al «procedimiento de prometer mucho para largo plazo, a fin de no hacer nada entre tanto». Vegeu, respectivament, «Caballé y Goyeneche», *Tarragona*, 24-V-1922, p. 1, i el ja citat «Dignificación», *Tarragona*, 19-X-1921, p. 1.

al govern, sigui quin sigui l'assumpte tractat. Al capdavant, qualsevol fet d'actualitat provocat per la incompetència del consistori local que destapi la «baja politiquilla de corro de comadres» (16-XI-1921) és un bon pretext per al «Comentario» guansenià. La premissa, doncs, prou general, serveix per a tota mena d'incursions. D'una banda, anotacions puntuals sobre el poc manteniment i la manca de decòrum del municipi, com ara «Nieve y barro» (21-XII-1920), «Basura» (12-I-1921), «Limpieza» (15-X-1921) o «El abandono de Tarragona» (20-XI-1921), tots de títol prou explícit. De l'altra, comentaris relatius a les icones culturals i artístiques de la ciutat; en aquest sentit, l'art «despierta en los hombres un sentimiento de belleza, les hace más buenos y tolerantes, y les hace amar la vida como la mejor obra de arte» (22-II-1922). Així, la lloança incondicional envers l'admirat escultor Julio Antonio va de bracet amb els contundents retrets per l'oblit a què se'l té condemnat, quan ja han passat tres anys d'ençà de la seva mort, el febrer de 1919 a Madrid. Les referències al mític artista de Móra d'Ebre, amb independència de la motivació que les generi, sovintejaran en els textos de Guansé, que el té en altíssima consideració artística.⁷ I la conservació del llegat arqueològic constitueix, com ja ho havia estat al *Diario de Tarragona*, un nou cavall de batalla per mesurar el grau de competència de l'Ajuntament en matèria de gestió del patrimoni. A parer de Guansé, cap projecte destinat a embellir, conservar o potenciar les preuadíssimes restes històriques de la ciutat no es durà a terme, perquè «la belleza artística es cosa que nos preocupa muy poco» (13-I-1921), i perquè la manca de sensibilitat dels dirigents tarragonins és, malauradament, un fet habitual: «el mal de lo que sucede a Tarragona, es el mal de no estar gobernados por los mejores, sino por los más audaces. Y ¿qué entienden ni qué se les da a ellos de nuestra arqueología, de nuestro arte, de nuestra historia ni de nuestro espíritu?» (5-VIII-1922).

Tot i la contundència d'alguns articles, Guansé rarament cau en la carregada gratuïta. Més aviat al contrari: al darrere de tantes crí-

7 Heus ací una mostra significativa apareguda al *Tarragona*: «Julio Antonio y el Ayuntamiento», 26-IX-1920, p. 1; «Julio Antonio», 28-V-1921, p. 1; «Julio Antonio en Madrid», 23-VI-1921, p. 1; «Los Héroes», 18-VIII-1921, p. 1; «Pasa un artista», 24-II-1922, p. 1; «El escultor de la muerte», 26-II-1922, p. 2; «En nuestra defensa. Tarragona y su monumento», 28-II-1922, p. 1; «El Estado y Julio Antonio», 25-VII-1922, p. 1.

tiques, es percep tot sovint una clara voluntat constructiva. Passa, però, que «antes que edificar hay que destruir todo lo viejo, lo que está podrido» (4-IX-1921). I, de fet, si d'alguna cosa es dol l'autor és de les males conseqüències de la desídia municipal sobre l'esperit ciutadà. Per això no s'està d'amonestar els seus conciutadans per haver-se deixat arrossegar per un «arisco individualismo que no deja nunca mostrar la voluntad colectiva, que impide que en nuestra ciudad, como en la campiña, triunfe la belleza y la vida» (15-II-1921). Es tracta d'una crítica força genèrica, que es repeteix en altres escrits i que s'adreça al conjunt dels tarragonins, el caràcter dels quals no dubta a qualificar d'«individualista» y de «dado a la inercia, a una inercia casi lindante en el nirvana» (23-X-1921). En alguna altra ocasió, la crítica esdevé més concreta, com passa a «Levántate y anda!», una col·laboració apareguda el 30 de setembre de 1922, quan Guansé ja viu a Barcelona, cosa que infon encara més sentit a les seves paraules, en la mesura que pot establir de primera mà les comparacions que facin al cas entre ambdues ciutats:

Pero donde esta falta [de pintors, músics, poetes] es verdaderamente im-
perdonable, es entre nuestra juventud.

En todas la ciudades, en todos los pueblos de Cataluña, hay algún poeta incipiente —a veces algún patriarca de las letras— que pone unos versos más o menos encendidos al resurgimiento de la patria o unas rimas más o menos floreales a la novia. En Tarragona no tenemos este poeta. En todos los rincones de Cataluña surge un semanario juvenil, que a unas palpitaciones patrióticas, une un ansia —ya que casi nunca puede conseguirse una plena realización— de arte y de cultura; en nuestra ciudad, no. Los semanarios que hacemos —tal vez mejores que en otras partes— son hechos casi siempre por cuarentones, y, muy sesudos, casi siempre demasiado ecuanímes, no muestran esas bizarras y atrevidas rebeldías que no suelen ostentarse más que en la juventud.

Y nuestra juventud se olvida por completo de cultivar el espíritu. Podríamos citar, claro, algunas excepciones, como la de este compañero nuestro, Daniel Recasens, que en África alterna la labor de curar a los heridos con la de hacer unas prosas arbitrarias para *Tarragona*; pero nos avergonzariamos de apurar la lista de las excepciones —¡tan mezquina resultaría!

El desvetllament d'aquesta voluntat ciutadana reclamat per Guansé —i concretat de manera reveladora en la joventut— no es produirà de manera espontània, sinó amb l'esperó de projectes

engrescadors, d'idees que construeixin en l'imaginari «un ideal de engrandecimiento colectivo» (9-X-1921) i permetin associar el nom de Tarragona al dinamisme i la riquesa social i cultural. Des de la celebració d'uns Jocs Florals instaurats a proposta de les joves generacions de lletraferits locals fins a fites esportives com l'automobilístic Trofeu Armangué, passant per una victòria del Club Nàutic, una conferència política d'algun eminent prohom o la regularització d'uns horaris dignes per a la Biblioteca Provincial. Aspectes, tots els citats, que constitueixen cada dia «un motivo nuevo para afirmar nuestro optimismo» (17-V-1922). Pel que fa a aquest darrer assumpte, després de blasmar durament el reduït horari d'obertura de la biblioteca, acaba fent una sincera defensa de la lectura com a mitjà d'elevació de l'esperit en un article d'octubre de 1920, «La biblioteca», motivat probablement per l'efecte que devia suscitar la campanya de la Mancomunitat per a l'expansió de les biblioteques populars arreu de Catalunya (Llobet 2012). Val la pena reproduir-ne un fragment, per la proximitat amb el nucli d'interessos literarioculturals de Guansé, el qual, emprant un significatiu plural que pretén recollir el sentiment col·lectiu de la ciutat, sentència que

creemos que por nada del mundo vale la pena de renunciar al placer de interrogar a los libros. Cuando vemos grupos de multitudes ignorantes, no podemos menos de pensar en los animales más o menos domésticos. Cuando vemos una reunión de hombres doctos —doctos, pero sin ser pedantes ni académicos tan siquiera—, pensamos que viven en un plano espiritual superior al nuestro, hacia el cual deseáramos ascendir (3-X-1920).

És així com a l'abril de 1922, malgrat constatar encara que «Tarragona está enferma realmente», considera globalment positius tots els símptomes de revifalla cultural, social i política, i assenyala esperançadament que «es un enfermo que va poco a poco reponiéndose. A Tarragona lo único que le falta es la completa extinción de los microbios de la vieja política, de la política arcaica que la anquilosaba» (27-IV-1922).

L'afany per visibilitzar-se en el món periodístic i ocupar una posició influent des d'una tribuna pública explica, en bona part, que els textos de Guansé transcendeixin la preocupació anecdòtica en la qual molts dels temes que tracta podrien fer-lo caure. No ha d'estra-

nyar que la dinàmica municipal, com hem vist, sigui un dels fronts principals en què l'autor forja aquest estil de periodisme combatiu tan característic, però no és pas l'únic. La dissecció de la vida tarragonina, la denúncia de les males pràctiques i dels vicis arrelats, així com la injecció de saba nova a les venes del cos social per tal de regenerar-lo, només pot completar-se des d'un abast totalitzador. És a dir, articulant un discurs unificador a partir de totes les qüestions que afecten la vida quotidiana. En la mesura que el progrés no pot limitar-se de forma exclusiva a les millores infraestructurals —per molt necessàries que siguin— o a la depuració de la gestió pública, cal fer èmfasi en la necessitat que es produeixi un canvi de mentalitat dels tarragonins. D'aquí ve que Guansé tracti sovint assumptes encaminats a la modernització de la societat local, la lluita contra les falses aparences i la consecució d'un model de ciutadania cosmopolita.

La condemna sense paliatius del joc, dels casinos i de les apostes il·legals encaixa perfectament en aquesta línia. Malgrat no tractar-se d'un tema gaire freqüent en la secció, il·lustra la doble moral que tant blasma Guansé i que hom troba pertot, atès que «durante los últimos años pasados —los de mayor decadencia y embrutecimiento colectivo— en Tarragona se ha jugado mucho» (13-X-1921). A l'article «Tarragona, Monte Carlo español», la crítica es revesteix d'ironia i sarcasme, en aquest cas envers el governador Tiburcio Martín Fich:

Don Tiburcio, pues, según nos dicen, dispuesto a fomentar esta afición al juego, en la que está todo el porvenir de Tarragona, suplicará a los maestros que instalen una ruletita en sus escuelas. Así los niños irán aprendiendo a manejarla y, además, podrán salir hechos unos perfectos *croupiers*, oficio de mucho más porvenir que el de tenedor de libros, por ejemplo.

Otro de los planes que se atribuyen a don Tiburcio, encaminado al mismo fin, es el de instalar unas cuantas máquinas tragaperras en todas las porterías. En la del Gobierno civil, dos, para dar ejemplo.

Claro que, para deshonra de Tarragona, quedan algunos centros y sociedades donde no se juega. Tales, por ejemplo, el *Orfeo*, en el cual unos cuantos locos se reúnen para cantar, ¡y en catalán! ¡Qué brutos! Otros se reúnen en el *Gimnástico* para hacer gestos extravagantes, como si no estuvieran bien de la cabeza, y otros, en fin, acostumbran a perder el tiempo en el *Náutico*.

Pero, de toda esta gente, no vale la pena ocuparse: están por completo al margen de la vida española.

Así, ahora, la *Atracción de Forasteros*, con motivo del Congreso de Turismo, no debe preocuparse de que nuestras calles estén limpias, de que no anden tantos perros sueltos y sin bozal, de que no arranquen todos los árboles de nuestros paseos, de embellecer nuestros escaparates, de que no se destruyan y conserven nuestras obras de arte... Lo que debe hacer es consultar a don Tiburcio la manera de organizar un concurso de juegos prohibidos (6-III-1921).⁸

Un altre dels temes habituals en els articles divulgats és la reivindicació del rol social de la dona com a agent actiu per modernitzar la vida a la ciutat. De fet, des del nou *Diario de Tarragona* ja se n'havia ocupat amb «Eva y la manzana», al voltant de les implicacions d'ordre moral i de costums (i, més en concret, del protocol tocant a la indumentària femenina). Guansé hi afirmava: «No puede ser un palmo más o menos de tela lo que las haga más castas o lascivas. Todo está únicamente en la intención de las cosas. Lo demás, es cuestión de costumbre» (7-IX-1920). Així, tractada des d'òptiques molt diverses, la condició de la dona en la societat anirà adquirint protagonisme entre el seu nucli d'interessos i serà objecte de reflexió en altres textos posteriors, tant de l'etapa tarragonina com de l'articulisme dels anys vint i trenta a Barcelona.

El 10 d'octubre de 1920, un més després d'«Eva y la manzana», ja en trobem la primera mostra al *Tarragona* amb el títol de «Las señoritas que trabajan», al qual seguiran gairebé una trentena fins a final de 1921, mostra del grau de detall i la varietat amb què planteja tots els caires de la qüestió. És cert que en aquests articles Guansé no abandera una visió autènticament trencadora de l'ordre establert, i tendeix més aviat a perpetuar uns certs arquetips de la feminitat. Una aportació com «Sencillez» ho demostra de manera clara en contrastar els models femenins de Barcelona i de Tarragona; és a dir, les «locas hadas del capricho» portadores d'«adorables perversiones», enfront de la «muchacha serena, sin altivez» que simbolitza la dona «ideal,

8 Per a la mateixa temàtica, vegeu l'anterior «El vicio nacional», *Tarragona*, 23-XII-1920, p. 1, en què el periodista ja denunciava aquesta xacra social i la lligava als interessos ocults dels governadors provincials. A tall de curiositat, al març es publica una nota al diari fent-se ressò de la marxa definitiva del governador Martín Fich, en la qual se'l titlla de «deleznable gobernador civil de la provincia», i es recorda que la fugida es deu a «la decencia de nuestro pueblo». Vegeu «¡Por fin! Ayer se fué D. Tiburcio», *Tarragona*, 13-III-1921, p. 1.

como un arquetipo de la mujer virgen predestinada para la maternidad» (14-XI-1920). Tanmateix, no ho és menys que Guansé exposa sense vacil·lacions una concepció tímida moderna de la dona, i demostra haver copsat el canvi social que s'està produint en aquest terreny: «hoy el tipo ideal de mujer va siendo ya muy otro. Es el de la mujer que ha cooperado con el hombre en el esfuerzo de la guerra; el de la mujer de rostro patinado por el sol y el aire de las playas; el de la mujer un poco libre, pero sin perversiones ni extravíos» (25-II-1921). Guansé no es limita a fer-se ressò circumstancial de les demandes cada cop més concretes del col·lectiu femení, sinó que prova d'aprofundir en les veritables raons de la revolució de gènere i en el profund impacte que aquesta revolució comença a provocar. Escateix les reivindicacions de la dona pròpies dels nous temps d'allò que —en el fons i malgrat la modernitat aparent— no deixa de ser una posició conservadora d'aquelles que anomena «*demi-vierges*»:

Pero con esto [l'audàcia en el vestit], la mujer no ha ganado ninguna libertad; si acaso, un poquito de libertinaje simplemente. La cosa no sería censurable si al mismo tiempo hubieran puesto en vías de resolver todo o parte del problema feminista, que no estriba en resumen, más que en conseguir para ellas una independencia económica y una plena responsabilidad de sus actos.

Pero a esas mujercitas no se les ha ocurrido nada de esto. Se han vuelto mucho más banales, mucho más caprichosas que antes todavía. Ante el feminismo, tienen un gracioso gesto de desdén. Nadie tan antifeminista como esos bibelotes femeninos.

Y no sólo no han hecho más fácil de resolver su problema, sino que lo han agravado, dando un número enorme de mujeres, imposibles para el matrimonio. Y son, sin embargo, casi todas, muy buenas, incapaces por completo de faltar en nada al maridito, si llegaran a cazarlo. Pero, ¿qué garantía ofrecen sus frívolas vidas de mariposa?

[...]

No acaban de comprender que el hombre que se casa, busca un remanso de paz y de dulzura, y no una mujercita loca que llene su vida de fiebres y de engaños.

No todas son así, naturalmente. Algunas audaces, se preparan para la lucha por la vida; algunas consiguen resolver dignamente su problema económico. Pero la mayoría se acerca cada vez más al tipo odioso de la *demi-vierge* —¡oh, lo despreciables que suelen ser las cosas a medias!—, en vez de acercarse al tipo de mujer consciente que conoce el valor de la vida (9-VI-1921).

Val a dir que Guansé, a despit de la contundència amb què formula algunes afirmacions, evitarà caure de forma reiterada en un to de denúncia que esmussaria la seva tasca d'altaveu de les inquietuds de la societat local. En té prou, de vegades, d'exposar uns fets concrets que li permeten, per contrast, evidenciar aquelles actituds que juguen més en contra de la modernitat. Un article intítulat de manera explícita «Feminismo», de maig de 1921, il·lustra el posicionament de Guansé respecte d'aquest assumpte amb motiu d'una representació teatral:

Anteayer, en el Mundial, estábamos viendo *Las Super-hembras* de Sardou, traducidas recientemente. Y esta obra, según los programas y según unos amigos nos decían, ha obtenido un buen éxito en Madrid y en Barcelona.

Y nosotros quedamos un poco estupefactos. Cuando las heroínas de Ibsen recorren triunfalmente los escenarios de Europa, el mejor Sardou surge en los nuestros con su grotesca parodia del feminismo. Indudablemente hay autores que para su gloria literaria valdría más no exhumarles nunca del ataúd donde están bien muertos.

El problema feminista ya casi no es problema. La guerra y la posguerra han demostrado en los países que la sufrieron, lo que pueden hacer las mujercitas, por muy lindas que sean.

En Barcelona mismo —la ciudad más europea de España— hay miles de muchachitas que trabajan, y que viven su vida, y no por esto dejan de ser mujeres. ¡Tal vez las más encantadoras y más femeninas de la ciudad! Mucho más desde luego que las profesionales del amor.

Y cuando llega el caso, saben ser madres y saben ser esposas.

Saber valerse por sí mismas frente a la vida, sin la necesidad absoluta del hombre protector, es la única manera digna de vivir, la única manera de esperar dignamente el matrimonio, porque entonces el matrimonio dejaría de ser para muchas una redención económica simplemente.

Y he aquí que, lo que a un viejo comediógrafo sin idealismos, se le antoja inmoral y prosaico, lo va convirtiendo la vida en la suma moral y en la suma poesía (8-V-1921).

El model de dona que reflecteix l'obra al·ludida de Victorien Sardou fa presents una sèrie de valors associats a una idea de feminitat totalment superada, que es contraposen a aquells altres representats, segons l'autor, per les «heroínas de Ibsen». I tal vegada en aquesta «grotesca parodia» del model del comediògraf parisenc hi ha la raó de l'absència de dones entre el públic als espectacles que no encaixen

amb les formes de vida moderna, absència que Guansé ja lamentava pocs mesos abans: «sí no en nombre de doña Moral, estropajosa dama que de tanto llevarla y traerla la hemos dejado en cueros, debemos protestar en nombre del buen gusto, y, sobre todo, en nombre de las gentiles mujercitas que se quedan sin teatro» (30-I-1921).

En canvi, l'espectacle que ha reconquerit un públic femení, el cinema, sí que aconpleix una funció de representativitat social. És per aquesta raó que les noies joves s'hi emmirallen i en copien la imatge de modernitat que encarnen les actrius en voga, l'influx de les quals és evident en la indumentària, els hàbits quotidians o el rol dins la societat. «Mientras la Bertini sonrío...» planteja la qüestió en termes molt clars: després d'afirmar amb un punt de sornegueria que el cinema és «una cosa idiota» i que representa una «apologia del Crimen y de la Cortesana», assenyalava que l'autèntic valor del fenomen filmic rau en les actrius i l'ascendent sobre les espectadores, que «de las pelicleras han aprendido mucho la gracia de sus gestos; han aprendido a sonreír con más encanto todavía. A su influjo, el mismo beso, tan cantado por los poetas, se ha hecho más fácil y más complicado al mismo tiempo. Las películas son, además, una escuela de elegancia. Muchas nenas van al cine con esta preocupación exclusiva» (17-II-1921).

En el cinema, de fet, Guansé troba un espai de confluència de les reflexions artístiques i socials. Malgrat preferir les disciplines específicament literàries, cal tenir en compte que la formació cultural de l'autor s'ha produït durant l'època de consolidació del cinema, que és percebut com un element distintiu de la generació de joves de la qual el crític forma part, deslliurada de qualsevol hostilitat o reticència envers l'art filmic. Per tant, no té cap dubte a considerar la pràctica cinematogràfica, en tant que entreteniment de masses, un art amb majúscules, equiparable a la novel·la o el teatre, l'única diferència amb relació als quals és que funciona a partir d'uns altres codis creatius. Així ho formula a «“La Atlántida”», article escrit a propòsit de l'adaptació cinematogràfica de la novel·la *L'Atlantide* (1919), de Pierre Benoit, duta a terme pel realitzador Jacques Feyder l'any 1921:

Así, pues, mientras la película debe ser todo acción y movimiento —drama más de gestos que de almas—, el teatro y la novela deben hacerse cada vez más literarias, hasta acercarse a las formas helénicas del poema; o bien deben convertirse en obra más humana, más sincera y realis-

ta, no quedándose nunca en la superficie, sino ahondando, ahondando en el fondo de las almas y en las almas de los pueblos (18-VI-1922).⁹

I que és, a més, un agent formador de primer ordre que ha substituït el teatre com a mirall de la societat contemporània, capaç de reflectir-ne virtuts i problemes, però també de copsar l'esperit de tot un poble, tal com Guansé mateix assenyala a l'elogiós comentari dedicat al film *Heroísmos*. Rodat en bona part a Tarragona pel realitzador Lluís Bonet i Amigó, aquesta pel·lícula partí d'una iniciativa de la Creu Roja per recaptar fons destinats als ferits de la Guerra del Marroc, i apuntava una via possible per a la consolidació d'una indústria filmica pròpia. Guansé hi insistí a «Cinematografía nacional» (9-IV-1922), publicat dos dies més tard de l'estrena d'*Heroísmos* a Tarragona, a la qual sens dubte va assistir. A més, uns dies abans el periodista havia dedicat un «Comentario» al cartell publicitari de la pel·lícula, elaborat per Francisco Cidón, que duia per títol «Un cartel» (31-III-1922). Tenint en compte aquestes consideracions, és ben lògic que Guansé se situï ben lluny de les reserves morals envers l'art de la pantalla dels sectors conservadors, les quals no acostumen a ésser un bon símptoma per tal com amaguen altres reserves no tan explícites:

Hay gentes que se empeñan en ensombrecernos la vida; en anatemizar todo lo que hace amable la existencia. Gentes que si pudieran prohibirían a Epicúreo que paseara departiendo amablemente y aspirando las más fragantes rosas de su huerto.

Un día claman contra los escotes femeninos o contra las faldas poco largas; otras veces contra las películas de la Pina, de la Bertini...

¡Oh, la horrenda inmoralidad de estas cosas!...

Dígase lo que se quiera, en el cine, por ejemplo, nos parece mucho más inmoral que una actriz con un traje un poco ligero, estas horribidas películas en series, de detectives y ladrones, que trastornan muchas veces a los cerebros juveniles.

[...]

Claro que a pesar de los espavientos de muchos, las nenas continúan vistiéndose de la misma manera, y claro también que los cinematógrafos

9 En alguna altra ocasió en què Guansé compari una obra literària amb la corresponent adaptació filmica, l'equació es resolrà invariablement a favor de la primera: vegeu, com a mostra, «El otro», *Diario de Tarragona*, 10-IX-1920, p. 1, basat en l'adaptació per a la gran pantalla d'una novel·la homònima d'Eduardo Zamacois.

donde las gracias de la Bertini y de la Minechelli son sustituidas por la insulsez, dejan de ser favorecidas por el público.

El cine, el teatro, será siempre buscado para pasar el rato, para distraerse. Los que quieran hacer de la vida una cosa fúnebre y vestirse de estameña, pueden quedarse en su casa, haciendo penitencia.

Nosotros admiramos la santidad, pero hay que comprender que no todos tenemos vocación de santos.

Nadie ignora que en Roma, el genio de Miguel Ángel decoró la capilla Sixtina, con santos y santas en vestiduras tan frescas, que ni las más audaces de nuestras damitas se atreverían a salir con ellas a la calle, ni con ellas se asomarían a la pantalla las más bellas actrices. Y, sin embargo, al Papa, en nombre de la moral, no se le ocurre embadurnar estos frescos.

En ese odio a la belleza, a la figura humana, hay mucho de envidia, de fariseísmo y de morbosa y desviada sensualidad (24-II-1921).

El cinema és, doncs, un passatemps per al gran públic, ni més ni menys immoral que altres formes d'entreteniment, però amb una capacitat d'influència molt més incisiva. De ben poc serveixen els anatemes involucionistes, obsedits pel component més superficial de l'art filmic i, precisament per això, incapacitats per veure-hi altres perills potencialment molt més seriosos per a la formació d'infants i adolescents: «No basta, para que una película sea moral, que esté cortada en el momento culminante de ciertos desahogos. La moralidad de una película está, aún más que en la ausencia de estas escenas excitantes, en su argumento, máximo para los chiquillos que siguen anhelantes las peripecias del drama, sin meterse a reflexionar en los detalles», afirma a la darrerria de 1920 a l'article «El cine y los niños». I conclou: «no habría nada tan inmoral como convencer a los jóvenes de que los espectáculos morales han de ser forzosamente aburridos» (7-X-1920).

2.2 Política i país, un binomi conflictiu

L'assumpció del rol de columnista d'actualitat que hem resseguit fins ara no es limita a la ponderació més o menys crítica de determinats aspectes socials. En paral·lel a les temàtiques d'immediatesa que vèiem a l'apartat anterior, Guansé tracta alguns dels afers més rellevants del moment, empès per la realitat política que s'imposa i que durant el període 1917-1923 tindran un vector de màxim interès en la conflictivitat derivada de les tensions entre sindicats i patronal.

El paper que ha de jugar el sindicalisme en la societat contemporània constitueix, de fet, una qüestió de primer ordre. Les organitzacions obreres es troben en ple procés de reconversió pel que fa a les vies d'intervenció social més efectives i Guansé, com a bon observador de la realitat circumdant, s'hi referirà al ritme que imposi la força dels esdeveniments que van tenint lloc. El primer article, d'octubre de l'any 1920, no aconsegueix oferir-ne una visió concreta i més aviat transmet una imatge alarmista del col·lectiu obrer, potser poc adequada per guanyar-se el favor majoritari de la ciutadania: «los bárbaros ahora llevan blusas azules, y tienen los semblantes pálidos y tiznados. Cantan a veces la Marsellesa, y a veces —las más— su canto es solamente un grito ronco y desesperado» (16-X-1920). Troba lògic que l'auge del sindicalisme sigui percebut socialment amb reserves, atesa l'ambigüitat que manté respecte de dos plantejaments antagònics com la violència d'inspiració anarquista i la integració en les «vías del derecho». Per això, valora positivament qualsevol iniciativa que, bo i apostant pels canals pacífics, netegi el prestigi de potents organitzacions sindicals com la CNT, per tal com «la violencia [...] únicamente puede conducirnos a un estado incivil y salvaje, cuando menos, a una tiranía» (2-XII-1920).

Els fets, però, una vegada més, marquen la pauta dels articles guansenians. L'assassinat del president del govern espanyol, Eduardo Dato, al març de 1921, accentua la intransigència del tarragoní envers la violència provinent dels sectors proletaris. En el «Comentario» aparegut pocs dies després dels fets, condemna qualsevol tipus d'acte terrorista i n'atribueix les primeres responsabilitats als governadors i dirigents polítics que «nos familiarizaron con la sangre y la violencia, los que nos han dado este gran desprecio» (16-III-1921). L'allunyament, a més, es planteja en termes globals: el periodista fa explícites les seves reserves envers el conjunt de l'ideal socialista, el qual, potser, podrà arribar a canviar la societat com ho feu la Revolució Francesa, «pero no dándole la forma que pretenden» (17-III-1921).

Com en altres ocasions, Guansé opta ocasionalment per la modalitat narrativa en què se sent tan còmode, ja sigui de manera explícita, com en el conte «La bomba» (17-IV-1921) o partint de formes més encobertes, com a «En la ciudad de las bombas» (16-IV-1921). En efecte, des de 1918 l'autor ha estat publicant a la premsa de Tarragona alguns

escrits que, sense defugir el comentari d'actualitat, es construïen a base de procediments narratius i, doncs, es fixaven a partir d'un text híbrid que comença a sovintejar com una de les possibles modalitats de la seva producció periodística. Tenint en compte això, doncs, la confecció dels dos articles esmentats no és pas una raresa en l'articulisme guansenià (Isarch 2016: 52-53).

En qualsevol cas, la freqüència dels atemptats anarquistes arriba a ésser tan elevada que Guansé afirmarà, recollint un corrent d'opinió prou estès, el següent:

Que hagan la revolución de una vez, si creen ser los más, o los más fuertes. Pero que lo dejen, si no, que lo fien a la propaganda de las ideas, que será más noble y más fecundo. Caín no consigue encontrar nunca la felicidad.

Hubo un tiempo en que cada acto reaccionario afianzaba en los hombres más y más el deseo de emancipación y de libertad. De la misma manera ahora, cada nuevo atentado, hace reaccionar los espíritus en un sentido contrario, y hace deseable la tiranía.

¡Oh, sí! Estas bombas puestas en nombre del progreso, son los peores enemigos del progreso y de la democracia. La gente ante ellas pierde la serenidad. Y así, en vez de pensar que la libertad, que la verdadera libertad es la que puede remediarlo todo, pedirá a voz en grito una tiranía y una inquisición para salvarse (22-VI-1921).

Després d'aquesta sèrie, ja no tornarà a ocupar-se de la qüestió obrera fins a l'agost de l'any 1922. No s'han produït més magnicidis com el d'Eduardo Dato, i la Guerra del Marroc ha passat a una indiscutible primera línia d'actualitat. El to crític contra els obrers, encara qualificats de «nuevas hordas bárbaras» (3-VIII-1922), no ha desaparegut, i es manté encara la condemna inequívoca de tota solució violenta per a l'emancipació del proletariat. A partir d'aquesta data, però, en els articles que Guansé dediqui al sindicalisme, hi abocarà una major càrrega de profunditat analítica. S'esforçarà per escatir les raons de fons que empenyen el col·lectiu obrer a actuar com ho fa, i n'oferirà opinions més matisades per tal de no simplificar-ne les legítimes aspiracions. L'exemple més clar el trobem en un article de títol tan aclaridor com «Sindicalismo», aparegut a l'estiu de 1922, que fa la funció d'editorial i ocupa un espai preferent de la primera pàgina del diari. A partir d'una conferència d'Ángel Pestaña al Coliseo Mundial, Guansé glossa el problema obrer amb lucidesa, reparteix responsabi-

litats i apunta solucions de futur. Per exemple, que si el que es vol és posar fi a la lluita de classes, tot plegat no es pot reduir a una qüestió «de un aumento de jornal y de una disminución de horas de trabajo», sino que cal aconseguir que l'obrer participi «de todas las ventajas de la civilización y del progreso». I escriu, per concloure:

No; no puede creerse en la eficacia de la destrucción: sobre los derruïdos templos helénicos, los bárbaros dejaron cenizas solamente, y pasaron muchos años, antes que de aquellas cenizas revivieran, como el ave fénix, las artes y las ciencias.

En vez de destruir, los obreros deben emprender una obra fecunda y creadora. Dentro de la legalidad y dentro de las leyes, es donde deben luchar para su emancipación, hasta para conseguir derrocar esas leyes y esa legalidad si las creen injustas.

Comprendemos que esta lucha, produzca la revuelta, hasta la revolución momentánea si se quiere. Comprendemos esto, tanto como Pestaña; y como Pestaña, lo que no comprendemos es el atentado en frío, meditado, calculado. Y no lo comprendemos en los gobiernos, ni tampoco en organizaciones proletarias, hechas al margen de las leyes.

Esta crueldad de unos y de otros, no puede conducir más que a encender el odio, el rencor implacable; a sentirnos todos fratricidas; a sentir el horror de las propias manos entintadas de sangre...

Bien; pensemos en el porvenir, seamos apóstoles de las sociedades futuras; pero, para conseguir el triunfo, trabajemos con amor y no con odio: que hija del amor y no del odio, es toda creación harmónica.

Y pensemos también un poco en el presente: que acaso no siempre vale la pena de llegar al heroísmo del propio sacrificio, para conseguir una justicia y una equidad problemáticas (8-VIII-1922).

Com assenyalàvem, però, si hi ha un afer que absorbeix tots els focus d'atenció mediàtics a partir de l'estiu de l'any 1921 és, sens dubte, el profund malestar social generat per la campanya militar espanyola al Marroc i els fets que es coneixerien com el Desastre d'Annual. Seguint l'actualitat sobre el conflicte africà, Domènec Guansé inicia una duríssima sèrie d'articles per tal de denunciar la nefasta actuació política de l'estat en aquest afer, alhora que posa de relleu la impossibilitat de trobar-hi una solució des de plantejaments imperialistes i colonials. Si bé és cert que comença el seguiment dels fets amb dues columnes de to patriòtic abrandat i de lloança de l'heroisme del general Silvestre —mort durant la primera gran derrota espanyola, el 22 de juliol— i dels soldats sense rang, no ho és menys que s'hi

beslluma una crítica per aquest «vicio antiguo de la raza» (28-VII-1921), amb referència a la imprevisió amb què s'ha estat duent a terme la campanya de l'exèrcit. A partir del tercer article, «La visión de la tragedia» (14-VIII-1921), i durant els tres següents, el periodista tarragoní estableix una distinció prou significativa que es mantindrà al llarg de tot el conflicte: si l'honor dels soldats rasos, comparats amb herois d'un monument de Julio Antonio (18-VIII-1921), resta encara incòlume, els dirigents polítics responsables de la situació tornen a sortir-ne malparats. Per la incapacitat a l'hora de gestionar el conflicte, per deixar l'exèrcit «desemparado del Gobierno» (31-VIII-1921) i per controlar el desgavell que està tenint lloc al continent africà. Però sobretot per les absurdes iniciatives de millora de les condicions de les tropes, molt més ineficaces que les iniciatives sorgides a títol particular. Per a Guansé, «el espectáculo que está dando no ya los gobiernos, sino el país entero» inspira «dolor y rabia» en el conjunt de la població (7-IX-1921). I, finalment, tot canvia, gosaríem dir que de manera irreversible i definitiva, a partir del 16 de setembre, data de publicació de l'escrit intítulat «Nuestro porvenir»:

En realidad, aquí todo se reduce a un problema de cultura. No sabemos hacer las cosas, y por esto o las hacemos mal, o lo que es peor no las hacemos.

Así, por ejemplo, no tenemos industrias y al duro gesto de aprender y de crearlas, preferimos el gesto fácil —y en este caso suicida— de importar cuanto necesitamos.

¡Y de cuántas otras cosas no podríamos decir algo semejante!

¿Qué, no tenemos en Tarragona mismo una prueba de esta falta de preparación en los empleados de comercio?...

No queremos molestarles con esto en lo más mínimo: estamos seguros de que ellos piensan como nosotros y como nosotros lo lamentan.

Y con nosotros también, dirán que no tienen dónde adquirir esta preparación que les falta. Y aun acaso nos irían señalando los culpables.

Bien, sí, como en todo, nos pondremos de acuerdo para dar toda la culpa a los Gobiernos y a los Ayuntamientos. Y alguien nos objetará que los Gobiernos son hechuras del pueblo, y que cada pueblo tiene el Gobierno que merece.

Y razonando así, nos encontramos encerrados en un círculo vicioso, que para nosotros es un círculo de acero que nos estrecha cada vez más, hasta ahogarnos.

En romperlo, acaso está la salvación de España.

És el context històric i polític, doncs, el que en bona part explica les modulacions en l'opinió de Guansé. Com és ben sabut, el moment crític de la Guerra del Rif s'havia produït tot just dos mesos abans d'aquest article, amb la caiguda del campament d'Annual a mans del cabdill Abd el-Krim, i amb un balanç de víctimes en el bàndol espanyol que voltà els onze mil soldats morts. Aquests fets, que havien provocat una enorme indignació en l'opinió pública, eren, doncs, ben recents i havien de tenir conseqüències importants en la política estatal (Pennell 2001). La Guerra del Marroc ja no és un problema conjuntural, sinó una crisi estructural, un símptoma de la incapacitat secular de l'Estat per encarar qüestions que n'afecten de manera profunda l'essència i el caràcter.

Per tot plegat, «Nuestro porvenir» constitueix un salt qualitatiu en el discurs de Guansé, que alerta sobre la falsa il·lusió de creure que l'afer del Marroc pugui ésser un desllorigador per a la modernització d'Espanya. En una transició del concret al general que assenyalava un punt de no retorn, ja no s'interessa tant per la radiografia del moment immediat entès com a conjunt de fets immersos en l'esdevenidor històric, sinó per allò que aquests fets simbolitzen i evidencien alhora: que la grandesa de la nació espanyola és gairebé una quimera arrelada en glòries del passat. En aquest sentit, resulten ben significatives dins els articles de Guansé les reiterades al·lusions al Cid, al Quixot o a les comèdies d'honor dels segles XVI i XVII. El present es dreça implacable i deixa al descobert un profund estancament que no sembla tenir solució.

Les informacions que publiquen tant el *Tarragona* com la majoria de diaris complementen des d'un contrast gairebé dramàtic la visió personal de Guansé. N'hi ha prou de resseguir la mateixa pàgina inicial del *Tarragona* en què Oliverio estampa diàriament el seu «Comentario» per adonar-se de la gran distància entre el triumfalista discurs oficial i la crua diagnosi guanseniana. Així, al costat de la seva visió corrosiva de la situació, es poden llegir amb freqüència foguerades patriòtiques de tota mena per salvar l'honor nacional: des dels despatxos dels corresponsals a l'Àfrica fins als recaptés civils endegats des d'Espanya per enviar material de suport als soldats, passant per extractes de la premsa internacional —convenientment garbellats— que legitimen la campanya militar i criminalitzen la població rifenya.

Però Guansé, cal insistir-hi, no s'està de denunciar l'absurd de la situació. Se sent ben lluny, doncs, d'homes com Francesc de Paula Via i Adseries, director del *Tarragona* després de la marxa de Francesc Cubells i autor, sota el pseudònim *Franco*, de proclames exacerbades com les que difonia des d'«Ecos de Melilla», la secció del *Tarragona* que resseguia regularment el conflicte africà:

Solamente en Monte-Arruit, pasan de 2.000 los hombres, mujeres y niños vilmente asesinados, martirizados, descuartizados, profanados y quemados vivos. Las crónicas que envían los corresponsales, ponen espanto en el corazón. No se trata de la defensa de un ideal de independencia, que podría atenuar el extravío, sino de manifestaciones de una ferocidad inconcebible. Ni los indios ni los pobladores de las tierras más bárbaras, habrían cometido crímenes tan horrendos. No hay precedentes de lo que se ha hecho con más de diez mil hermanos nuestros, y España no tendría dignidad si no tomara cumplida venganza de esas fieras, baldón y ludibrio de la Humanidad, indignos de habitar un país que linda con la civilizada Europa.

El espectáculo macabro, dantesco, horripilante, sin igual, de esos miles de cadáveres mutilados, insepultos, después de tres meses, comidos por los cuervos y otras alimañas, ha hecho vibrar de indignación los pechos honrados de todo el mundo y justifica cuánto haga España contra esa casta de chacales que moran a las puertas de nuestra casa (28-X-1921).

Guansé experimenta un profund rebuig envers les exaltacions patriòtiques que oculten la crua realitat dels fets i anul·len qualsevol vestigi d'humanitzar aquell que és vist com l'enemic a batre. A més, com a home de lletres i ferm defensor de la cultura per damunt de cap altra consideració, no pot sinó clamar per la flagrant contraposició entre el ric llegat musulmà que fa uns segles deixaren els àrabs a la Península i allò que els espanyols deixaran a l'Àfrica arran d'aquesta guerra (30-XI-1921). Per a Guansé, que fa gala d'una actitud cívica inequívocament antibel·licista, la guerra és un acte envilidor i mancat de sentit que només evidencia la impotència de tot un poble. Un poble, sigui dit de passada, que ja no pensa com un sol home: una part «está cada vez más convencido que para la grandeza de España, no nos hacen falta para nada las agrias peñas del otro lado del estrecho. Ser grande no significa tener muchas tierras, sino ser potente. La de-

cadencia española no vino por la pérdida de las colonias, sino por no haberles sabido dar a tiempo una amplia autonomía» (26-XI-1921).

Els «Comentarios» dedicats a la qüestió marroquina sovintejaran fins al 30 de novembre de 1921. Després d'aquesta data, es produeix una llarga pausa que no es tanca fins a final d'abril de l'any següent, moment en el qual Guansé reprèn el tema des de la seva secció habitual. L'el·lipsi es produeix, molt probablement, a causa de la censura imposada pel govern espanyol, maniobra que ja havia estat denunciada des de les pàgines del *Tarragona*, tant a l'editorial (31-VII-1921) com al «Comentario» guansenià, amb l'article «El tema actual», poc abans del novembre. Després d'afirmar-hi que el tema d'Àfrica és interdit en la premsa, conclou lúcidament:

Ahora que la mejor manera de difundir las ideas es el periódico —porque llega a todos los rincones y llega en el momento oportuno— la censura pesa sobre la prensa...

Se ha dicho que España era un pueblo que no leía. Que esta era una de las causas de su atraso... Tal vez, tal vez. Pero peor que un pueblo que no lee, es un pueblo que no escribe, que no puede expresar su pensamiento, ni su voluntad. Y acaso esta sea una de las más graves enfermedades de España (17-IX-1921).

A banda d'aquesta problemàtica, cal considerar també com a possible raó de la pausa informativa el fet que s'ha produït una rebaixa de la tensió militar a la zona, i que les notícies relatives a la Guerra del Marroc han derivat cap a qüestions d'ordre polític. Així, Guansé dedica alguns articles a valorar la dimissió del general Berenguer com a alt comissari (2-XII-1922), o bé a comentar el controvertit expedient Picasso, l'informe elaborat per una comissió del Congrés espanyol que mirava d'aclarir les responsabilitats militars de la Guerra del Rif (10-XII-1922). A més, es percep en l'opinió pública, superades ja les crides patriòtiques que sovintejaven mesos enrere, un cert esgotament, tal com es mostra en algun editorial del *Tarragona*: «Lo esencial es liquidar el pleito de la mejor manera, a fin de que, libre de la preocupación africana, pueda el país dedicarse a la obra urgente de su reconstitución interior» (9-II-1922).

Per tant, Guansé se centra, ara, a valorar-ne les conseqüències, els resultats i tot allò que té a veure amb el retorn dels soldats, a qui hom considera, malgrat la contundent desfeta militar, els autèntics herois (23-VII-1922). Una idea constant, però, es manté: la condemna sense

titubeigs a les autoritats polítiques per haver dut el país a un enfrontament bèl·lic ruïnós. Contràriament, la consideració del cabdill Abd el-Krim per part del periodista tarragoní, l'autèntic heroi de la revol·ta, ha canviat de forma clara. L'article «La aventura de Oteyza», amb referència a la cèlebre entrevista que el periodista Luis de Oteyza feu l'agost de 1922 al líder rifyeny, es fa ressò de l'entreviu i extreu una particular interpretació de les informacions reportades, segons la qual Abd el-Krim «ya no es un hombre inculto y bárbaro, instintivamente cruel e inútilmente feroz. Es un caudillo romántico que defiende la libertad de su patria y de su raza», i fins i tot «sus ideas sobre lo que debe ser el Rif han encontrado entre nosotros más simpatía que la de cualquiera de nuestros agarbanzados políticos gubernamentales» (12-VIII-1922).¹⁰ És a dir, que la diagnosi de la realitat espanyola ja no serveix només com a element de denúncia, sinó de coartada, de complicitat entre tots aquells dins l'estat que rebutgen l'uniformisme hispànic. Amb aquesta premissa, Domènec Guansé s'esforça per diferenciar les reaccions polítiques generades a Catalunya i les generades a Madrid envers uns mateixos fets.

Però si aquest matís encara és només una pinzellada en el conjunt del text, poc més endavant esdevindrà un aspecte dominant i centralitzarà tota l'atenció d'un sol article. En efecte, a l'octubre de 1922, un mes després d'haver-se traslladat a Barcelona, «Marruecos» relliga la temàtica marroquina i la temàtica catalana, i justifica aquest vincle que tot just apuntàvem. Hi ha un esforç molt evident per diferenciar la resposta catalana davant del desastre d'Annual i marcar-ne les distàncies amb relació a Espanya:

Parece que los políticos catalanes van a iniciar, seriamente, una campaña contra la política española en Marruecos. Ya era hora. Es decir, que por fin, además de guías del pueblo, se deciden a ser intérprete de sus deseos. Porque no hay en Cataluña cuatro hombres que quieran que continúe el estéril sacrificio de sus hijos. Se dirá que tampoco los hay en el resto de España; pero en España muchas veces la retórica ahoga la verdad.

¹⁰ L'endemà, Oliverio aprofundeix en la mateixa qüestió i fa una apologia del respecte i la convivència entre cultures: «El Rif», *Tarragona*, 13-VIII-1922, p. 1. Per a una aproximació a la figura del cabdill, es poden consultar l'obra ja esmentada de Pennell (2001), així com Woolman (1971: 89-98).

Si algo debe distinguir la política catalana dentro de la política española, ha de ser esa actitud de protesta, contra el falso sentido de la realidad que caracteriza a los gobiernos de Madrid.

[...]

Honradamente, los políticos catalanes si quieren responder al carácter de nuestro pueblo, deben impedir que se arriesgue a cada momento la honra, y que no se hable de honra siempre que se presente un problema de pesetas. No, no deben tolerar fantasmagorías con la honra, ni intentos de alucinamientos patrióticos. Tienen que matar el falso quijotismo cada vez que intente mostrarnos la cabeza.

Esta actitud que a menudo han adoptado los políticos de Cataluña, es lo único que a veces —ya sé que desgraciadamente muy pocas— les ha hecho ganar las simpatías de los demás políticos y de los escritores que tienen una postura honrada ante los problemas de España. Esta actitud es lo único que en España puede darles una fuerza moral enorme.

Ante Marruecos, ante todos los Marruecos de España, hay que agitar como una bandera de rebeldía la sombra de Pi y Maragall. Hay que repetir aquellas palabras llenas de fuego profético, que predijeron la catástrofe de Cuba (4-X-1922).

Els textos de temàtica marroquina permeten il·lustrar l'evolució de l'ideari polític de l'escriptor tarragoní, cada cop més oposat al centralisme uniformitzador espanyol. Per dir-ho amb unes altres paraules, acceleren una presa de consciència ideològica i certifiquen una sensibilitat diferencial que faran bascular Guansé cap al catalanisme, en un procés no pas individual, sinó compartit per àmplies capes socials a Catalunya, per a les quals el conflicte del Rif, els horrors que se'n derivaren i la subsegüent incapacitat governamental per afrontar la situació van suposar tota una revelació en termes de concepció nacional.¹¹ Ben cert, es tracta d'un sentiment força difús a l'inici, sobretot si es té en compte que l'entorn social i familiar de Guansé no provenia del catalanisme i que, en conseqüència, el marc referencial de l'autor ha estat fins ara l'hispanic, com ho il·lustren molts dels ar-

11 Així ho suggereix versemblantment Jordi Castellanos (2002: 17): «Malgrat la participació de voluntaris catalans en la Gran Guerra i de l'escadussera literatura que en sorgí, tinc la impressió que no va ser aquesta sinó la del Marroc la que va vehicular, valguin les proporcions, tant a Catalunya com a l'estat espanyol [...] i des de la mentalitat esquerrana, la baixada als inferns de la violència bèl·lica, justament allò que provocava un pregon trasbals anímic, punt de partida d'una nova consciència revolucionària i patriòtica».

ticles anteriors que hem tingut ocasió de comentar. Especialment, en destaca un de títol no gens equívoc, «Todavía la Fiesta de la Raza». Publicat el dia 20 d'octubre de 1920 amb motiu de la commemoració del centenari del descobriment d'Amèrica —i, per tant, anterior a la rebel·lió rifenya dels mesos de juny i juliol de 1921—, és escrit des d'una òptica hispanocèntrica de la qual Guansé se sent partícip, però amb un to crític que no deixa lloc al dubte pel que fa al distanciament respecte de la veritat *oficial*:

Los actos homéricos y bárbaros de los Hernán Cortés y de los Pizarro, son más que gloriosos, vergonzosos. Hay más grandeza en la noble figura del vencido Moctezuma, que no en el genio temerario y sanguinario de Cortés.

La gloria del descubrimiento de América, la debemos a un extranjero. Era además algo que, naturalmente, tenía que ocurrir un día u otro. Nosotros no pusimos en ello más que nuestro carácter aventurero, fanático y despótico. No fuimos con la intención de redimirles, de llevarles los adelantos de una vida más fácil. Fuimos con la intención de dominarlos y explotarlos. No hemos visto en ninguna historia un epígrafe que dijera: «Civilización de América por los españoles». Sí hemos leído muchas veces: «Las conquistas de Hernán Cortés», «las conquistas de Pizarro». Y hemos también oído hablar demasiado, de la rapacidad de los virreyes.

[...]

¡Fiesta de la Raza! ¡Discursos patrióticos! ¡Bah!... No creemos en su eficacia. Tal vez sea algo así tan paradójico como los juegos florales de *Canprosa*. Lo que debiéramos procurar es que América recordara menos nuestro pasado y creyera más en nuestro porvenir. Lo que debieran hacer los Gobiernos, es favorecer nuestras relaciones comerciales y, sobre todo, procurar una plena compenetración espiritual por medio del libro.

Tot just una setmana després d'aquest contundent escrit, Guansé en publica un altre de títol no menys explícit, «Mascaradas patrióticas», que constitueix una resposta a les reaccions adverses motivades pel «Comentario» anterior. Més enllà del fet que es referma en els mateixos arguments ja exposats —i, en aquest sentit, no s'hi aporta res de nou—, l'interès rau en la concreció de les iniciatives que sí que modernitzen la nació, significativament provinents de Catalunya. S'hi assenyalava, per tant, una clara diferència entre l'evolució històrica catalana i l'espanyola:

Más que la Fiesta de la Raza, hará por la patria la Feria de muestras de Barcelona; más que la Fiesta de la Raza hará el rasgo de la Mancomunidad al remitir una biblioteca a un centro americano.

Siendo esto cosa de la Mancomunidad, será mal visto por muchos. Haga lo mismo el Estado español y será bien visto por todos.

Tanto patriotismo hay muchas veces en cantar los hechos gloriosos del pasado para que sirvan de ejemplo, como en señalar sus errores para que sirvan de escarmiento. No es esta la hora en que debamos olvidar esas lecciones.

[...]

Por desdicha, no fuimos a América con la santa intención de civilizar a sus indígenas; impusimos nuestra fe, más que con la cruz, con la espada. Por desdicha también, no fué la conquista un buen negocio para España. Menos negocio fué para nuestro principado, ya que durante mucho tiempo el comercio de los catalanes con América fué considerado como contrabando por el Gobierno español.

En cambio, la conquista de América fué un buen negocio para los virreyes. Ahora no tenemos ya Indias a donde mandarlos, pero, es igual: los mandamos a que explíen las provincias.

* * *

Es inútil hacer aspavientos y querernos presentar como antipatriotas, intentando así inutilitzar nuestros juicios: siempre que sepamos que una cosa está podrida o yede, la denunciaremos al pueblo, serenamente, impassiblemente, sin hacer caso de insidias, insultos o amenazas. (27-X-1920).

És evident que la sensibilitat de Guansé es mou en paràmetres diferents que un temps enrere. Abans, les al·lusions a la personalitat catalana amb relació a Espanya no feien altra cosa sinó mostrar lleugers matisos de pluralitat i colors locals dins un tot unitari que no era qüestionat, malgrat argumentar-se a partir d'un repertori de tòpics regionals, tal com exemplifica «Películas» (23-XII-1921). Ara, en canvi, s'accelera un notable desvetllament de la sensibilitat catalana. Aquest desvetllament pren carta de naturalesa al principi de 1922 amb l'article «Castilla y Cataluña», després d'haver publicat força escrits sobre la Guerra del Marroc. Tot l'any 1921 és, ja ho hem resseguit, un degoteig d'opinions molt crítiques amb la situació a l'Àfrica, a través de les quals Guansé exposa l'evolució del seu pensament nacional i revela un sentiment d'insatisfacció creixent. Però, tan bon punt el conflicte militar s'ha acabat, ja no li calen pretextos per expressar l'allunyament

emocional respecte de l'estat. Per això no hi ha ni un sol article al llarg de 1921 que se centri de manera explícita en les relacions Catalunya-Espanya més enllà d'al·lusions col·laterals escadusseres, i sí que n'hi ha, en canvi, un conjunt ampli a partir de 1922.

Aquest any, doncs, és el que marca l'esclat de la consciència nacional com a tema candent, en un moment en què la situació política i militar al Marroc ja no capitalitza les notícies ni les columnes d'opinió dels diaris. En coincidència amb la dinàmica que marca el ritme de la vida sociopolítica espanyola, al març Guansé apunta que «para conocer el alma poliédrica de Iberia no habría necesidad de esperar, como en el caso de Portugal y Castilla, que estuviera quebrada» (16-III-1922), i a partir d'aquest mes els textos que certifiquen el distanciament català envers Espanya són recurrents i sovint esperonats per una confluència de factors diversos: el creixent anticatalanisme que desembocarà en el cop d'estat de Primo de Rivera; la campanya de l'Àfrica i el consegüent desastre militar i econòmic, i, encara, el fet que els estaments locals més corruptes formin part de l'Administració estatal. La desafecció és absoluta, i ni tan sols un eventual canvi de govern pot reconduir l'erràtica trajectòria amb què l'estat espanyol ha tractat el «problema catalán», que a parer de Guansé se situa al mateix nivell que la resta de conflictes hispànics no resoltos:

Los consejeros de la Mancomunidad han vuelto desalentados de Madrid, ante la inconciencia de los políticos españoles. No saben nada de Cataluña —nos han dicho—, no nos comprenden ni comprenden el problema catalán. No se han tomado la molestia —precisaba Lloret en su discurso del Principal— de abrir los libros y los folletos que les hemos mandado: acaso los abrirán sus hijos o sus nietos, cuando no sea ya tiempo.

¡Cuando no sea ya tiempo!... Y no, no es sólo del problema catalán, sino que de todo se enteran demasiado tarde. Basta leer los innúmeros discursos —a cual más vacío— que han pronunciado estos días los liberales, para observar cómo desafinan, para ver lo alejados que están de las necesidades de España.

Leyendo sus discursos, uno se pregunta tristemente: ¿Para qué querrán el poder esos señores... ¿Qué afán malsano de mandar es el que les agita? ¿Qué ambiciones, qué voluptuosidades pretenden satisfacer con el gobierno del país?

Ellos, al problema de Marruecos —problema de vida o muerte para España, y que será de muerte si no hay quien lo remedie— no le dan ninguna solución verdaderamente distinta que los conservadores. Ellos

no tienen ninguna solución para los problemas sociales: si otra vez las calles de Barcelona se ensangrientan, con sangre borrarán la sangre, y nada más. Ellos no tienen, ellos desdeñan el problema catalán, más agudizado cada día.

¿Qué cambio pues se operará en la faz macilenta de España, con el advenimiento de los liberales, si este advenimiento llega? (7-V-1922).

No pot obviar-se que la crisi colonial espanyola, iniciada el 1898 i encara evidenciada el 1909 arran dels fets de la Setmana Tràgica, havia estat un dels factors clau en la consolidació del catalanisme com a alternativa política articulada. No n'és cap excepció, tampoc, la situació desencadenada el 1921 al continent africà, a la qual cal afegir, entre 1919 i 1923, l'auge del pistolerisme i la tensió social que se'n derivà. A més, en aquest quart de segle que va del desastre de Cuba i Filipines a principis dels anys vint, el catalanisme s'ha convertit en l'opció política hegemònica gràcies a la diversificació de posicions i l'ampliació de les tesis nacionals que no orbiten entorn de la Lliga Regionalista, sinó que, des de plantejaments polítics d'esquerra, han trobat espais d'acomodació que eixamplen la base del moviment. És des d'aquestes premisses que l'evolució de l'ideari polític de Guansé pot explicar-se en part com una qüestió d'encaix progressiu en el catalanisme, condicionat per la proximitat ideològica amb Antoni Rovira i Virgili, el seu gran referent intel·lectual al costat, dins el món local, de Pere Lloret i el nucli republicà. A «Dos discursos. – Dos hombres. Guasch. Lloret» (4-V-1922),¹² que es publica a l'espai ocupat habitualment per l'editorial, Guansé traça una crònica de dos discursos pronunciats al Principal. A banda de lloar Pere Lloret per les dots oratòries i per la capacitat aglutinadora, l'article permet inferir les afinitats polítiques del periodista: rebutja el «separatismo», però no qüestiona, ni tan sols com a entitat política, la importància de la Mancomunitat, i, el que és més important, constata l'auge del nacionalisme, que anomena «regionalismo».

12 Vegeu, també, l'article posterior «Discursos» (22-XI-1922, p. 1), en què Lloret i Rovira són citats de passada, però torna a mostrar la sintonia amb el catalanisme i el vincula, per contraposició, a la decadència espanyola. Convé recordar, a més, que Guansé col·laborarà ocasionalment, essent ja resident barceloní, amb *El Camp de Tarragona i Renovació*, el primer dirigit per Rovira i el segon fundat per Lloret.

Com apuntàvem, l'element catalitzador en l'evolució ideològica de Guansé és Antoni Rovira i Virgili, un dels màxims divulgadors del catalanisme d'esquerra i del republicanisme a les comarques tarraconines (Ferré Trill 2000). Al llarg de tot l'any 1922, l'autor es va fent ressò de l'activitat de l'eminent polític i historiador tarragoní, del qual admira la producció intel·lectual i la doctrina política fins a esdevenir-ne un seguidor proper. A «Rovira y Virgili, profeta», d'agost de 1922, Guansé fa l'elogi de la faceta d'historiador de Rovira, en aquest cas per la visió de futur que traspua una obra tan destacable com la *Història dels moviments nacionalistes*. A més, Guansé aprofita per introduir la qüestió lingüística, en tant que la llengua juga un paper destacat com a element configurador de la personalitat espiritual de tota nació, també la catalana, i com a «factor principal en la resurrecció de esas nacionalidades esclavizadas o dormidas» (19-VIII-1922). Val a dir, en aquest sentit, que Guansé concedirà cada cop més importància a tota manifestació cultural en català per l'acte normalitzador que suposa acordar el sentir natural d'una col·lectivitat i les produccions que en resulten, com és el cas de la catalanització del diari *La Publicitat*, impulsada, entre d'altres, pel nucli dirigent d'Acció Catalana (Baras 1984: 23, 26, 399-404; Passerell 1971). En aquest fet, Guansé hi veu un acte lògic pel fervor nacionalista dels darrers anys, i no s'està d'assenyalar que marca «una nueva etapa en las propagandas catalanistas. Parecen querer indicarnos que el movimiento nacionalista se ha librado ya de sus impulsiones y decaimientos propios de la adolescencia, para entrar en la época definitiva de su mayor edad» (24-VIII-1922).

L'interès creixent de Domènec Guansé pel pensament polític de Rovira coincideix amb la creació d'Acció Catalana (que ha tingut lloc al juny de 1922) i, per tant, amb una fase d'activitat difusora força intensa per part de l'historiador tarragoní. Guansé assisteix a conferències dels representants locals d'Acció Catalana i mostra clara sintonia amb les idees centrals que s'hi exposen. La percepció de Catalunya com a subjecte polític diferenciat d'Espanya per una irresoluble qüestió de caràcter i temperament, per exemple, és un dels principis assumits per Guansé. No és estrany, doncs, que a propòsit d'un d'aquests actes públics no dubti a qualificar Rovira d'«uno de los tarraconenses que más alto ponen el nombre de la patria», capaç de combinar les millors virtuts de Cambó i de Pi i Margall i que, en de-

finitiva, ha sabut explicar el moviment nacionalista «con las palabras más claras y precisas» (20-X-1922).¹³

Tot plegat es traduirà en un progressiu però irreversible transvasament ideològic. Guansé comença a distanciar-se d'aquells que un dia va elogiar: a «*La nacionalización de Cataluña*» (3-XI-1922), Caballé y Goyeneche, lloat d'antuvi per la seva professionalitat i per les seves aptituds en el terreny polític, ara és criticat per la profunda incomprensió que ha mostrat envers la qüestió catalana en dos llargs articles al rotatiu madrileny *La Libertad*. Això serveix a Guansé per afirmar amb contundència que «es un mito esto de la incomprensión. No es que no se comprenda a Cataluña. Es que no quiere escucharse su voz».

Des de mitjan 1922, Guansé comença a articular un discurs que legítim, a ulls de l'opinió pública, aquest procés. Així, l'imaginari hispànic que sostenia el pensament retrògrad que és a l'origen de l'últim desastre militar és qüestionat, en benefici de les expressions artístiques genuïnament catalanes. Els articles en què Guansé escriu sobre artistes o escriptors del país tot diferenciant-los dels espanyols són força nombrosos i sovintegen a partir de 1922. I, en el mateix sentit, també reinterpreta determinats referents icònics com ara el Quixot cervantí. Els dos articles que dedica a la qüestió resulten aclaridors de l'operació de Guansé, consistent a trobar justificacions de base espiritual en el distanciament de les dues nacions. A partir d'un pretext artístic suggerit pel seu col·lega de *La Veu de Tarragona* Manuel Galés (la visita del Quixot a Catalunya, les intencions de Cervantes), Guansé recondueix la reflexió cap a la diferència de caràcters entre Catalunya i Castella, que rau «precisamente en que Cataluña tiene de la vida una idea clara y precisa, llena de *seny*, de *sagesse*. Para luchar, por ejemplo, sabe esperar el preciso momento en que cree que ha de vencer». I afegeix:

Castilla se lanza a las más arriesgadas aventuras sin pensarlo, y a la mitad de ellas, quema las naves para verse obligada a vencer o a morir. Uli-se no hubiera hecho esto nunca; Cataluña tampoco. Si segura de vencer,

13 Vegeu, en canvi, «Una conferencia de Rovira y Virgili», *Tarragona*, 16-IX-1922, p. 1, que apareix entre els dos articles tot just comentats i que traspua reserves en relació amb Acció Catalana pel que fa a la qüestió obrera: considera que l'excessiva teorització ideològica allunya els obrers i els homes de carrer de la doctrina política del nou partit.

por creer de inútil fanfarronería el sacrificio; si insegura, para tenir una retirada honrosa.

Cataluña sabe, más que Castilla, que la vida es bella y dulce de vivir; las ondas azules del Mediterráneo sensual y amable como la brisa de la Grecia cercana, han templado en ella la dureza de la raza de Iberia. Y así Cataluña, al revés de Castilla, no es capaz de ir al sacrificio por el magnífico, pero estéril placer, de parecer heroica o santa al mundo entero.

Por todo esto, si en el término de las locuras del Quijote en la playas de Barcelona, hemos de ver un símbolo, ¿no podría ser este símbolo —y a la par lección admirable— de que el loco heroísmo de Castilla, debe ser templado por el *seny*, por el razonado conocimiento de las cosas que tiene Cataluña?

[...]

Es por eso, que la campaña de Marruecos, impopular en toda España, es más impopular que en parte alguna en Cataluña. Tal vez algún hombre de Cataluña os dirá que es un sacrificio necesario. Pero ninguno os hablará, como otros hombres de Castilla al hablar de Marruecos, del honor de España, de que hay que lavar con sangre la sangre derramada, de que no hay que cejar hasta hacer adorar la Cruz a los infieles.

No; afortunadamente, en Cataluña, nadie ve gigantes de los molinos de Marruecos. Todos sabemos, incluso, para quién se hace la harina... (20-V-1922).

El gir ideològic acabarà de consolidar-se amb l'evolució posterior de Guansé d'ençà del trasllat a Barcelona, moment a partir del qual entrarà en contacte definitiu amb la vida cultural del país d'una manera intensa. Però es manifestarà, també, en gran part dels articles polítics i d'actualitat que continuarà publicant a la premsa de Tarragona entre 1923 i 1926, centrats de manera preferent en qüestions d'àmbit específicament nacional i tractades des d'una perspectiva catalanista explícita.

3. LA PROFESSIONALITZACIÓ A BARCELONA

Per a molts homes de lletres dels anys vint, el periodisme va esdevenir una activitat de gran importància, entre altres raons per l'estreta vinculació que presentava amb altres modalitats en prosa que començaven a consolidar-se en el panorama literariocultural. Des d'un punt de vista formal, el conreu regular de la llengua característic del columnisme n'agilitzava l'ús i la convertia en un instrument versàtil, apte per a tota mena d'expansions. Conceptualment, flexibilitzava els límits convencionals entre les diverses formes d'escriptura i en facilitava el transvasament de temes i motius. I sociològicament, per a molts escriptors eixamplava les opcions de professionalitzar-se en el món de les lletres, alhora que els fornava una bona oportunitat d'obtenir un renom que els permetés incidir, en tant que es reivindicaven com a agents difusors d'una sèrie de valors propis de la col·lectivitat, en l'evolució sociopolítica del país, bo i ocupant-se d'afers no estrictament artístics o literaris, sinó d'actualitat entesa en un sentit ampli del terme.

És aquest el model de projecció pública que adopta Guansé (i, com ell, molts altres homes de lletres coetanis), basat en la intervenció als mitjans escrits com a via de difusió ideològica. L'autor, com ja hem tingut ocasió de veure, havia inaugurat la trajectòria periodística l'any 1918 a les pàgines dels principals rotatius tarragonins combinant articles de temàtica literària amb d'altres de diversa naturalesa. Des de l'arribada a Barcelona i fins al tall traumàtic de 1939, persevera en les col·laboracions en premsa amb constància i rigor, i és bàsicament des d'aquesta ciutat que Guansé desplega una activitat continuada, sobretot a *La Nau*, però també a *L'Esquella de la Torratxa* i, a partir de 1930, a *La Rambla*, raó per la qual podem parlar d'una clara continuïtat amb l'etapa anterior. A més, la presència del tarragoní en molts periòdics i revistes d'abast comarcal, tot i el caràcter ocasional d'aquestes col·laboracions, referma la seva voluntat evident de viure de la ploma i de contribuir a l'enfortiment de la vida cultural extrabarcelonina, malgrat la precarietat de recursos en el cas d'alguna capçalera i les dificultats de distribució més enllà de les seves àrees d'influència. Es tracta de publicacions com *L'Avi Muné*, de Sant Feliu de Guíxols; *Ciutat*, de Manresa; *El Llamp*, de Gandesa; *El Dia*, de

Terrassa, o altres de la seva ciutat, com *El Camp de Tarragona* o fins i tot el *Diario de Tarragona* mateix, en el qual —com hem tingut ocasió de resseguir— havia mantingut col·laboració entre 1919 i 1920 i al qual tornarà el 1926, escrivint en català i col·laborant a la «Pàgina literària» que hi menava Josep M. Boronat i Recasens. I encara caldria fer esment que mantindrà la seva columna al *Tarragona*, l'òrgan de més continuïtat durant l'etapa inicial, un cop ja estigui completament consolidat en els cercles literaris i periodístics barcelonins. En efecte, al llarg de tot 1923 el «Comentari» oliverià continua oferint-se als lectors de la ciutat de Tarragona amb una encomiable regularitat i, a partir de 1924 i fins al moment de la desaparició definitiva del diari, el 1926, la secció es manté activa, per bé que amb una aparició molt més espaiada en el temps. No cal dir que algunes d'aquestes incursions en la vida pública de la seva ciutat faran soroll, com l'enèsima crida a revitalitzar-ne l'ensopida dinàmica cultural, que provocarà adhesions, rèpliques diverses i una iniciativa per renovar el somort Ateneu de Tarragona.¹⁴

Sigui com vulgui, en els primers mesos de residència a Barcelona i en una progressió creixent amb el pas dels anys, anem trobant alguns escrits de l'autor en les pàgines d'*Art Novell*, *La Nova Revista*, *L'Andreuenc* o *D'Ací i d'Allà*. La diversificació de tribunes i la possibilitat que hi hagi més textos d'autoria guanseniana sense signar escampats arreu d'altres capçaleres fan difícil determinar amb exactitud el moment en què Guansé inicia la participació en els mitjans barcelonins, però, pel canvi en l'opció lingüística, per la rellevància del mitjà i per la continuïtat ideològica amb el pensament exposat a Tarragona, destaquem dos articles primerencs d'actualitat política i ciutadana apareguts a l'inici de 1923 a *La Publicitat*. Els dos escrits confirmen la presència del tarragoní en el diari des de, com a mínim, el gener de 1923, que és la data d'aparició d'«Estètica del

14 Vegeu OLIVERIO, «Una obra exemplar», *Tarragona*, 3-X-1925, p. 1, i els següents Francisco de P. FOLCH, «Ateneo Tarraconense. Carta abierta al señor Oliverio, cronista del diario *Tarragona*», *Tarragona*, 6-X-1925, p. 1; OLIVERIO, «Palas Atenea», *Tarragona*, 10-X-1925, p. 1; Francisco de P. FOLCH, «Pro Ateneo», *Tarragona*, 13-X-1925, p. 1; Eudald MELENDRES I RUÉ, «La cultura a Tarragona», *Tarragona*, 14-X-1925, p. 1, i OLIVERIO, «Palas Atena», *Tarragona*, 22-X-1925, p. 1.

nacionalisme» (12-I-1923), al qual seguirà, al març del mateix any, «Per la Tarragona Imperial».

El primer segueix molt de prop l'estil i l'estructura d'alguns dels que publicava a Tarragona: a través de diàlegs recreats entre dos personatges, Guansé comenta i aprofundeix qüestions de política i societat. En aquest cas, el Senyor Puig rebut pedagògicament tots els arguments del Senyor Rius en contra de l'esperit català. Així, parlar en castellà no és més distingit, sinó que ho és parlar el català «amb tota la seva màxima puresa, amb tota la seva màxima bellesa»; en el mateix sentit, s'ha de condemnar el fet que l'aristocràcia i la intel·lectualitat hagin desertat de servir Catalunya per contribuir a «l'espanyolització del nostre esperit» a través de la imitació grotesca dels castellans. El Senyor Puig, després de sentenciar que la submissió i l'adotzenament seran «sempre un gest vil, i, sobretot, lleig», conclou que «cal ésser nacionalista, decididament i definitiva, sense matisos ni lletges mitges virtuts». El contingut de l'article traeix una clara influència del pensament politicosocial de Rovira i Virgili, identificable en l'aposta per un nacionalisme explícit que ha superat, ja, l'estadi de reclamacions federalistes.

Hem tingut ocasió de constatar, a través dels textos apareguts a la premsa de Tarragona, que Guansé segueix la trajectòria política de Rovira, es fa ressò del naixement d'Acció Catalana i mostra una relativa proximitat a l'ideari d'inspiració republicana, raons per les quals és lògic suposar que el pensament guansenià en matèria política està força determinat pels postulats del polític tarragoní. Altres aportacions coetànies ho refermen: a l'estiu d'aquest mateix 1923, per exemple, Guansé escriurà un clarificador article a *El Camp de Tarragona*, òrgan comarcal d'Acció Catalana. «Política» (19-VII-1923) assumeix explícitament les idees nacionalistes a través de la contraposició entre la corrupció inherent a la política espanyola (caracteritzada pel caciquisme, la corrupció, la «yernocràcia» o els conflictes nacionals) i la novella i renovadora política catalana, paradigma de «l'art de governar» per al poble «amarant-ho tot, sadollant-ho tot d'idealitat, de vigoria i de puresa» per tal de «salvar Catalunya de l'anorreament a què la mena Espanya».

Pel que fa al segon dels articles a *La Publicitat*, presenta una temàtica clarament deutora dels interessos habituals de l'etapa tarragonina. Pel contingut i l'estil, «Per la Tarragona imperial» (10-III-

1923) també podria formar part del corpus periodístic anterior a 1922. De fet, es reproduí l'endemà, íntegrament, a tota pàgina i amb dues fotografies, a les pàgines del *Tarragona* amb el comentari d'un altre col·laborador del diari, un desconegut «Zeution, pictor», que retreia a Guansé alguns aspectes del contingut de l'article. La contrarèplica no es va fer esperar gaire: tres dies més tard, el 15 de març, *Tarragona* publicava «Per la Tarragona Imperial. Desviacions», en què es donava resposta contundent a les crítiques rebudes per mitjà d'una professió de fe inequívoca: «si l'ésser nacionalista no és sentir més vives —fetes de carn i d'esperit— les arrels de la raça, no és sentir fretura de la nostra grandesa passada i desitjar el seu retorn, no sé jo què serà l'ésser nacionalista».

«Per la Tarragona imperial» és una crida en tota regla per salvar les ruïnes romanes dels «estralls i malvestats que els infligeixen els organismes més o menys sotmesos a l'Estat espanyol», expressada amb un to combatiu i antiespanyolista —que no es pot deslligar del context de crisi política del moment— i amb un estil ampul·lós en comparació amb l'estil més clar i directe que Guansé anirà destil·lant amb el pas dels anys. El pretext que es trasmuda en categoria conceptual, així com una certa exaltació de la cultura catalana a través del classicisme, situen l'article en l'òrbita del pensament orsià, i denoten —ni que sigui de manera inconscient— que l'ombra de Xènius encara és allargada: els primers anys de la dècada dels vint no serà inusual topar amb escrits guansenians que inclouen referències a la figura d'Eugeni d'Ors.¹⁵

Un dels trets més destacables és que Guansé hi mostra, ja, plena consciència de l'eixamplament d'horitzons que suposa marxar a viure a Barcelona. Per això, l'article transcendeix l'àmbit estrictament local característic de bona part de les seves col·laboracions a la premsa de la ciutat. Salvar el llegat romà és ni més ni menys que

15 A banda de l'entusiasta ressenya que Guansé dedica a *La ben plantada* («La actualidad literaria. *La Ben Plantada*», *Diario de Tarragona*, 18-VII-1920, p. 1), referenciem sense cap afany d'exhaustivitat altres articles signats per Oliverio en què Eugeni d'Ors fa acte de presència, bé que no pas tan inequívocament favorables com la ressenya esmentada. Vegeu sobretot «Eugenio d'Ors», *Tarragona*, 26-X-1920, p. 1, però també «La sardana», *Diario de Tarragona*, 22-VIII-1920, p. 1; «¡Hagan juego!...», *Tarragona*, 27-IV-1921, p. 1; «Divagación veraniega», *Tarragona*, 11-VI-1921, p. 1; «Balzac en Tarragona. III y último», *Tarragona*, 23-IV-1922, p. 1-2.

una «qüestió nacional, una qüestió que afecta tot Catalunya» per ser Tarragona una ciutat símbol, ciutat mite, una de les que han fixat el caràcter i la raça catalans. En aquest punt, Guansé coincideix amb altres periodistes que, des dels fronts comarcals, donen a conèixer la importància del patrimoni arquitectònic, ataquen amb contundència la inoperància municipal i denuncien la desprotecció que pateixen les joies emblemàtiques de moltes viles i ciutats de Catalunya. El cas del montblanquí Josep M. Poblet, defensor incansable de l'imponent conjunt medieval de Montblanc des de les tribunes comarcals, n'és ben representatiu (Ferrer i Puig 2018: 152-180).

3.1 Cròniques d'actualitat. *La Nau* (1927-1930)

Tot i l'entrada de cavall sicilià en el terreny del periodisme d'opinió que representen els dos textos a *La Publicitat*, no és en aquest diari on l'articulística guanseniana es desplegarà amb total amplitud, sinó, com avançàvem, a *La Nau* (Bladé i Desumvila 1984: 233-235; Passarell 1968: 137-153). La fundació d'aquest periòdic de vespre, que veu la llum el primer d'octubre de 1927 gràcies a la iniciativa d'Antoni Rovira i Virgili, està motivada, més enllà de la vella aspiració de tenir una plataforma d'expressió pròpia, per la necessitat d'omplir el buit de diaris de vespre en català, segons apunten diversos autors que es feren ressò del naixement de *La Nau*. L'aparició del diari va ser saludada amb entusiasme en el món cultural. Francesc Trabal, per exemple, des del *Diari de Sabadell*, feia vots perquè fos un mitjà de referència nacional i comarcal que combatés el monopoli dels diaris vespertins en castellà:

Actualment hi ha un nucli de pobles, a remarcar especialment els més grans, Terrassa, Badalona, Mataró, el nostre, i els no tan grans però d'una gran densitat segons l'època, com són Sant Cugat, Vilanova, Sitges, Cerdanyola, Premià, Vilassar, etc., que cada dia s'empassen grans glopades de paper imprès com *El Noticiero Universal* i *La Noche*, així que cau el vespre. L'un i l'altre, sota directives gallofes, sense altra preocupació que esprémer unes quantes pessetes per permetre l'anar tirant, i tots dos absolutament ineficaços. Si en lloc d'aquestes pàgines tan inflades, arriba a tots els pobles pròxims de Barcelona *La Nau* d'en Rovira i Virgili en una hora a posta per ficar-se a totes les cases, evidentment hi haurem guanyat en molta de manera.

La Nau diari del vespre, ha de perseguir aquest ideal pròxim: d'ésser el diari del vespre de Barcelona i el diari del vespre de les comarques catalanes que són lligades amb Barcelona amb cordes de mitja hora o tres quarts de camí. Que, al capdavall, àdhuc econòmicament, és una aspiració que si es realitza resol bastantes de coses, i permet d'eixamplar horitzons, una posta darrere l'altra (14-VII-1927).

Des d'un punt de vista ideològic, *La Nau* és la resposta al distanciament progressiu de Rovira respecte del programa inicial d'Acció Catalana, un partit ben definit en termes nacionals però menys concret en termes socials. Jaume Sobrequés explica l'orientació del diari com a reflex de «la ideologia del seu fundador: esquerrista no marxista, federalista seguint les orientacions de Pi i Margall i partidari de la llibertat religiosa, però no anticlerical» (Sobrequés 2002: 123). La dictadura de Primo de Rivera havia radicalitzat el polític i historiador quant al seu republicanisme i el seu catalanisme, la qual cosa havia de tenir una de les conseqüències més visibles en el distanciament de *La Publicitat*, que, si acabà essent irreversible, no fou immediat ni traumàtic.¹⁶ I, en l'àmbit polític, el resultat fou la formació l'any 1930 d'Acció Republicana de Catalunya, partit escindit d'Acció Catalana.

Domènec Guansé també contribueix a tirar endavant el partit de nou encuny, si bé sempre exercint-hi algun càrrec menor, sense assumir-hi tasques de responsabilitat i actuant a prop de Rovira i Virgili (Baras 1984: 47-49).¹⁷ Per això, entre altres raons, no dubta a seguir-lo en la nova aventura del diari, i ho fa com un dels seus homes de confiança formant part de la redacció des del primer número. Guansé, però, a diferència del polític, no abandona *La Publicitat* i compagina les col·laboracions en totes dues capçaleres fins al maig de 1930, quan cessa el seu compromís amb *La Nau* (que deixarà de publicar-se definitivament al gener de 1933) i passa a col·laborar d'una manera força regular a *La Rambla*, en la qual ja escrivia des del mes de febrer.

¹⁶ L'editorial que Rovira escrigué a *La Publicitat* el primer d'octubre de 1927, és absolutament revelador en aquest sentit: després d'afirmar que el seu amor serà igual pels dos «periòdics germans», hi afirma que «la fundació de *La Nau* no és cap escissió, ni tan sols cap esquerda. És un desdoblament. És un progrés». Antoni ROVIRA i VIRGILI, «*La Nau*», *La Publicitat*, 1-X-1927, p. 1.

¹⁷ Vegeu també la nota breu que insereix el *Diario de Tarragona*, 18-II-1930, p. 1: «Ahir tinguérem el gust de saludar en aquesta ciutat, al nostre benivolgut amic Domènec Guansé, qui, com a Secretari d'Acció Republicana, acompanyava al senyor Rovira i Virgili».

D'aquesta proximitat entre els dos personatges es desprèn una afinitat en termes ideològics que pot perfilar-se molt més que la simple militància en el catalanisme per situar-se en l'òrbita del republicanisme liberal, i que es manifestarà —ja amb total claredat i després d'una intensa activitat com a articulista polític entre 1931 i 1936— amb l'esclat revolucionari a partir del juliol de 1936 (Foguet 2008: 7-19). La col·laboració a *La Nau*, en definitiva, tot i el període curt de temps en què es desplega (entre octubre de 1927 i maig de 1930), permet a l'autor reimpulsar la dedicació al periodisme d'opinió en conjunció amb altres tasques culturals més específicament literàries, com ara la creació narrativa o l'exercici de la traducció, que inicià, com apuntàvem al començament, amb la cèlebre *Manon Lescaut* per a Edicions Proa, l'obra que inaugurava la col·lecció A Tot Vent (Isarch 2018b: 4-11).

La secció que Domènec Guansé manté amb regularitat gairebé diària en un espai preferent de la primera pàgina es titula «Del matí al vespre», per bé que canviarà de nom de forma passatgera per passar a anomenar-se «De matí a matí» a partir del primer d'octubre de 1929, en justa correspondència amb el fet que *La Nau* deixa d'ésser un diari de vespre. El 1930, tanmateix, reprendrà el nom originari. En qualsevol cas, es pot afirmar que era una de les més llegides del moment. La varietat de temes que hi tracta és àmplia, i sol oscil·lar entre el seguiment de l'actualitat social i política, les reflexions d'interès cívic i els comentaris propis de la vida literària, especialment la novel·lística i la teatral.

L'anàlisi detinguda dels textos ofereix, d'entrada, una primera constatació que ja podíem intuir: hi ha un fil que relliga els interessos essencials del Guansé més implicat amb el seu entorn quotidià, d'aquell periodista de ploma esmolada que havíem conegut a Tarragona com a flagell de les autoritats locals i abanderat del progressisme, com a veu crítica i militant a favor de la modernització en tots els àmbits, i també com a lletraferit sensible i amatent a les novetats artístiques i literàries. El context sociopolític ha canviat, i les dinàmiques intrínseques de cada ciutat obliguen a projectar-hi mirades ben diferents, però la manera que té Guansé de posicionar-se davant les evolucions de la societat catalana és molt semblant, perquè obeeix a una mateixa concepció del periodisme, allò que ell anomena «esperit periodístic» i que es refereix bàsicament a una actitud concreta davant la realitat: «Es pot dir que l'esperit periodístic és, en realitat,

completament independent de l'existència de la premsa i que ha existit sempre allí on hi ha hagut un esperit de ciutadania», escriurà a *La Nau* el 27 de juliol de 1928. Així doncs, els temes d'actualitat que hi tracta constitueixen un mostrari de valors cívics, d'aquest «esperit de ciutadania», basats en la defensa de la catalanitat i el republicanisme, en el progrés social i en el foment de la cultura com a instrument formador de l'esperit col·lectiu i com a motor del progressisme, sempre dins la millor tradició del periodisme de reflexió cívica i moralitzant tan conreat a la Catalunya dels anys vint i trenta.

3.1.1 *Barcelona, la gran ciutat moderna*

El primer eix d'interès, i un dels més recurrents, gira al voltant de la ciutat de Barcelona. La capital del país, tot i viure sotmesa al dictat polític de Primo de Rivera, és una urbs efervescent i amarada d'un dinamisme cultural i social que no passen desapercibuts per a un nouvingut de comarques. Per a Guansé, Barcelona passa a ocupar el lloc d'atenció preferent que havia tingut Tarragona en els articles previs al canvi de residència; però això no es tradueix en un oblit dels afers relatius a la seva vila natal. En realitat, algunes columnes publicades a *La Nau* entre 1927 i 1930 perseveren en el tractament de temes ja desglossats a les capçaleres tarragonines, amb especial atenció a tot allò que afecta la conservació i difusió del patrimoni historicoarqueològic. A «El castell de Pilats» (8-XII-1927) l'articulista critica que les ruïnes del pretori romà funcionin com a presó, així com la proposta de Josep Navarro Costabella que es converteixi en museu;¹⁸ mentre que a «El Mèdol» (17-X-1929) fa una crida per salvar aquesta pedrera tan definitòria de la idiosincràsia local. En altres casos, però, no es limita a deixar en evidència les deficientes condicions de les ruïnes històriques, sinó que fa propostes molt concretes amb l'objectiu de modernitzar la ciutat i fer-la atractiva per al visitant, bo i apostant per explotar-ne la riquesa cultural. A «Processons i arqueologia» assenyala amb encert que, més que afegir passos a la Processó

18 L'article va ser contestat per ROGER [Josep Navarro Costabella], «El Castell de Pilats, altra vegada», *La Veu de Catalunya*, 11-XII-1927 (ed. matí), p. 7, que era, de fet, qui havia motivat anteriorment l'escrit de Guansé. Reproduït al *Diario de Tarragona*, 28-I-1928, p. 1.

de Setmana Santa, caldria que les autoritats tarragonines vetlessin per la difusió i el foment del llegat arqueològic, perquè això «faria molt més per la industrialització del turisme que totes les processons del món» (28-III-1929). I encara caldria afegir el record per l'artista Julio Antonio, al voltant del qual gira, després de molts anys, la qüestió no resolta de la ubicació del cèlebre *Monument als Herois de 1811* que Guansé ja havia tractat sovint entre 1920 i 1922. En efecte, «Tarragona i Juli Antoni» és un lúcid article en què rebut les queixes dels tarragonins que ara lamenten que Móra d'Ebre no hagi comptat amb ells per a l'homenatge a l'escultor, ja que el monument, destinat de fa anys al passeig de la ciutat, roman encara sense exposar: «fora gairebé grotesc homenatjar un artista al qual, per altra banda, s'ofèn amb la segrestació de la seva obra» (28-VIII-1929).

Al marge d'aquestes incursions en l'àmbit tarragoní, però, l'espai de reflexió principal és Barcelona, tal com hem assenyalat. El cap i casal s'està preparant per acollir l'Exposició Universal de 1929, i aquest és en realitat el gran tema de fons que batega al dessota d'una bona part dels articles de temàtica barcelonina. La mirada estrangera dels forasters que visitaran la ciutat és l'estímul per endegar tota mena de projectes i reformes, ja sigui els que constitueixen estrictament els preparatius de l'esdeveniment o aquells altres que en són conseqüència. «Barcelona-París», per exemple, publicat el 29 de març de 1930 (posteriorment, doncs, a l'Exposició, que havia tancat les portes el mes de gener), lloa el progrés de la ciutat a partir de la imminent inauguració de la línia ferroviària fins a París, per les possibilitats d'europèització que s'obren per a la capital catalana. L'espero de la gran mostra va suposar una empenta definitiva en la modernització de Barcelona, amb algunes intervencions que van alterar-ne de manera definitiva la fisonomia, com la urbanització de la muntanya de Montjuïc, la reforma de l'Ajuntament o l'obertura de l'avinguda Diagonal, entre moltes altres, sense comptar el fort impacte demogràfic produït per l'arribada d'un contingent de prop de dos-cents mil immigrants entre 1924 i 1930 per treballar en les feixugues tasques de condicionament urbà (Solà-Morales 1976: 137-145; Solà-Morales 1985: 7-30 i 155-173; Grandas 1988). No cal dir que, tot i haver recollit opinions majoritàriament favorables, el deute elevat que l'Exposició va generar en la ciutat va fer que sorgissin veus crítiques amb aquest gran esdeveniment. Guansé s'hi va afegir en diverses ocasions des de

L'Esquella de la Torratxa: la primera, en escriure, a partir del poc èxit de la festa de la llum celebrada a l'estiu de 1930, que

aquest fracàs ens hauria de servir d'escarment i decidir-nos a acabar d'una vegada amb festes i festetes que no ens distreuen gens i que ens costen molt cares. Qui més, qui menys, ja està tip d'una Exposició que, en el fons, no ha servit d'altra cosa que per enriquir uns quants senyors, carregar-nos d'impostos i de deutes, i fer passar Barcelona, als ulls dels estrangers, com una ciutat de nous rics vanitosos, xauvinistes i sense gust (6-VI-1930).

La segona, ja a inici de 1931, amb un article de títol tan revelador com «I "Viva España"» (13-II-1931), en carregar durament contra la interdicció per part de les autoritats de qualsevol mena de manifestació de catalanitat durant l'Exposició, i en recordar que al final n'han de pagar les immenses despeses aquells que haurien preferit que l'esdeveniment no hagués tingut lloc.

Sigui com vulgui durant els mesos previs a la gran trobada internacional Barcelona viu una revifada d'autoestima que totes les tribunes d'opinió pública amplifiquen. Paral·lelament, aquest clima també afavoreix l'escrutini dels ciutadans, que s'afanyen a posar sobre la taula tota mena de qüestions pendents que l'Ajuntament ha d'encarar. Domènec Guansé, plenament inserit en la dinàmica del dia a dia barceloní, hi projecta la seva mirada perspicaç tal com ja havia fet amb Tarragona. Així, el tractament periodístic a què sotmet la realitat circumdant es concreta en temes diversos, que no exclouren quan calgui un to de denúncia social: «Una enquesta iconoclasta» (28-I-1928), «Alegria del mar» (31-V-1928), «Tristesia de les platges» (1-VI-1928), «Via Laietana» (7-VIII-1928), «Circulació» (22-I-1929) o «Després de ploure» (5-II-1929) són només alguns dels articles que escriu a *La Nau* aprofundint en assumptes que cada títol ja revela. En aquest sentit, un text com «Cal atendre els detalls» (30-VIII-1929) resumeix perfectament el sentit global de l'opinió guanseniana sobre la capital: Barcelona fa goig en tots els seus espais emblemàtics i tothora, i atrau cada dia més visitants, però encara hi ha detalls mal atesos que juguen en contra d'una impressió de conjunt positiva, com ara carrers sense escombrar, pous de clavegueram oberts, escocells buits o mala pavimentació: «Mentre els detalls d'aquesta mena, sobretot en els llocs verament centrals no s'atenguin, Barcelona, almenys de

dia, no acabarà de tenir completament l'aspecte de gran ciutat que li pertoca».¹⁹ La pruija crítica del tarragoní arriba a centrar-se en elements molt específics, com la mala il·luminació dels trens que passen per les vies urbanes («La llum als trens», 9-XII-1927), el mal estat general de les cases d'hostes de cara al turisme («Les dispeses», 17-IV-1929), les abusives tarifes dels taxis barcelonins («Taxis», 5-IV-1930) o l'excés de sorolls innecessaris i evitables, que mereix una sèrie d'articles.²⁰

Però el discurs guansenià tocant a l'actualitat quotidiana de Barcelona no queda reduït a l'enumeració acumulativa de defectes urbanístics o als clams per un agençament estètic de la gran ciutat, com podria desprendre's dels epígrafs esmentats. En realitat, el periodista sol aplicar recursos retòrics de tall netament literari i, en virtut d'aquests recursos, reïx en molts dels escrits a rebaixar-ne el caràcter circumstancial per evidenciar la importància del problema plantejat. Un cas molt clar el forneix «Els símbols i els homes», en què exhibeix la traça per transcendir l'anècdota i elevar-se cap a la categoria a partir d'un pretext tan senzill com la contemplació del monument al doctor Robert:

Està bé el monument al doctor Robert. No ho diem per la seva forma de coliflor monstruosa. Ho diem per la figura que tracta d'exalçar; per les altres figures d'un dolç o viril realisme poètic que la volten.

Moltes nits, ja tard, en tornar a casa, alcem els ulls a contemplar-les. Aleshores, enmig de la plaça solitària, gairebé silenciosa, aquelles figures, banyades per la llum crua dels voltaics, agafen als nostres ulls una significació més viva; prenen tota la seva grandesa heroica, caritativa i civil. Fins l'esvaïda figura femenina, que decanta el seu caparró d'una gràcia serena sobre la testa de pedra de Bartomeu Robert, sembla fer més material el seu òscul. Dolça figura femenina que igualment que la

19 Una reflexió similar, bé que centrada en la concorreguda Rambla, ja es podia trobar en l'anterior, «La Rambla enfarfegada», *L'Esquella de la Torratxa*, núm. 2560 (13-VII-1928), p. 452. Guansé hi criticava la massificació extrema de la voravia, cosa que li resta tot l'encant estival que podria oferir als visitants.

20 Aquest assumpte devia constituir una autèntica problemàtica municipal, atesa la reiteració amb què és tractat a *La Nau*: «Els sorolls inútils», 18-X-1928, p. 1; «Alguns sorolls», 4-III-1929, p. 1; «Un altre soroll», 5-III-1929, p. 1; «L'obsessió del soroll», 6-III-1929, p. 1, i «Unes disposicions delicades», 15-VI-1929, p. 1. Es pot afegir també, per tractar el mateix assumpte, el posterior, «La pau del camp... i els sorolls de la ciutat», *L'Esquella de la Torratxa*, núm. 2668 (14-VIII-1930), p. 535-536.

glòria, pot representar la pietat, pot representar qualsevol de les tres virtuts teologals. Que totes vivien, en el sentit més humà i realista, en el cor del doctor Robert: fe en el seu poble, esperança en el seu esdevenidor, caritat pels que sofreixen.

Però si després d'esguardar el noble bust de Robert, i els símbols que el volten, baixeu els ulls fatigats a la terra, l'espectacle que contemplareu us deixarà entristits. A recer del monument, ajagudes a terra, hi veureu unes altres figures. Són immòbils també, com les del monument, però no són de pedra. Són d'argila mortal. Dormen el son de l'alcohol, de la tisi, de la misèria, de tots els flagells, precisament, de què el doctor Robert hauria volgut redimir el seu poble. Ara, les pedres del monument es defensen una mica de la humitat, de la serena. ¿Què les defensarà, en les nits d'hivern, del gebre i de l'aire glaçat? Potser uns tristos embolcalls de paper.

Sortosament, els ulls de pedra del doctor Robert no poden veure aquestes misèries. Potser, previsor i pietós, l'escultor els féu esguardar en l'aire, fits en els estels que fan a la testa esblanqueïda una corona d'argent. Però si els seus ulls poguessin, com els nostres ulls mortals, abandonar un moment la contemplació de les altures, malgrat d'ésser de pedra, s'omplirien, com els d'una santa imatge medieval, de llàgrimes (11-IX-1928).

La citació *in extenso* permet observar la disposició de girs expressius (la selecció lèxica dels adjectius, l'ús semànticament desplaçat de les virtuts teologals, el joc amb l'expressió «ser de pedra») que, en aplicar-se, per transposició, de l'estàtua a l'extrema misèria dels que s'hi agombolen al peu, adquireixen una significació clarament connotada. L'estratègia retòrica és, com moltes altres, detectable en una bona colla dels escrits periodístics de l'autor i, ultra remarcar la seva condició de literat de raça, fa avinent el seu esmolat esperit crític. D'aquí ve que en no pas poques avinenteses la temàtica barcelonina actuï només de pretext o teló de fons per tractar aspectes de clara denúncia social destinats a mostrar les difícils condicions de vida de molts sectors marginats. A «Barcelona i els gitanos» la voluntat crítica, posada en relació amb l'Exposició Internacional, és molt evident:

I està molt bé que avui, en vistes a l'Exposició, hom endreci i embelleixi els llocs més vistents de la ciutat. Fora naturalment estúpid de no fer-ho així. Però cal no oblidar aquestes barriades de treball. Tingui's en compte, si més no, que, per a tots aquells que vinguin a conèixer i aprendre

alguna cosa a Barcelona, seran tant o més visitades que els jardins florits de roses i que els palaus guarnits de banderetes.

Bé està, així mateix, que hom faci, en plena Exposició, una artística i evocativa exposició de tota l'Espanya pintoresca, amb el seu art i les seves indumentàries regionals. El foraster podrà admirar-hi tota la viva i rica i bella varietat d'Espanya. Però que hom curi també de fer desaparèixer aquestes restes miserables. Que no es doni el cas que el foraster, com Eugenio d'Ors, no pugui comprovar, més que a Barcelona, la realitat d'aquesta llegenda lamentable (18-III-1929).

El rebuig de la idealització, lligada en aquest cas concret a la perpetuació de les falses imatges tòpiques d'«espanyolada» de Barcelona, és claríssim i juga un efecte preventiu contra els excessos d'eufòria que l'esdeveniment de 1929 podria desvetllar. Segons l'autor, l'atenció mediàtica i política que hom consagra a l'Exposició i els efectes positius que produeix sobre Barcelona estan desplaçant les prioritats municipals que caldria atendre de totes passades. Molts col·lectius propers a la marginació viuen en duríssimes condicions, que Guansé denuncia: les mesures d'higiene i salut de les presons a «Delicte o caritat» (6-IX-1928) o, semblantment, la tràgica situació familiar de molts infants, que viuen millor a l'hospici, en l'article «Les dolçors de la llar» (24-XI-1928). El propòsit de Guansé, doncs, no és tant fer una crítica determinada com evidenciar a través d'aquesta crítica els desajustos entre, d'una banda, l'extrema modernització d'algunes zones i algunes classes socials de la ciutat i, de l'altra, la precarietat en què encara malviuen determinats col·lectius o institucions. «El sentiment en crisi» (10-VI-1929), per exemple, és una reprovació en tota regla de la situació quotidiana de certs infants a les escoles, feta a partir de les declaracions d'una mestra que en detalla la duresa: manca d'aliments i amenaça recurrent dels pares de treure'ls-en tan bon punt siguin aptes per treballar. I, en la mateixa línia, «Pobres infants» és un al·legat a favor dels més petits com a garantia de futur per a un poble: «Cal una mica de pietat per als infants —per a tots els infants!— almenys per egoisme. Per sobre totes les formes de govern el poble que té un esdevenidor més segur serà aquell que millor tracti els seus infants» (12-I-1928).

L'interès de Guansé pels infants queda palès en els nombrosos escrits que els dedica, no únicament amb voluntat de denúncia sinó també amb una clara actitud formativa lligada a temes diversos. El periodista pot lloar el sentit d'exigència d'una revista com *Jordi* (23-

II-1928) o reflexionar sobre el bon efecte d'uns certs llibres en la imaginació dels més petits (5-I-1929); pot considerar el càstig una pràctica antipedagògica, moralment condemnable i amb conseqüències negatives a llarg termini (13-IX-1929); i fins i tot pot fer-se ressò de la iniciativa francesa de crear colònies per als fills de comerciants i dependents (16-VIII-1929) per, poc després, des de *L'Esquella de la Torratxa*, reclamar a la burgesia que atengui la petició municipal de sufragar iniciatives tan reeixides com les colònies escolars (27-VI-1930). Convé recordar que moltes idees exposades en aquests articles es plantegen subsidiàriament a un altre tema central, que en aquest cas és la vida a Barcelona entesa en un sentit ampli. Tanmateix, prefiguren l'interès guansenià pels assumptes pedagògics i educatius, interès que cristal·litzarà a partir de 1930, ja de manera totalment autònoma, tant en un nou conjunt d'articles centrats en l'àmbit escolar com en el seu polèmic però eficaç assaig *Per Catalunya! Contra una antologia escolar*, que veurà la llum a la primavera del 1934 a la Biblioteca Catalana d'Autors Independents (Isarch 2016: 641-658).

Tornant al nucli central d'aquest apartat, Guansé considera que el progrés espiritual i el progrés material d'un poble són indistingibles i, si el segon s'aconsegueix a base de les millores urbanístiques i de la modernització dels serveis, el primer s'acreaix a través de l'extensió de la cultura per tots els estrats socials implicats en la vida ciutadana. Un poble mancat d'esperit crític està condemnat al fracàs col·lectiu, com exposarà a «L'ensenyament a Itàlia»:

Els pobles que arriben a ésser generalment grans, són els pobles que s'esforcen a conèixer-se. I a conèixer els altres. Exclou la crítica, comporta sempre un greu perill.

És un contrast, però, que mentre es barra d'aquesta manera la coneixença del món, França torni als estudis clàssics: l'únic mitjà perquè no s'extingeixi en el propi país el bon sentit i els bons sentiments, el coneixement de l'home i el culte a la bellesa (28-II-1928).

Aquest article versa sobre un tema molt concret com és la importància de la formació per fomentar l'esperit crític a propòsit de la deriva feixista que han pres el llibres de text escolars a Itàlia, però la idea de fons és, de fet, força generalitzable. Per això la posició de Guansé amb relació als avenços ciutadans no és inequívocament entusiasta, i en realitat no exclou, quan convé, actituds preventives. Així, «Defensa de l'esperit» constitueix tot un crit d'alerta perquè, al

costat dels innegables atractius que l'Exposició ha potenciat i projectat arreu, hom pari més atenció al progrés espiritual de la gran urbs: «Sí, cal dir-ho ben alt i ben fort, cal dir-ho perquè ens avergonyim, perquè fem examen de consciència: Barcelona avui és potser la ciutat europea, d'una major força material, que mira amb més indiferència els interessos de l'esperit» (27-X-1929). El del proletariat és un exemple paradigmàtic d'aquesta imbricació entre els avenços materials i els socials: Guansé hi veu una consciència col·lectiva sempre amatent i sensibilitzada per les manifestacions de cultura que tenen autèntic interès humà, segons afirma a «Els obrers i el llibre» (22-II-1928),²¹ i també hi constata un afany de formació general que contribueix a fer més determinant el paper de les classes treballadores en la Catalunya del tombant de dècada i a foragitar el tòpic del desinterès obrer per l'art. En l'article «L'afany de cultura», l'autor fa explícit el contrast entre l'interès cultural del poble i la davallada del nivell dels estudiants universitaris, provocada per la desafecció de l'aristocràcia envers el teatre, els llibres o qualsevol altra manifestació espiritual: «l'onada d'afany de cultura, diríem que munta directament del poble. Vegeu com s'organitzen ateneus i biblioteques, com es funden diaris i revistes populars. Sobretot les viles i poblets semblen competir en aquest afany» (7-VII-1928).²²

3.1.2 Dona i societat

El sector emergent al qual Guansé dedica més atenció és el col·lectiu femení. Són molt nombrosos els escrits que es fan ressò de l'ingrés i la consolidació de la dona en la societat catalana, així com de qüestions laterals tocant a la modificació d'uns certs costums provocada per la seva visualització efectiva en l'esfera pública: els vestits, la moda, els hàbits socials o l'accés al mercat laboral. La moderna sensibilitat de l'autor amb relació al feminisme, perfectament definida a través d'aquests textos, no constitueix una gran novetat. Com hem pogut

21 Vegeu, en un sentit perfectament equiparable, «Teatre d'obrers», *La Nau*, 15-X-1928, p. 1, que constitueix un reclam a les classes obreres per tal que vegin en el teatre alguna cosa més que un pur entreteniment innocu.

22 Per a una contextualització extensa i detallada del moviment obrer a Barcelona durant les tres primeres dècades del segle XX, vegeu EALHAM 2005.

resseguir més amunt, durant els anys 1918-1922 Guansé ja s'havia ocupat de la qüestió a la premsa tarragonina des d'una òptica de progrés i en termes generalment favorables. Ara bé: la recurrència amb què en parlarà des d'aquest moment, així com el fet que ho faci amb una clara voluntat teoritzadora que supera el pretext concret d'un article, sí que són elements significatius, perquè permeten copsar la plena actualitat de l'assumpte i les derives concretes que pren amb el progressiu però inexorable avenç de la dona dins la societat. Aportacions com «La higiene i la moda» (23-III-1928), «París, la moda i la bellesa» (21-VI-1928), «El problema de les faldilles curtes» (25-X-28), «El vestit» (27-XI-1928) o «La transcendència de les faldilles curtes» (16-V-1930) —aquest últim aparegut a *L'Esquella de la Torratxa*— exposen aspectes específics només aparentment anecdòtics que, presos en conjunt al costat d'altres articles amb més càrrega conceptual, perfilen amb claredat les línies mestres del pensament guansenià en matèria de feminitat. A més, certifiquen la consciència de l'avenç social que s'està produint, sens perjudici de les essències de gènere que històricament l'han caracteritzat, perquè en els temps actuals no està passant res que no hagi passat abans: «a les èpoques de pudícia, succeeixen les de desimboltura i llibertinatge». I, per això, Guansé proclama: «No tinguem, doncs, por: el romanticisme no mor, sinó que es renova. La dona que allarga fins els peus les seves faldilles, que es ruboritza fins l'arrel dels cabells i encara amaga el rostre darrere del ventall, obeeix als mateixos instints que aquella que s'arremenga fins als genolls les faldilles, mentre somriu amb picardia i encén una cigarreta per semblar més desimbolta» (24-VII-1930).

Domènec Guansé valorarà d'una manera continuada la incidència que té el creixent activisme de la dona, i es fixarà preferentment en les seves aportacions intel·lectuals consagrades a fer efectiva la visibilitat pública al llarg de la dècada dels anys vint en el terreny cultural, periodístic i sobretot literari. Hi ha, d'entrada, el fet innegable que les dones comencen a produir fruits d'alta qualitat, com la traducció de les *Heroides* (1927) d'Ovidi feta per Adela Trepà i Ana M. de Saavedra per a la Fundació Bernat Metge, segons explica a «Feminisme i feminitat» (23-IX-1927): els noms d'aquestes dones «venen a sumar-se a l'estol de les escriptores catalanes», el qual, si no és gaire nombrós, resulta «exquisit», i esmenta els noms de Clementina Arderiu, Maria Antònia Salvà i Maria Teresa Vernet. Guansé és un dels

homes de lletres que apostaran amb més convicció per visibilitzar el col·lectiu femení en l'àmbit literariocultural, especialment a partir de 1928. En efecte, l'atenció crítica que fins aquest moment havia estat puntual i centrada en realitzacions aïllades com la producció narrativa de Maria Teresa Vernet esdevindrà sistemàtica i creixent. La desclosa republicana normalitza la percepció social favorable a la incorporació de la dona al sistema literari, i Guansé no dubtarà a ocupar-se de les fites novel·listiques i teatrals d'escriptors com Aurora Bertrana, Carme Montoriol, Rosa M. Arquimbau o Elvira Augusta Lewi, sovint des d'una valoració lligada a la idea de modernitat (Real 2006b: 283-407).

Un dels primers textos que el tarragoní dedica a la qüestió des d'una òptica general és «Les noies i els poetes», aparegut a *La Nau* al gener de 1928; és a dir, només dos mesos després de l'anterior. Hi reflexiona sobre el fet que la presència femenina en la indústria editorial com a públic lector ja no se circumscriu al de mer consumidor de novel·les roses o blanques, la qual cosa comença a condicionar l'activitat dels escriptors. Malgrat que encara hi troba poca influència sobre els literats, Guansé aposta de manera decidida per aquest «públic femení»:

Si les noies llegissin més els nostres poetes —i qui diu poetes, diu també novel·listes i en general tota mena d'escriptors de fantasia— no solament hi guanyaria l'espiritualitat femenina, i per tant l'espiritualitat de tot el nostre poble, sinó també hi guanyarien els poetes.

Oh, no somrigueu! No parlo pas d'una manera equívoca. Em refereixo només a un guany de qualitat tota espiritual per a les nostres lletres. Quan un artista sap que compta amb un públic femení, s'esforça inconscientment a esdevenir més gentil, més pulcre. I no hi ha dubte que, un públic femení, contribuiria força a alleugerir les nostres lletres d'aquest gust, de no gaire bon gust, per la grolleria, per l'expressió massa vulgar. Fins, potser, els mateixos periodistes s'adonarien, aleshores, de la impropietat —per no dir incivilitat— de moltes de llurs expressions acostumades.

Els artistes que treballen per a un públic femení, es fan sempre una mica la il·lusió de treballar per a l'estimada (24-I-1928).

El discurs, no exempt d'un cert regust soldevilià en el tractament, és força clar. Ésser conscient d'adreçar-se a un públic femení té molts i diversos beneficis pel que fa al guany de qualitat espiritual per a les lletres catalanes: més pulcritud expressiva, bandeig de la vulgaritat i

fins i tot millora de l'exercici periodístic. Per al crític, doncs, ignorar el gruix potencial d'un lectorat format bàsicament per dones és un luxe que una literatura en tants aspectes precària com la catalana no es pot permetre. En un article posterior, «La crisi del llibre», exposa de manera diàfana aquesta idea. A banda de les consideracions que aquí ens interessin, Guansé valora altres qüestions relatives a la situació editorial i la crisi llibresca. Després de constatar l'augment dels tiratges, dels escriptors i del públic, hi afirma:

Però el que potser més ha contribuït a nodrir els rengles dels lectors són les dones. Les dones, uns anys enrere, només llegien el devocionari. Avui, en canvi, fan, potser fins entre nosaltres, la competència a l'home. La prova és que cada dia surten més publicacions destinades al públic femení. Molts escriptors s'hi especialitzen. Als països on la literatura esdevé de vegades un bon negoci, plaure les dones —com a escriptor, s'entén— és assegurar-se la fortuna. Ací mateix, els diaris que no porten seccions i pàgines dedicades a les dones, se'n ressenten cada dia més en la seva subscripció (31-III-1928).

Les idees d'aquest article referides a la importància del públic femení i expressades amb arguments semblants o complementaris reapareixen en altres escrits, cosa que evidencia la consideració que en té Guansé i la necessitat d'amplificar-ne els caires argumentatius per tal de poder presentar matisadament la qüestió. A l'abril de 1929 constata que arreu d'Europa les dones són el principal consumidor de revistes, llibres i altres productes culturals, raó per la qual saluda la nova revista tarragonina *El Temps*, que, com el famós magazín *D'Ací i d'Allà*, sí que pensa en el públic femení. I recalca:

Potser direu que tal públic no existeix entre nosaltres. Que la dona enlloc no llegeix tan poc; que ella és precisament, en moltes llars, la pitjor enemiga de les nostres publicacions, dels nostres llibres, i de tots els llibres i publicacions en general.

Això és cert fins a l'evidència. ¿Però no fora millor lluitar contra aquesta adversitat, que resignar-s'hi? Si elles no fan res per atansar-se als nostres escriptors, ¿no caldria que els nostres escriptors fessin alguna cosa per conquerir-les?

El dia que els nostres poetes facin cançons que els encisin; el dia que els nostres novel·listes escriguin històries que els facin somniar; el dia que a les nostres revistes literàries hi hagi una mica de tot això, ¿no creieu que a poc a poc l'esperit femení deixaria captivar-s'hi? (10-IV-1929).

La crida de Guansé per girar els ulls envers el col·lectiu femení, a més, té un rerefons sociològic no gens menystenible, que connecta amb el nucli del seu pensament. El guiatge dels intel·lectuals i homes de lletres en matèria cultural és encara una obligació quan es tracta de modelar els gustos artístics, especialment si hom considera el tipus de lectures que consumeixen les noies a les biblioteques, segons informa l'*Anuario de las bibliotecas populares* de la Diputació Provincial i que Guansé recull a «Què llegeixen les dones?». Hi apunta que les usuàries femenines «rarament s'interessen ni pels autors ni pels títols dels llibres» i es limiten a sol·licitar obres «de determinades col·leccions blanques o roses», per la qual cosa assumeix que fer millorar les lectures és difícil, perquè «una mica més d'humanitat en els arguments, una mica més de cura en la forma literària, els fa empi-padora la lectura. *Atala, Graziel·la, Margot*, per exemple, són refusats per lectores que devoren la Berta Ruck, Barclay, etc.» (11-VI-1929). La proximitat d'aquests plantejaments amb els que defineixen part de l'actuació cultural de Carles Soldevila és molt significativa, no només pel títol interrogatiu de l'article, que remet de manera inconfusible al manual soldevilià *Què cal llegir?* (1928), sinó pel fet d'expressar-hi unes preocupacions semblants que es relacionen directament amb problemes globals del sistema cultural català. El guiatge lector adreçat a les noies, per exemple, era un dels temes presents al llibre de Carles Soldevila:

És sabut que [les] noies, sobretot en els nostres climes, són lectores molt més voraces que els nois, generalment absorbits per les fulles esportives. Ara com ara, el delit d'elles, almenys aparentment, s'accontenta amb les sèries de Josep M. Folch i Torres, amb els fulletons dels periòdics de modes i amb les fadors de la «Bibliothèque de ma fille». No és fàcil que aquesta tímida duri sempre; l'evolució dels costums, l'elevació del nivell econòmic, l'entrenament, és probable que produeixin els mateixos fenòmens que han produït a França, on les dependents i mecanògrafes llegeixen Morand, Mauriac i fins Dekobra, i a Itàlia, on fins fa poc devoraven Guido da Verona (Soldevila 1928: 36).

Tot i la focalització en el sector femení, la qüestió del baix nivell de lectures a què s'al·ludeix no és exclusiva de les noies lectores: a «Conqueridors espirituals» (28-IX-1928), Guansé ja es planyia, tot i el moderat optimisme per la situació del llibre català en els punts de venda, de «la quantitat de coses inútils que es publiquen», i apostava

per l'opció formadora a través de manuals literaris o de la lectura de les seccions periodístiques de crítica llibresca. En aquest sentit, cal advocar per un autèntic esperit crític que actuï com a antídoto contra l'eufòria i exerceixi autèntiques funcions reguladores, perquè, tal com assenyala a «Cofoisme i crítica» (13-V-1929), «el cofoisme ha donat entre nosaltres uns resultats tan catastròfics, que ens veiem obligats a sotmetre a una crítica exigent tots els ideals que estimem una mica». Guansé, a més, s'hi proclamava bon coneixedor de la vitalitat i la puixança femenines en els camps artístic, literari i associatiu, i es defensava, així, de la dura rèplica que uns dies abans li havia dedicat Carme Karr des de *La Veu de Catalunya* (4-V-1929, vespre) com a resposta a un escrit guansenià anterior, «El treball i l'oci de la dona» (26-IV-1929).²³

Però, com apuntàvem més amunt, el pensament de Guansé tocant a la qüestió femenina no se circumscriu al món de les lletres. Molts dels articles que tracten aquesta temàtica, en realitat tendeixen a emetre opinions generals que, com en el cas d'«Aviadores», expliciten la creixent influència social de la dona en molts àmbits: «Cert que no ens plauria un poble d'amazones. Ens plauen, tanmateix, les dones coratjoses. Ens plauen, si menys no, per la influència que això té sobre la societat. El poble on les dones són excessivament febles, acaba per esdevenir un poble covard i sensual» (10-I-1928).

L'autor, que parteix de la premissa que «la independència de la dona ha d'estar fonamentada en el respecte» (30-XI-1927), enfoca la qüestió des d'una perspectiva explícitament liberal. Advocava sense titubeigs per l'ingrés de la dona a la vida pública en totes les esferes socials i culturals, i defensa alguns principis bàsics que poden facilitar aquest ingrés, com la igualtat de sous i de condicions laborals davant les resistències de determinats col·lectius, entre altres coses perquè al capdavant l'ordre social imperant no està en perill d'ésser subvertit pel fet que la dona reclami el repartiment del treball. Certament, la qüestió laboral constituïa una de les variables del fenomen que acaparava més atencions i comentaris de Guansé. A «Un antifeminisme poc generós», per exemple, el periodista de *La Nau* posava en qüestió

23 Aquest article és la resposta a un altre d'anterior de Carme Karr a *La Veu de Catalunya*, que al seu torn replicava durament les idees de Guansé exposades a «El treball i l'oci de la dona», *La Nau*, 26-IV-1929, p. 1.

el progressisme dels dependents del comerç i la indústria, i els acusava de mostrar un conservadorisme «absurdament calderonià» que, camuflat rere excuses absurdes, amaga arguments econòmics:

La veritat és que en l'antifeminisme dels dependents del comerç, hi entra una gran part d'egoisme. Els fa por la competència, cada dia més gran, de les dones als despatxos. I no sabem si de feina les dones en fan tanta, però sovint, en certs llocs públics, fan més goig, són més amables, són més atractives. Sobretot, però —i heu-vos ací la clau del misteri d'aqueixa competència—, guanyen menys. Una dependenta guanya moltes vegades la meitat que un dependent. I és, sovint, més dòcil, més tímida, de sentiments menys subversius.

El camí, però, d'impedir la competència, no és pas el de posar el veto o de mirar malament la dona que treballa. El veritable camí és que s'acabi aquesta diferència de sous, ben sovint abusiva (2-II-1928).

I en una línia molt similar s'expressa pocs mesos més tard a «El feminisme barceloní» (28-V-1928): amb discreció, «la llibertat i la independència de la dona no ha deixat de fer el seu camí», però, tanmateix, Guansé alerta sobre el fals feminisme de determinats progressos socials que, en realitat, no són tals.²⁴

Per a Guansé, tot i que Catalunya encara és un dels indrets més endarrerits en l'evolució dels drets de la dona, s'han superat molts prejudicis en poc temps, i per això afirma sense dubtar que «la llibertat femenina, en potència, és gairebé un fet acomplert» (27-IX-1928). La modernitat del discurs guansenià tocant a aquesta qüestió és molt evident, perquè la posa en relació amb el liberalisme com un valor propi i indestriable del feminisme: és la ideologia que accepta amb més facilitat l'impuls de l'activitat pública de les dones per tal que assoleixin una igualtat que ell mateix, com molts altres agents públics coetanis, reclama. En aquest sentit, el fet que en el camp polític les regidores actuals tinguin un posicionament contrari al feminisme és a causa de la seva condició de ciutadanes, no pas de dones, ja que en realitat «l'antifeminisme més actiu consisteix en la passivitat. I, d'altra banda, ¿és concebible que una dona sigui feminista sense ésser alhora liberal?» (3-XII-1928). El lligam entre el pensament liberal i la defen-

²⁴ Per a la conceptualització del «feminisme ben entès» amb el qual les afirmacions de Guansé mantenen diversos punts de contacte, és de consulta imprescindible Real (2006a: 15-94, esp. 38-56).

sa de la dona explica que Guansé carregui tan durament contra totes aquelles que actuen en contra del seu gènere; al seu parer, és el mateix que anar en contra del progrés. Això porta el periodista a blasmar que, paradoxalment, determinades actituds feministes actuïn sempre afavorint el règim i les actituds més conservadores, com en l'article «Feminisme antifeminista» (7-II-1930), en què obre foc afirmant el següent: «Som feministes, malgrat tot. I diem això perquè ens cal confessar que la influència de la dona a Catalunya, i potser més encara a tot Espanya, no és pas gens favorable a cap tendència liberal». En el text, que valora globalment el paper de la dona durant el període dictatorial que tot just s'ha tancat, Guansé accepta que la connivència amb el règim tal vegada no era majoritària i es limitava als cercles aristocràtics, però no pot evitar de cloure amb uns mots sentenciosos: «davant d'aquest grup o grups més o menys reaccionari, no es dibuixa, en canvi, cap grup femení amb idees liberals. Serà tan paradòxic com vulgueu, però el cert és que en conjunt, al nostre país, el feminisme actua gairebé sempre d'una manera absolutament antifeminista».

La reivindicació de Guansé del paper actiu del gènere femení a la vida pública és un reflex del seu esperit liberal. Aquest tarannà no només es concreta en la defensa de la dona, sinó també en altres àmbits. Els drets laborals dels treballadors, l'educació cívica de la ciutadania, els avenços socials o la catalanització cultural són matèria periodística constant en els textos de Guansé i articulen un sistema de pensament propi d'una concepció moderna i progressista de la societat. En aquest sentit, es tracta d'un ideari que entra en franca oposició amb el conservadorisme característic dels sectors dretans i catòlics. Les acusacions d'anticlericalisme a Guansé, però també a Rovira i Virgili i a *La Nau* en general, són constants per part dels òrgans arrencats amb l'immobilisme ideològic, amb *El Matí* i *Catalunya Social* al capdavant, però també per part d'altres mitjans locals, com el tarragoní *La Cruz*, que no dubta a qualificar *La Nau* d'«avanzadilla de constante ataque contra las creencias católicas» (7-VIII-1928). Guansé, com és natural, se'n defensarà sempre que calgui. Ho demostren les polèmiques d'ordre estètic i moral que manté amb el crític literari de *La Veu de Catalunya*, Manuel de Montoliu, o la sorollosa polèmica al voltant de l'art i la moral que l'enfronta als més conspicus representants de l'ortodòxia catòlica (Campillo 1977: 101-102; Castellanos 1989: 31-33; Isarch 2016: 230-237).

El setmanari *Catalunya Social* constitueix un dels blancs habituals de les crítiques de Guansé, no només per una qüestió d'evident distància ideològica, sinó pels atacs indiscriminats que els integristes llancen contra qualsevol manifestació de progressisme o, simplement, de liberalisme. En un dels seus articles a la secció habitual, «La lleugeresa de *Catalunya Social*», Guansé rebut la dura carregada que aquesta publicació havia fet contra el món del periodisme, i ho fa assenyalant la contradicció que suposa criticar la «lleugeresa» dels mitjans escrits des d'una tribuna que, fet i fet, està confegida amb més volubilitat que cap altra. A més, aprofita per posar de manifest la indefinició ideològica que caracteritza el setmanari:

Pintoresc setmanari! I vet ací que davant d'ell ens cal confessar la nostra incompetència per entendre les coses. ¿Quin ideari, quins interessos defensa? Misteri!

¿És que vol ésser simplement un òrgan de l'ortodòxia catòlica? Sembla que això, millor que els seus redactors actuals, ho farien els clergues de debò. Però els clergues catalans intel·ligents no hi col·laboren. Una *Paraula Cristiana*, per exemple, dirigida per un clergue, té un to noble, tot distint.

Defensen els obrers? Romanços! A *Catalunya Social* l'interessen, més que la misèria dels obrers, els estralls que fan les vagues a la indústria.

¿És, doncs, defensor dels interessos patronals? En el fons, naturalment, en les qüestions socials és a aquests als que volen fer el joc. Però el fan amb profit ben migrat. Cada obrer que llegeix *Catalunya Social* esdevé, si no n'era, un enemic aferrissat del capitalisme.

Aleshores, ¿a què queda reduïda la seva eficàcia? ¿A defensar la Monarquia? (4-XII-1928).

Els arguments que presenta l'escrit apunten cap a un lloc comú a l'hora de posar en evidència les contradiccions del catolicisme: la parcialitat ideològica i l'atribució de judicis morals quan es tracta de jutjar altres diaris. És exactament el mateix que el tarragoní denunciava a «“La bona Premsa”» amb aquestes paraules: «Voler acaparar aquest nom a favor de la Premsa que defensa uns interessos —potser més materials que morals— no és solament una manca de cortesia. És voler rebaixar el concepte de Premsa i fins l'honorabilitat periodística» (2-VII-1929). Així, la manipulació del món periodístic per part dels sectors catòlics té, segons Guansé, una clara intencionalitat. A «El ressort nou», aparegut pocs dies després de l'anterior, constata que la influència de la «clerecia» ja no és la que era i alerta sobre

el fet que els defensors a ultrança de la doctrina cristiana s'afanyen «per conquerir un altre púlpit: el del periodisme. La metzina subtil, servida entre els fets diversos o entre la prosa àgil dels articles, els sembla ara més activa que la destil·lada a cau d'orella, al confessionalari, o entre els espirals barrocs de la retòrica del púlpit» (11-VII-1929).

Els exemples que evidencien el sectarisme d'aquestes posicions són molts i variats. Un dels escrits més contundents, perfectament complementari dels que hem citat més amunt, és sens dubte «La diada del llibre catòlic», en el qual es fa palès de manera diàfana l'absurd de celebrar una festa exclusiva del llibre catòlic, pas previ a l'aïllament social:

Imaginem-nos el que dirien els que avui organitzen la festa del llibre catòlic, si hom volgués excloure'ls de la festa del llibre: si un hom volgués donar un sentit irreligiós a aquesta festa, si un hom aconsellés, simplement, que no fossin comprats els llibres sants i religiosos.

I la resposta ningú no dirà que no fos ben humana: fora respondre a la seva actitud amb una actitud idèntica.

Poden, però, estar tranquils en la seva propaganda mesquina. Nosaltres ni tan sols l'hauríem retret si, en certa manera, no vingués a entelar la gran germanor espiritual d'aquesta diada. Els homes liberals, per ésser liberals, no poden tenir cap interès en què no siguin llegits els llibres dels escriptors catòlics. Molts, fins i tot, es complauen sovint a retreure la poesia i els ensenyaments que hi ha en els llibres sagrats.

L'actitud de prohibir els llibres adversos a les nostres doctrines és, en el fons, una actitud poruga. És no tenir prou fe en la força convincent de les que hom defensa. És creure que podran ésser desfetes per la lògica i la dialèctica dels defensors d'idees contràries.

Altrament, la «diada del llibre catòlic» ha d'haver estat una diada de resultats ben ensofats pels seus prosèlits. Sobretot, si la tria de llibres ha estat feta, no pels delegats oficials de l'Església, sinó pels escriptors catalans convertits de poc. Els que llegim els seus articles, sabem prou a quins extrems de zel arriben per a poder demostrar la sinceritat amb què serveixen les seves noves creences.

De totes maneres, poden estar descansats davant de les propagandes que els inspira un catolicisme estret d'horitzons. Serà molt difícil que aconseguixin desarrelar els sentiments liberals del nostre poble. La festa del llibre fou una afirmació d'aquest sentiment. Els llibres més venuts ho foren dels escriptors més generosament liberals (10-X-1929).

L'article, a banda de deixar ben clar el caràcter excloent del catolicisme en qüestions estètiques, desemmascara la fal·làcia dels arguments segons els quals s'actua així per reacció: no hi ha bandejament dels liberals envers els primers, sinó tot al contrari; de la mateixa manera que, segons assenjala en un escrit posterior, no hi ha una literatura de dretes o d'esquerres perquè «fer de la literatura una qüestió de dretes o d'esquerres, ens sembla, més que una cosa innoble, una cosa mancada de talent» (9-I-1930).

En la intersecció entre pensament catòlic i drets socials, Guansé també hi troba forat per adreçar els seus dards dialèctics. Així, per exemple, a partir de la denúncia de les condicions de feina de les minyones domèstiques, assenjala a «El criat autòmata» les contradiccions evidents entre el fet de promoure la defensa dels més desafavorits i la indiferència mostrada envers aquest sector tantes vegades menystingut. Guansé es demana: «Als països catòlics és on ens sembla més habitual aquest règim de criades, mixte de tracte d'esclaus i de tracte de blanques. ¿Com és que les associacions de senyores catòliques que tant es preocupen de la moral, no cerquen la manera de trobar una solució més honesta a aquest estat de coses?» (21-IX-1928). O bé, a propòsit de l'obrerisme, Guansé també entrarà en polèmica amb els habituals adalils de la moral cristiana per les mateixes evidències de contradicció ideològica: el seu article «Rics i pobres» (2-IV-1930), que carrega durament contra el catolicisme ibèric, bo i qualificant-lo com «el més inhumà, el més obtús del món» per la manca de sensibilitat envers les classes treballadores i més humils, mereixerà una rèplica des de les pàgines d'*El Matí*, que al seu torn serà rebutada a «Caritat, no: justícia» (7-IV-1930) i, pocs dies més tard, amb «La justícia social i l'Església» (15-IV-1930), en aquest cas per unes afirmacions de Carles Cardó relatives a la Revolució Francesa.

Domènec Guansé, en definitiva, s'identifica amb el pensament liberal que, a més, convergeix amb el catalanisme pel que fa a la qüestió nacional i amb els postulats d'esquerra i republicans pel que fa a la modernització social. Al seu parer, l'inconformisme i la voluntat d'acció sobre el teixit ciutadà per tal d'arrenca-ne les inèrcies immobilitistes imposades pel tradicionalisme de determinades classes socials són característiques irrenunciabls de les ideologies d'esquerra. D'aquí ve que en alguna ocasió se sorprengui que el mateix conformisme que ell malda per erradicar de la societat sigui també defen-

sat per les esquerres (10-IX-1929). O que, per via excloent, condemni tota manifestació de patriotisme tronat oposada a la modernització del país, com per exemple l'afició als toros, denunciada a «L'“afición” es revifa?» (16-IV-1929).

3.1.3 *Catalanisme i llengua*

Al llarg d'aquestes pàgines, hem provat de traçar un perfil ideològic de Domènec Guansé basat en un conjunt de principis generals que donen sentit a la seva producció escrita en l'àmbit del periodisme. Un d'aquests principis és el catalanisme, que podem identificar amb molta claredat a partir de l'etapa barcelonina. El gir catalanista que experimenta Guansé al llarg de la seva trajectòria no es produeix sobtadament, sinó que és progressiu i va lligat a causes diverses que tenen lloc alhora o esglonadament, com el canvi de llengua en els seus escrits, el trasllat a Barcelona, la relació amb Rovira i Virgili o la percepció que el progressisme polític està lligat a partits catalanistes i d'esquerres. Els textos que palesen aquest gir no fan sinó precisar amb més detall els caires d'un ideari politicosocial gestat en pocs anys, però que queda molt ben definit en aquest moment de transició de la seva carrera literària i periodística. A més, és un viratge força ràpid. Es pot detectar, ja, els primers mesos de 1922, quan l'autor encara resideix a Tarragona, i és una evidència incontestable des de l'any 1923, tal com testimonia un explícit article de 1923 a *El Camp de Tarragona*, «Aspectes. La festa nacional» (11-IX-1923): «Ja s'atansa, però, la diada en la qual la nostra festa patriòtica serà la commemoració d'una victòria. Però aleshores, sota el cel blau, podrem desplegar lliurement les senyeres barrades, sense por d'una policia estrangera, sense por que uns exèrcits d'ocupació puguin fer-nos-les abatre, sobre els nostres braços vergonyosament desarmats».

L'articulisme polític guansenià no és especialment abundós abans de 1931, perquè tot sovint l'autor entrecreuarà les qüestions polítiques amb altres assumptes que hi tenen relació més o menys directa, com la vida teatral, les millores urbanístiques, els afers d'índole social o la dinàmica cultural del país. Tanmateix, en els pocs casos en què Guansé escrigui reflexions netament polítiques, l'eix temàtic recurrent serà molt clar: defensar la identitat de Catalunya enfront de les constants injúries i atacs provinents de la premsa espanyola, sobretot madrilenya. A «La fúria d'ABC» (5-V-1928) explica que l'obsessió

del rotatiu contra els interessos de Catalunya és tan flagrant que fins ha aconseguit posar d'acord mitjans catalans que altrament s'ignorarien: «La fúria d'ABC és superior a l'equanimitat dels periodistes barcelonins més flemàtics. Ja ho veieu, ningú fins avui, a Barcelona, havia aconseguit treure de test *La Vanguardia* o el *Brusi*», escriurà. Cal recordar que el fervor catalanòfob de l'històric rotatiu espanyol ja havia estat denunciat per Guansé des de les pàgines del *Tarragona*, amb contundents escrits com «¡Oh el ABC!» (2-VII-1922) o «La canció del ABC» (14-XII-1922), mostres palmàries que l'anticatalanisme és un dels principis constitutius del diari (Medina 1995; Figueres 2002). A «El cas Salaverria» (14-VIII-1928), en canvi, Guansé mostra un altre caire de la qüestió, en fer una dura crítica al col·laborador de *La Vanguardia* per la seva «mala bava» i la seva furient «catalanofòbia», trets que, ultra haver-lo enfrontat amb Gaziel, el duen a la parcialitat de valorar escriptors mediocres únicament a causa d'una convivència de signe anticatalanista.

Un dels temes que pren una certa volada, afavorit per un context propici, és la defensa de la llengua catalana. En el marc de la situació política dels anys vint basada en la coerció de llibertats i la pressió política constants, la catalanització social a través de l'idioma esdevé una necessitat peremptòria, i Guansé se n'ocuparà amb interès remarcable, especialment cap a la darrerria de la seva col·laboració a *La Nau*, que coincideix amb l'agonia de la dictadura primoriverista, entre l'any 1929 i els primers mesos de 1930 (Primo de Rivera havia dimisit al gener de 1930 i el rei Alfons XIII nomenà el general Berenguer nou president del govern espanyol).²⁵

El tarragoní concep aquesta catalanització en íntima relació amb el progrés global de la societat del país, i per això no n'ha de quedar fora l'estament proletari. A «Els obrers i l'idioma», denuncia l'ús residual del català en aquest sector, i n'evidencia la fal·làcia dels que argumenten contra aquest ús per mor d'un «pretès i equivocat internacionalisme» que fa percebre el castellà com l'idioma autènticament internacional:

²⁵ La repressió sistemàtica contra la llengua catalana exercida pels diversos òrgans de la dictadura s'exposa amb exhaustivitat a Roig Rosich (1992: 157-432), que ressegueix documentadament totes les iniciatives legals, judicials, corporatives i institucionals adreçades a la desaparició efectiva del català de la vida pública.

Posar el castellà enfront del català, per a l'obrer, no és posar un idioma internacional enfront d'un idioma local. No és més que posar un localisme enfront d'un altre localisme. És com si, per trobar massa local la sardana, prediquéssim als pagesos de l'Empordà o a les noies de Gràcia que ballessin el «garrotín».

Comprenem —i fins en alguns aspectes compartim— la posició anti-pairalista de l'obrer. Comprenem —i no compartim— l'apatritisme de molts grups. El que no comprenem de cap manera és que pugui renunciar-se als propis sentiments pairals, per acceptar els imperatius pairals dels altres. Aquesta mena d'internacionalisme de per riure, no tan sols no el comprenem, ans ens sembla una prova del més abjecte i irredempt provincialisme.

Aquesta posició de l'obrer en relació a l'idioma no ens ha d'estranyar gaire. És encara un residu de la influència de determinats capitostots forasters que no solament s'han complagut a provocar un confusionisme a la nostra terra, pel que fa a les nostres reivindicacions pairals, ans també una confusió pel que fa a les reivindicacions socials. És, diguem-ho més clarament, una resta del radicalisme lerrouxista.

Sense aquestes restes tèrboles, estem segurs que l'obrer es manifestaria en totes les seves actuacions en català. Hauria tingut, primer que ningú, l'orgull de rompre l'esclavatge del propi pensament a un verb que no és el seu (1-III-1930).

El text desemmascara les posicions falsament avançades que prediquen la identificació entre llengua catalana i conservadorisme, i es clou amb la predicció que la caiguda de la dictadura ha de propiciar un canvi d'aquest estat de coses, perquè altrament «internacionalisme i centralisme, ens semblaran una mateixa cosa». Motivat per una de les diverses rèpliques que anirà rebent com a conseqüència d'aquest article, Guansé encara ampliarà l'argumentari una setmana més tard a «La catalanitat de l'obrer» (7-III-1930), on es refermarà en les seves idees i introduirà altres elements, com la formació cultural i la necessitat d'instrucció com a vehicles d'emancipació social.

La llengua, com és natural, tendeix a canalitzar una part significativa de les demandes provinents del catalanisme polític i cultural. I, per això, Guansé no dubta a concentrar l'argumentari dialèctic en la demanda de l'ús social del català, amb una sèrie d'articles que, significativament, apareixen en poques setmanes a partir del febrer de l'any 1930, en lògica conseqüència amb la fi de la dictadura militar i la consegüent relaxació de la censura periodística. Seria tal vega-

da excessiu parlar de campanya mediàtica, però és innegable l'interès sostingut que Guansé demostra per la qüestió entre el febrer i el març d'aquest any, centrant-se en casos molt concrets o difonent proclames genèriques al voltant de la qüestió lingüística. El primer de tots, «Drets que no fem valer» (18-II-1930), emplaça a reclamar els drets lingüístics que hom posseeix i que no són exercits per manca d'habitud, exactament igual com a «Rètols i anuncis» (19-II-1930), si bé en aquest cas centrat en els anuncis teatrals. Cal perdre la por de retolar comerços en la llengua del país, tal com insisteix a «El comerç i l'idioma» (21-II-1930) i exposa en forma de carta, més genèricament, a «Català!» (24-II-1930). La resta d'escrits que completen la sèrie són «De l'ús del català, encara» (25-II-1930), «El verb pairal» (28-II-1930) i «On no es parla català» (25-III-1930), que reblen les idees exposades anteriorment i esperonen l'ús de la llengua pròpia en tots aquells àmbits de la vida quotidiana en els quals té, encara, una presència marginal.

Ara bé: la preocupació lingüística no es manifesta només en l'extensió quantitativa i en la difusió social, sinó també en els models més aptes per a la normalització i en la distinció entre els diversos registres idiomàtics. Ja al final de 1927 havia aparegut «El català de luxe», el primer article de Guansé a *La Nau* sobre aquestes qüestions. S'hi constata, no sense optimisme, un apropament entre el català literari i el català del carrer, a causa del qual es feia impossible aduir que la llengua literària pogués ser completament desconeguda:

D'una banda, moltes paraules i construccions oblidades, han passat dels llibres a la gent del carrer i han tornat a popularitzar-se. I d'altra, els escriptors que sota la influència de l'Ors, s'expressaven en un català convencional, d'una fredor de marbre, procuren ara esquitllar curiosament les paraules mortes, l'arcaisme inútil i el neologisme innecessari, per trobar la paraula càlida encara de l'alè del poble.

Si aquest esforç continua, cada dia serà més petita la diferència entre el català parlat i la llengua escrita. El nostre llenguatge del carrer esdevindrà un dels llenguatges més purs, i el llenguatge dels llibres una de les expressions literàries més populars, més vives.

No és això un averany fet sense fonaments. Mentre els altres pobles s'abandonen, segurs del seu patrimoni lingüístic, nosaltres —escriptors i gent del carrer— vetllem constantment per la seva puresa.

Parlar bé i parlar clar serà d'aquí poc —n'estem segurs—, un luxe de tots els catalans. (9-XI-1927).

L'interès rau, més enllà de la realitat que reflecteix, en la imatge d'un poble que ha superat l'influx orsià i prova d'acostar-se a un model de llengua natural. La tesi de Guansé és que, d'alguna manera, el català no serà plenament normalitzat si no gaudeix d'una considerable acceptació com a vehicle expressiu comú, per a la qual es fa imprescindible que tothom el percebi com un instrument útil per a qualsevol manifestació escrita i comprensible per tota la comunitat, i no pas com una entelèquia dels escriptors reclosa en estèrils delectacions estilístiques que no tenen cap recorregut com a via d'extensió en l'ús social de l'idioma.

Aquesta idea, que d'una manera més o menys explícita es pot anar resseguint en altres escrits guansenians del període, es reprèn el 1929 en sengles articles: a «Català vulgar? Català literari?» (9-II-1929), la proposta de Guansé es concreta en el seguiment de la normativa fabriana com a garantia de posseir una llengua apta per a tots els registres, perquè així s'ha acomplert «el procés de fusió i selecció que ens han dut a l'actual català literari». I a «Moments de disciplina» insisteix en la necessitat d'ajustar-se al codi establert com a garantia d'èxit en l'ús de la llengua:

Som en un moment de disciplina. La prova del que diem és en l'enorme quantitat de gramàtiques i de diccionaris catalans que es despatxen en totes les llibreries. La prova és el mateix èxit que han tingut els petits volums de l'Editorial Barcino, dedicats a estudiar qüestions gramaticals. I encara, si voleu, en podríem trobar una altra prova més palpable. Demaneu a l'Ateneu Barcelonès, en una hora que hi hagi una mica de concurrència, un diccionari català. Em penso que tenen tots els publicats. Doncs bé: és més que segur que no us en podran servir cap. Tots estan ocupats amb una mena d'avidesa febrosenca.

Potser algú dirà que una prosa escrita amb el diccionari a la vista ha d'ésser per força una prosa encarcerada i freda. És per evitar aquest encarcament que molts no empren el diccionari fins el moment de corregir. Mètode excel·lent sense cap dubte! És fàcil, però, d'observar que el català literari té més vivacitat cada dia. I es pot afirmar gairebé que és més viu en mans dels escriptors correctes, sotmesos a les normes, que en mans d'aquells que encara escriuen d'esma. I és que en realitat no hi ha res que faci escriure d'una manera tan encarcerada; res que llevi a l'escriptor tanta agilitat de moviments, com la ignorància de l'idioma en què

s'expressa. La ignorància és el pitjor enemic de la vivacitat, de la precisió i de la gràcia: les tres qualitats més adorables d'una prosa (20-V-1929).²⁶

L'assumpció majoritària de la norma, que és el que Guansé reclama en aquest segon article, escrit a propòsit de la publicació recent de dues obres fabrianes, *l'Abregé de grammaire catalane* (1928) i el *Compendio de gramática catalana* (1929), ha d'implicar consegüentment una unificació de signe modernitzador que, a banda de marcar les distàncies convenients amb el castellà quant a l'ús interferit de girs i expressions, proporcioni una variant culta que tots els escriptors haurien d'adoptar de forma unànime. En realitat, el pensament lingüístic de Guansé segueix molt de prop les tesis de Fabra i predica l'extensió d'un model idiomàtic flexible i variat en els registres. Així, l'adopció de solucions escrites que no s'allunyin massa de la «llengua parlada», la capacitat d'ajustar-se a una norma assumida per la majoria dels parlants o, fins i tot, la constatació que molts escriptors col·laboren en el redreçament de la llengua són idees que apareixen formulades molt semblantment en aportacions rellevants del gramàtic, com «De la depuració de la llengua literària», aparegut en el número inaugural de *La Nova Revista*, al gener de 1927: el sol fet que l'assaig fabrià aparegui al primer número de la nova publicació dirigida per Josep M. Junoy dona una idea del caràcter programàtic que hom li atorgà.

3.1.4 Cinema i modernitat

En les lògiques fluctuacions temàtiques d'una secció periodística d'inspiració miscel·lània com «Del matí al vespre», l'exercici del columnisme diari obliga Domènec Guansé a alternar els textos de més càrrega ideològica amb d'altres de tall anecdòtic referits a les qüestions més variades i desproveïts de l'habitual component crític que hem consignat fins ara. En alguns casos, es tracta de simples divagacions sobre costums socials, de títol explícit i denotatiu del con-

²⁶ Per a una reflexió anterior al voltant de les mateixes qüestions, vegeu l'editorial d'A. ROVIRA i VIRGILI, «Literatura i gramàtica», *La Nau*, 10-IV-1929, p. 1. En aquest cas, el polític republicà afirma que és un error creure que Pompeu Fabra també ha de vetllar pel català literari: han de ser els escriptors els que intervinguin activament en el procés de fixació dels models de llengua adequats per als usos literaris.

tingut: «Matins d'hivern» (16-II-1928), «Cigarrets» (13-III-1928), «Mosques» (24-IV-1928), «El misteri del fum i el cinema» (4-V-1928), «Balnearis» (15-V-1928), «Les propines» (5-VII-1928), «Pessebrisme» (3-I-1929), «Voto per l'smoking!» (18-X-1929). En d'altres, acostant-se a l'article de to costumista, ressegueix el cicle de l'any i les tradicions: «Reis d'Orient» (15-III-1928), «Divendres Sant a Tarragona» (4-IV-1928), «Alegria de Pasqua, alegria d'infants...» (9-IV-1928), «L'ou que balla» (7-VI-1928), «Una festivitat que desapareix» (31-XII-1928), «La Quaresma» (16-II-1929), «Tornem-hi!» (22-XII-1929).

Hi trobem també, a l'estil d'algunes peces de l'etapa tarragonina, les habituals evocacions paisatgístiques o ciutadanes, en què la ploma incisiva de Guansé es trasmuda en un pinzell de matisos riquíssims i fa present la seva tirada esteticista fins i tot en l'exercici de la prosa periodística: «Sitges, somiadora i inquieta» (9-III-1928), «Aparadors, muses de la ciutat...» (6-VI-1928), «L'estiueig als poblets» (23-VII-1928) o «L'era ja no hi és» (15-VIII-1928) en són clars exemples. Aquesta línia creativa, a més, es reprendrà molt ocasionalment a *La Publicitat*, amb textos d'una vàlua literària considerable com «La llum de Tarragona» (25-II-1927), mena de crònica evocativa que se serveix d'alguns referents culturals molt significatius, com les al·lusions a Bruges, a Ignasi Mallol o a les joies arqueològiques de la ciutat; o com «Santes Creus» (23-IX-1927), concebut en termes semblants al primer. Els dos exemples connecten tant amb les recurrents visions literàries que donava a conèixer des de la premsa de la seva ciutat com amb les coetànies aparegudes a *La Nau* que acabem de referir. Cal consignar, dins d'aquest bloc, la presència d'alguns (pocs) escrits que anys enrere havien vist la llum originàriament en castellà a la premsa tarragonina i que ara, traduïts, completen la secció de *La Nau* o passen a engrossir altres publicacions, com és el cas de «Primavera», que del *Tarragona* (28-V-1922) passà, reescrit en català, a *L'Esquella de la Torratxa* (19-IV-1929).

Malgrat l'abundància de peces que, com hem tingut ocasió de veure, tracten afers d'interès social, polític, urbanístic o nacional, la qualificació més escaient per al periodisme que practica Guansé a *La Nau* és la cultural. Molts dels seus articles que versen sobre qüestions d'actualitat o de política projecten, en virtut d'una excel·lent capacitat analítica, una mirada sobre l'entorn passada pel sedàs de les arts, la literatura, la tradició clàssica i les valoracions estètiques

de qualsevol ordre. Però Guansé, tot i un interès preferent i sostingut per tractar des de *La Nau* qüestions d'índole estrictament literària molt lligades a l'evolució de les lletres autòctones i a la seva producció narrativa (Isarch 2016: 140-288), no s'hi circumscriurà de manera exclusiva. A banda dels textos dedicats al teatre o la novel·la, en trobem d'altres que focalitzen l'interès en el cinema o les arts plàstiques, i que ofereixen reflexions molt rellevants per completar els caires del pensament estètic guansenià. En darrer terme, mostren el grau d'importància que dona el tarragoní a la imbricació entre les manifestacions artístiques i la societat que les acull, en tractar-les al mateix nivell d'impacte social que el teatre o la novel·la. Sobre art, per exemple, l'autor se centrarà tot sovint en pintors i artistes concrets: a «Dos pintors i dues melangies» (30-XII-1927) parla sobre Marian Llaveneres i Francesc Gimeno, i tenim altres exemples en «La Tarragona de Joaquim Mir» (7-II-1928) —artista al qual entrevistarà unes setmanes més tard (21-IV-1928)—, «Paisatges» (24-III-1928) —escrit a propòsit de la pintura del seu cosí Iu Pasqual— o «Opisso» (17-I-1929), entre d'altres.

Pel que fa al cinema, Guansé se n'ocuparà en diverses ocasions entre 1927 i 1929. Confessa sentir-s'hi atret, i exposa sense prejudicis opinions favorables que s'acorden amb un sentir majoritari en el món cultural del país: es passarà de les reserves inicials a una progressiva acceptació, entre altres raons perquè la seducció que genera el setè art entre amplis sectors d'espectadors, amb la consegüent influència en certs patrons de comportament i d'hàbits socials, són indiscutibles.²⁷ El cinema ha ocupat un espai central de la vida quotidiana, i fins ha conformat actituds i temperaments, perquè s'ha presentat com un art realista que defuig la pura idealització en què altres arts cauen tot sovint. Un bon exemple d'aquesta influència sobre els espectadors el dona «L'art i el dolor», que es publica a la darrereria de 1927. L'art s'ennobleix gràcies al dolor i evita quedar convertit només en «un bell tapís per decorar la vida». L'article de seguida fixa l'atenció en el cinema, i Guansé no té cap dubte a afirmar que fins «la cinematografia, avui la més banal i epidèrmica de les arts, és ennoblida

27 Per a l'impacte que va generar entre la intel·lectualitat catalana la irrupció del cinema sonor en l'època d'entreguerres, es pot consultar com a visió general Minguet (2000: 72-81), però sobretot les aportacions d'Iribarren (2008 i 2011).

pel dolor», com bé ho exemplifiquen les besades dels films, que han ensenyat a les noies, com a lliçó inoblidable, que «l'amor és moltes vegades dolor». Conclou:

Sí, el cinema, com tot l'art veritable en esferes més altes, és una lliçó de la vida. El dolor el purifica de tots els seus pecats. Que s'esgarrifin els moralistes tant com vulguin. Però enmig de les seves banalitats i de les seves mentides, enmig de la seva sensualitat refinada o grotesca, el cinema, per mitjà del dolor dona, a les noies que somnien en la penombra tèbia, un tast de la vida.

¡Qui sap si alguna vegada —i creiem que molt poques— el cinema, amb torbadora fetilleria haurà arrencat algun vel! Però creiem també que val més conèixer la ciència del bé i del mal, que caure en el mal, sense conèixer-lo.

Dos mesos més tard, des de *L'Esquella de la Torratxa*, Guansé hi tornarà per reblar que les noies «han après, i no poc, a saber vestir-se, a saber mirar, a saber somriure» gràcies al cinema, perquè tot s'hi fa més franc i més obert: «Tot és u, haver d'aprendre les coses mirant de reüll alguna rival seductora, que tenir, al davant dels ulls, durant unes quantes hores, un model ben sovint insuperable de gràcia, d'elegància, de seducció, de *charme...*» (10-II-1928). Val a dir que l'article ja esmentat «Mientras la Bertini sonríe...» (17-II-1921) —centrat en la influència de les actrius sobre la imatge de les noies coetànies, tant en l'estètica com en l'adopció de nous costums— ja prefigurava des del *Tarragona* unes idees clarament precursors de les que exposa en aquests dos articles suara citats. Aquesta circumstància, a banda de certificar l'interès sincer de Guansé per l'art de la pantalla, evidencia la seva capacitat característica per extreure consideracions generals a partir de les manifestacions socioculturals més diverses.

En aquest cas concret, no hi ha dubte que Guansé troba, en la nova forma artística destinada a satisfer les demandes de consum de les classes mitjanes i populars, l'expressió d'un art modern, actual i en perfecta disposició per conviure amb altres disciplines anàlogues com el teatre, el *music-hall* i fins i tot la narrativa, amb les quals ha establert fructíferes interaccions. I, de fet, bona part de les seves aportacions teòriques en l'àmbit filmic que veuran la llum a *La Nau* se centren a reflexionar sobre com s'estan produint aquestes connexions interdisciplinàries. Guansé, bo i admetent la ràpida difusió social de què ha gaudit el cinema, té molt clar que s'ha de mantenir en

una posició subsidiària amb relació a la literatura, la qual forneix al setè art molts elements essencials. L'article «El cinema i la literatura», que s'inicia amb la constatació que «el cinema guanya cada dia més devots», és ben aclaridor en aquest sentit:

El que sí cal reconèixer és que el cinema i la literatura de fantasia no són enemics. L'emoció que produeixen és de la mateixa qualitat. És clar que en els seus bons moments, el triomf serà de la paraula. Cap visió, cap espectacle és capaç d'arribar allí on arriba la paraula del poeta. Però no és per això sol que el cinema no podrà anul·lar la literatura de fantasia. Les millors produccions de cinema —de cinema dramàtic almenys— són deutores de la literatura. No ho diem solament perquè aprofitin molts cops, directament llurs obres mestres i no facin més que «escenificar-les». En realitat, fins quan no se'n val directament, no fan més que inspirar-s'hi. Veieu, per exemple, aquest *Ben-Hur*, que ara mou tant de soroll. No solament es deu als llibres sagrats. ¡La influència de quants poemes èpics no s'hi pot veure! ¡Fins de la literatura més maquillada, més de cartró pedra, com el *Quo vadis*, per exemple!

El cinema, per esdevenir interessant, necessita del concurs de totes les arts: potser fins i tot de la música. Necessita, però, sobretot, recolzar en una bona tradició literària (5-I-1928).

En referir-se al «triomf de la paraula», Guansé elogia la capacitat suggestiva i evocadora dels textos literaris, i s'esforça a deixar molt clar que el component literari en una pel·lícula ha de limitar-se al terreny compositiu i argumental, no pas al tècnic: «Si el cinema, per a la composició i desenrotllament dels arguments, cal que recolzi sobre una bona tradició literària, en canvi, en la seva projecció a la pantalla, ha de procurar ésser eixut de literatura. La pel·lícula perfecta serà aquella que aconsegueixi suprimir gairebé totes les llegendes. Llavors, potser, el cinema haurà trobat els seus clàssics», reblarà a l'article «Més del cinema, encara» (7-I-1928).

En canvi, mostrarà reticències per l'adveniment dels *talkies*, com d'altra banda molts intel·lectuals i homes de lletres coetanis (Foguet 2010). A «Films sonors» (16-X-1928), el crític de *La Nau* no veu que els films parlats siguin cap amenaça «per a la vida dels espectacles d'avui». Els augura poques perspectives d'èxit a curt termini a causa de la improbable exportació per raons de llengua i de la impossibilitat d'acordar so i gest, la qual cosa aboca el cinema a convertir-se en un art essencialment nacional, desproveït de la potència universa-

litzadora dels *silent films*. Tanmateix, pronostica que és qüestió de temps que els impulsors del cinema sonor en perfeccionin la tècnica; altrament, o bé l'art filmic es transformarà o bé sorgirà «una altra art nova, més perillosa que el cinema per al teatre».

Quan Guansé escriu sobre les interseccions entre el cinema i la literatura, parteix de la convicció que els escriptors posseeixen una capacitat gairebé infinita per expressar, en virtut de la vastíssima tradició universal que els precedeix, qualsevol mena de sentiment o emoció que, encara ara, una pel·lícula no és capaç de transmetre. Aquesta idea travessa, amb alguns matisos, el discurs cinematogràfic de Guansé al llarg de tot 1928 i 1929, i es modula en funció de la disciplina artística que se sotmeti a comparació amb el cinema. Així, alguns dels articles que escriurà per a *La Nau* focalitzen l'atenció en el cas específic del teatre, com ara «De la màgica del teatre i del cinema» (18-VI-1928) —centrat en l'escenografia—, «Dos films» (21-III-1929) o, sobretot, «Un triomf del cinema», aparegut pocs dies abans que l'anterior. Després de constatar que el cinema, «que havia començat per ésser deutor del teatre», se n'ha convertit actualment en «creditor», assenjala que el teatre només pot alliberar-se de l'«empresonament» de la pantalla per mitjà de la paraula: «Amb ella és amb el que ha de crear tota mena d'il·lusions i de somnis. Si hi renuncia, si es vol valer de recursos que no té lleugeresa material per assolir, esdevindrà una trista paròdia» (16-III-1929). Al començament de 1930 encara hi insistirà:

Al cinema i al teatre, més que a tendir a confondre's, els convé de diferenciar-se cada dia més, si no volen esdevenir un producte tèrbol. El cinema ha començat a ésser, per ell mateix, alguna cosa, a mesura que ha aconseguit desempallegar-se de la influència del teatre i de la novel·la: és a dir, a trobar valors propis a expressar. Contràriament, el teatre començarà a llanguir en el moment que esdevingui una paròdia del cinema, en el moment que deixi de recolzar essencialment en la força expressiva del verb (24-I-1930).

Guansé considera, en definitiva, que la supremacia de la paraula escrita és indiscutible, i conceptua l'art de la pantalla en una situació de dependència respecte d'aquella. I per això mateix, també, no constitueix cap amenaça per a l'autonomia de la literatura. L'afirmació funciona de manera general i esdevindrà recurrent en els articles dedicats al cinema, amb una excepció molt evident: el fulletó. A «La

lectura i el teatre», d'octubre de 1928, Guansé no es limita a reblar la superioritat de la literatura en relació amb l'art filmic, sinó que gradua qualitativament les diverses manifestacions artístiques que es basen en la narració (és a dir, en el fet d'explicar una història) i, des d'aquesta perspectiva, el cinema, atesa l'ínfima qualitat d'una certa narrativa sentimental, no queda pas en l'últim lloc:

El cinema és una superació del fulletí. Creiem, és clar, que, com a font d'emoció, la paraula supera tot possible histrionisme. Però creiem que l'art d'un gran artista de cinematògraf supera, en realitat, la paraula inepta d'un fulletinista desmanoyat. Molts arguments fulletinescos, explicats en les pàgines d'un llibre, són intolerables per a una persona de mitjana intel·ligència. El mateix argument, vist en la pantalla, gràcies a l'art de l'actor, a la composició de l'escena, esdevé, de vegades, artístic i fins, de vegades, veritablement emocionant.

[...]

I bé, en aquest sentit, ¿és un mal que el cinema faci oblidar el llibre? Per a la pobra gent que extenuava la seva imaginació sobre les pàgines inacabables dels fulletins, això, ¿no representa un guany?

Però en canvi, ¿quantes vegades també, l'espectador, després de veure l'adaptació cinematogràfica d'alguna obra literària famosa, no ha sentit la curiositat, el desig, de conèixer aquesta obra? I el fenomen deu repetir-se força. Perquè els llibreters, que no ho ignoren, quan els programes dels cinemes anuncien una obra coneguda, s'apressen a treure'n a l'aparador tots els exemplars esgrogueïts que tenen. Vet ací, doncs, com també el cinema pot esdevenir, per a aquells que tinguin encara unes certes possibilitats de formació espiritual i de cultura, un esperó per a la lectura.

Sobre el cinema pesen moltes condemnes. No és possible que sigui, el cinema, la distracció preferida per la gent de sensibilitat i de cultura. ¿Però quin altre espectacle popular hi ha que ho sigui? El teatre? Per una vegada que, com ara a Romea, puguem veure Shakespeare, ¿quantes no hem de veure Muñoz Seca? Però el cinema ens sembla superior a molts altres espectacles: al circ, al music-hall, a les revistes, a la boxa.

Inferior, tant com vulgueu a la lectura, al bon teatre, a la contemplació serena, dels quadros i escultures d'un museu, ¿no excita la imaginació? ¿No invita, de vegades, a viure intensament? Doncs això ja és alguna cosa.

El text conté un altre element d'interès. Com es pot llegir, considera molt positives les sinergies entre ambdues disciplines, ja que poden afavorir el nivell qualitatiu del consum cultural. Si una pel·lícula

és capaç d'esperonar alguns espectadors a consumir altres menses espirituals més nodridores que els fulletons, es pot afirmar que, en un cert sentit, el cinema condemna a mort aquesta mena de subproductes literaris, perquè el públic lector de la narrativa de consum ha trobat en les projeccions cinematogràfiques «un derivatiu que li és més clar i més entenedor». I encara més: Guansé, en explicitar la relació entre cinema i literatura, en desmenteix la pàtina de novetat amb què tan sovint hom el revesteix, i de retop confirma el deute que té amb la narrativa del segle XIX. Un article de títol tan evident com «Art nou?» es focalitza precisament en aquest aspecte:

El cinema, baldament Dalí el defensi com una art nova, no té res de nou més que la seva tècnica, i, encara millor dit, la seva mecànica. Quant a sentiment i a sensibilitat, les seves aportacions són gairebé nul·les.

Tot el seu art recolza en la novel·lística d'un segle enrere, sobretot Balzac, Victor Hugo, Dumas, Tolstoi... donen una part dels films mitjanament tolerables. Montepin, Ohnet, Main Reid i altres folletinistes fora de la literatura, forneixen tot el seu baix melodramatisme. Les mateixes cintes de reconstruccions arqueològiques, porten l'empremta de Gautier, de Flaubert i, molt més encara, de Sienkiewicz. Novetats? Bé, sí, fonamentades sobre el maquinisme de Wells. Resta, com a fet de sensibilitat més moderna, Charlot. Però el seu sentimentalisme melangiós romàntic, és tan antic com el pallàs de circ. Santiago Rossinyol ja el copsà en *L'alegria que passa*.

No es tracta ja únicament del deute contret pel cinema amb els temes i motius que ha llegat la tradició novel·lística, o amb el tractament i presentació de determinats estats interiors que la literatura ha reeixit a copsar amb mestria, sinó fins i tot de les tècniques a l'hora de narrar una història. L'èxit i la consolidació del cinema passen per reconèixer aquest deute i bandejar experiments que pretenen innovar en el relat de la ficció, és a dir, en els intents de defugir les convencions narratives tradicionals. A l'article «Cinema pur», que veu la llum el 3 de maig de 1929, el tarragoní reflexiona sobre aquest punt manifestant —malgrat l'avenç filmic a l'hora de saber contar una història— les reserves envers un cinema pur que sigui només art visual i que defugui la lògica narrativa. Guansé l'equipara a la poesia pura, «producte híbrid» en primera instància que, sense estar mancat de valor, posseeix només un mèrit relatiu cenyit a les qualitats visuals.

Tant és així que l'art de la pantalla no resisteix gairebé cap comparació amb l'art de la paraula, i les úniques innovacions que Guansé reconeix, com llegíem més amunt, són les de la «mecànica» cinematogràfica. Quan el crític assisteix a la projecció de l'adaptació filmica d'*Anna Karenina*, les impressions que n'extreu no poden resultar més explícites:

Si en *Ana Karenine* no hi hagués altra cosa que el que hi ha en aquesta pàl·lida ombra del seu film, és ben segur que no hauria passat a ésser una obra immortal. Però no és solament amb *Ana Karenine* que podria fer-se aquesta contrastació tan desfavorable al cinema. És amb totes les obres d'alguna real importància literària. Només les que són molt mediocres —els folletins sentimentals, sobretot— guanyen en passar del llibre a la pantalla.

Vet ací la prova més trista de la inferioritat del cinema; la prova, sobretot, dels seus escassos recursos expressius en comparació amb els de la literatura. I no volem pas amb això negar tota importància al cinema. Deixant de banda la valor informativa o documental que pugui tenir —superior en alguns casos en aquest sentit a la literatura— àdhuc com a fet de creació artística, no deixa de tenir la seva bellesa. Però convé en aquests moments d'entusiasme pel cinema, en aquests moments en què fins tantes persones intel·ligents i sensibles es descobreixen davant la pantalla, recordar que encara hi ha categories (4-VII-1929).

Vist globalment, no hi ha cap dubte que el punt fort del cinema es troba en el fet de posar l'èmfasi sobre tot allò que té de més proper a la literatura, la qual cosa és encara una assignatura pendent en el discurs teòric de molts crítics cinematogràfics. A «La crítica al cinema» (20-III-1929), Guansé fa una excel·lent reflexió sobre les crítiques periodístiques del setè art: afirma que atorguen «una excessiva importància a la tècnica dels films» i obvien que de vegades unes certes pel·lícules «tenen un argument de la pitjor mena: un d'aquells arguments que cauen fora dels límits de la literatura i —¿per què no?— de totes les arts». Constatat, doncs, que «on més abunda avui el melodrama és al cinema», ja que aquest subgènere forneix més i millors recursos per emocionar el públic, el que convé és que els crítics donin «a les seves crítiques un to més humanístic». I, per tal de fer-ho, cal buscar quins són els autèntics referents culturals d'un art tan nou: «bastaria potser pensar en el que hi ha de comú en el fons de totes les arts. Els clàssics de la literatura, de la pintura i del teatre,

¿no són també uns bons clàssics per al cinema? Per això ens sembla que el millor crític de cinema, seria avui un humanista dotat d'una sensibilitat ben afinada».

La idea dels clàssics és recurrent. Al maig de 1929 Domènec Guansé fa una valoració sobre l'aportació del setè art, en clau molt positiva, a «L'evolució del cinema». Assenyala amb encert que els seus avenços «meravellosos» han sabut guanyar el favor dels intel·lectuals i artistes que anys enrere el bescantaven, i cap al final afegeix una reflexió que rebla, un cop més, la supremacia de la narrativa:

Un art que encara no té els seus clàssics, es lliura ja a tota mena d'innovacions i experiments. Els seus snobs el posen al costat de la literatura, de l'art i de la música en els seves tendències més extremes. I potser, precisament per no tenir clàssics, aquests experiments sobten menys en el cinema que en les altres arts. I no és que ara volguem defensar-les. Creiem que la visió del cinema serà la de narrar per imatges; que li serà impossible de sortir-se dels límits que imposa l'art de la narració (23-V-1929).

En definitiva, podem afirmar que les opinions motivades per l'art cinematogràfic sintetitzen, en bona part, la tònica general de la faceta periodística guanseniana en aquesta segona meitat de la dècada de 1920.

Guansé, decidit a abandonar l'amateurisme literari i a consolidar una activitat remunerada que dignifiqui la seva escriptura, apostarà per donar continuïtat a les col·laboracions en premsa, especialment des de *La Nau*, a través d'articles que mostren un interès explícit pel seguiment del dia a dia al país, així com una certa intencionalitat formativa: allò que definíem unes pàgines més amunt com un mostrar de valors cívics. L'àmbit cultural, atesa la transversalitat que li atorga Guansé, hi és tractat de manera preeminent, i s'insereix amb naturalitat dins el discurs de modernització social que predica el taragoní, sovint en interrelació amb assumptes de plena actualitat. El terreny polític, per contra, no hi és gaire fressat a causa del context dictatorial, o bé no s'hi tracta sinó de manera implícita, per bé que és innegable que el catalanisme és el baix continu de bona part de les aportacions que integren la secció «Del matí al vespre». Sigui com vulgui, el periodisme conreat fins als primers mesos de 1930 es dreça com un pilar essencial per completar el ventall d'actuacions culturals de Guansé al llarg dels anys vint, cosa que explica la importància

que adquireix l'articulisme a partir de la dècada següent, ara ja amb l'adopció d'un discurs polític explícit.

3.2 Entre la cultura i la política. *La Rambla* (1930-1936)

El seguiment de la trajectòria de Domènec Guansé entre 1930 i el juliol de 1936 evidencia la importància cabdal del periodisme dins el conjunt de la seva àmplia i variada activitat cultural, amb una continuïtat perfectament equiparable, i fins i tot superior segons com es miri, a la mostrada en l'àmbit de la crítica literària. El fet no ha d'estranyar si recordem que l'autor s'havia donat a conèixer al gran públic precisament com a articulista a la premsa tarragonina, i que, des de l'arribada a Barcelona, aquella ha estat una de les seves ocupacions habituals en rotatius com *La Nau*. Convé tenir present, a més, que des dels inicis, la col·laboració en periòdics i revistes ha constituït la via més ràpida per atènyer la professionalització en el món de les lletres, i, amb la nova etapa que s'enceta després de la caiguda de Primo de Rivera i la consegüent revifalla de les tribunes d'opinió que el règim dictatorial havia coartat, aquesta via es veu clarament reforçada. Josep M. Cadena, fent balanç de la situació periodística i editorial a l'inici de l'etapa republicana, assenyalà el següent:

Malgrat la forta censura existent i les seves barroeres formes d'actuar, Catalunya arriba a l'any 1931 amb un considerable gruix de premsa editada en la llengua del país. A Barcelona es disposa de quatre diaris en català i són onze els que es publiquen en el conjunt de les altres ciutats catalanes. És una premsa que resulta decisiva quan es produeix el pas de la monarquia a la República, perquè des del primer moment marca la pauta d'afirmació dels drets nacionals, i els principals diaris en castellà, que dominen el mercat de lectors, es veuen obligats a seguir-la. *La Vanguardia*, *El Diluvio* i *El Noticiero Universal*, per exemple, després matisen i publiquen molts comentaris crítics, però de bell antuvi fan costat a la premsa en català i rivalitzen amb ella en afirmacions de catalanitat (Cadena 1998: 102).

Cadena emet una diagnosi coincident amb les valoracions coetànies que apuntaven al factor qualitatiu, i no pas el quantitatiu, com l'autèntic fet diferencial entre la premsa escrita en català i la que es feia en castellà. Rovira i Virgili ho recordava a l'octubre de 1930 en una conversa amb el periodista de *La Rambla* Josep M. Massip:

Calen, encara, molts esforços per aixecar la nostra Premsa fins al nivell que li pertoca, fins al tiratge que pot aconseguir. No és concebible que un sol diari escrit en castellà pugui superar en tiratge els quatre diaris catalans. La colònia castellana a Barcelona no arriba, segurament, a un trenta per cent. Tanmateix, hi ha un fet notabilíssim: i és que la Premsa catalana té un públic de fons, un públic que la llegeix; en canvi, estic cert que el tant per cent d'exemplars totalment llegits de diaris castellans és molt inferior. Són moltes les persones que compren diaris castellans per les esqueles i per determinades seccions. A més, ja sabeu que alguns diaris són comprats pel paper que donen!...

[...]

En aquest sentit, però, soc optimista. Estic convençut que la Premsa catalana —en evolució progressiva— té un camí molt ample al seu davant... (Massip 1930: 14)

L'articulisme guansenià d'aquesta etapa es publica amb molta regularitat dins de dues capçaleres: *La Rambla* i *L'Esquella de la Torratxa*, i, en menor mesura, també dins del magazín *D'Ací i d'Allà*. No cal dir que és a la primera on la seva participació és més dilatada en el temps i s'allarga fins al gener de 1936. Pel que fa a les altres dues revistes, es tracta de publicacions molt populars, bé que adreçades a franges de públic ben diferents, que gaudeixen de força èxit de vendes i que, per tant, assegura a Domènec Guansé una continuïtat professional. La secció que manté durant alguns anys a *L'Esquella de la Torratxa*, «Capricis i paradoxes», s'inicia al maig de 1928 i es perllonga amb força irregularitat fins al final de 1932, quan deixa de col·laborar-hi. Tendeix a lligar-se a l'actualitat, ja sigui social o bé política, a l'estil dels articles que ha estat publicant a *La Nau*, si bé no hi assoleix tanta profunditat analítica, i s'expressa amb un llenguatge molt més directe i proper al lector model de la revista. I, amb una altra intensitat, Guansé també exerceix el periodisme cultural al prestigiós *D'Ací i d'Allà*. Guansé hi condueix la secció «Aquarel·les del temps», caracteritzada per un estil pulcre i mesurat i pel tractament de qüestions que, si bé poden estar motivades d'antuvi per fets noticiables o per pretextos lligats a la quotidianitat, sovint es categoritzen per tal d'estimular la reflexió dels lectors (majoritàriament lectores, val a dir-ho) de la revista. La col·laboració, doncs, probablement materialitzada a instàncies del director Carles Soldevila, focalitza l'interès en temes propis de la modernitat i, sobretot, atractius per al públic

femení, però no oblida gairebé mai el component polític i social, en justa correspondència amb la complexa realitat del moment històric.

Tant *La Rambla* com *L'Esquella de la Torratxa* inclouen textos que es despleguen cap a dues línies ben diferenciades. D'una banda, trobem l'articulisme d'opinió centrat en l'actualitat sociocultural, caracteritzat per la continuïtat amb el de les etapes anteriors pel que fa al tractament de determinats temes i nuclis d'interès. De l'altra, hi ha el periodisme netament polític. És a través d'aquesta segona modalitat que el tarragoní exposa el seu pensament en tots els àmbits que concerneixen la intensa vida política del país. La nova fase que s'obre a l'abril de 1931, amb la instauració del Govern de la Generalitat i les múltiples derivacions que té aquest fet en molts àmbits, impregna els articles de Guansé de cap a cap, fins al punt que amb el pas dels anys acabarà esdevenint un dels comentaristes més destacats de l'actualitat catalana gràcies als seus coneguts «dots d'observació extraordinaris» (Foguet 2008: 12). A partir del mes de juny de 1931, els articles polítics guansenians comencen a treure el cap a *La Rambla* amb més freqüència, combinats amb els que se centren en qüestions literàries. I, dins el període de màxima implicació amb el setmanari republicà, l'increment d'aquests articles és especialment sensible a partir de mitjan 1932, coincidint, d'una banda, amb el moment en què Guansé gaudirà d'un espai destacat, sovint compartint alguna de les primeres pàgines amb Carles Soldevila, i de l'altra, amb el cessament de les col·laboracions a *L'Esquella de la Torratxa* quan s'acaba l'any 1932.

Cap de les dues línies no resulta, certament, una novetat, atès que al llarg de la dècada anterior Guansé ja havia donat mostres d'una elevada capacitat per copsar les palpitations de la vida social i política del seu entorn. Però sí que ho és, en canvi, la proporció destinada a cada bloc i el particular enfocament que l'autor prova de donar-hi des d'una perspectiva que mostra el grau d'imbricació que s'ha produït (o, si més no, la percepció d'aquesta imbricació que en té ell mateix) entre política i cultura. En aquesta etapa encara incipient, mira de relligar els dissenys polítics i històrics amb els culturals, partint de la idea de fons que la república i l'autonomia no s'aferraran si no es fonamenten en bases de cultura ben sòlides, les quals són també un fet diferencial del «renaixement espiritual de Catalunya» que cal mantenir amb fermesa i a les quals no s'ha de renunciar malgrat les

pressions en sentit advers. Montserrat Corretger recorda, a propòsit de les implicacions polítiques dels articles de tema cultural apareguts a *La Rambla*, que un gran nombre d'aquests escrits «tiene como objetivo provocar la reflexión de los individuos y de las instituciones sobre la misión sociopolítica de la cultura y la literatura» (Corretger 2014: 238).

De fet, Guansé no es troba sol en aquesta contesa. Motivats per la seva capacitat retòrica, molts escriptors en actiu en la dècada dels anys trenta es doblaran de *journalistes* i desplegaran un articulisme en clau diguem-ne formativa, com Carles Soldevila, J. V. Foix, Rafael Tasis, Josep M. de Sagarra o fins i tot Josep Carner, per citar un estol de primera línia; però també altres soldats de la ploma com C. A. Jordana, Josep M. Francès, Domènec de Bellmunt, Carles Capdevila, Agustí Esclasans, Manuel Brunet o Joaquim Ventalló. I sense oblidar tampoc la florida de noms femenins que completen i enriqueixen el paisatge habitual de la premsa republicana, com Mercè Rodoreda, Rosa M. Arquimbau, Aurora Bertrana, Anna Murià o Maria Teresa Gibert.

Hi ha molts articles de Guansé que assenyalen perfectament aquestes confluències politicoculturals a què fèiem referència fa un moment, entre els quals podem destacar-ne dos. A «L'esperit en crisi» (30-XI-1931) l'autor es fa ressò de les conferències a la Llibreria Catalònia de Sagarra, Junoy i Planes sobre la crisi literària, pictòrica i teatral. El crític de *La Rambla* els dona la raó en la diagnosi presentada, ja que a partir de la constatació que molts productors, intermediaris, editors, són els mateixos que uns anys enrere, conclou que hom no pot culpar de la crisi el públic consumidor. Hi ha, en realitat, una crisi global d'esperit que es fa sentir en un moment de redreçament nacional, i no és pas qüestió d'excusar-se «en la política angoixosa del moment». Ans al contrari: la conjuntura històrica és l'adequada per endegar «la política que es proposava com a objectius principals i immediats, la llengua i la cultura: la llengua i la cultura que, estimulant les activitats creadores del país, ens donin un estil propi, en les arts i en les lletres, en la indústria i en el comerç, en l'organització social i en la mateixa política». Altrament, sense una cultura pròpia, sigui «amb autonomia o sense», hom quedarà reduït als límits d'una província espanyola més.

Unes setmanes més tard, el mes de febrer de 1932, publica un altre comentari de títol tan explícit com «Democràcia i cultura». Guansé

es plany que la producció literària depengui, encara, del mecenatge, i que l'adveniment de la nova conjuntura política no hagi dut canvis de cap tipus: «El triomf de la democràcia no ha portat aparellada una major apetència per a les coses de l'esperit ni per a les qüestions de cultura», escriu. Guansé hi veu deserció de la classe benestant, que, afegida a la manca d'hàbit lector dels sectors populars, ofereix un panorama inquietant i fins a un cert punt descoratjador, perquè, a més, en cas que el poder adquisitiu els augmentés, no es traduiria en un guany directe del consum cultural atesos els gustos de les classes populars, l'ideal de les quals «no és, en general, la cultura, sinó el benestar material». I afegeix:

Però és més: una inclinació a la lectura per part de les masses encara incultes, no ajudaria de moment gran cosa a la producció d'una cultura, de la mateixa manera que no l'afavoreix la seva afició als espectacles. Hom pot adonar-se'n pel que s'esdevé avui i que no és, potser, sinó un símptoma feble del que s'esdevindrà demà. I el fet és aquest: que mentre les publicacions d'un cert to es veuen obligades a plegar, augmenta la producció pornogràfica i augmenten les publicacions que adulen els instints no ja plebeus, sinó francament canibalescos. Que mentre els teatres que intenten fer una mica d'art han de plegar o perden diners, les sales de vodevil i de sarsuela es veuen plenes. Hom no vol sinó acudits grollers o poca-soltes, música fàcil i noies despullades. Tota la resta, tot el que no afalaga els sentits d'una manera forta, cal desar-ho (I-II-1932).

Malgrat aquest panorama, Guansé està convençut que «la democràcia sortirà triomfant d'aquesta prova» i «farà que la cultura sigui un patrimoni de tots, que tots ens sentim interessats en la seva producció». Perquè, en efecte, tal com mostren els dos articles, hi ha una idea que va repetint-se al llarg de tot el primer període de la fase autònoma: es combina la queixa per la buidor cultural amb les exhortacions per contrarestar-la una vegada per totes, bo i aprofitant el moment politicosocial favorable.

Fins i tot reflexions molt concretes lligades a l'actualitat més immediata tendiran a ésser interpretades en clau general, com és el cas de la salvaguarda del patrimoni artístic. Guansé s'expressa amb molta contundència quan exposa els problemes per adquirir el museu Plan-diura per part de l'administració municipal, afer que generava força controvèrsia i que fou seguit des de les planes dels diversos diaris barcelonins. Al juliol de 1932 es plany de la poca predisposició general

envers els afers de cultura en uns termes que no deixen lloc al dubte: «Pensem només que Catalunya no serà Catalunya, és a dir, un poble amb consciència nacional, ni amb Estatut ni sense, si no sap, abans que cap altra cosa, defensar els seus interessos espirituals» (11-VII-1932). L'article glossa amb detall les meravelles del museu, i alerta dels perills de dispersió, fins i tot patriòticament: si la col·lecció anés al Museu del Prado, Madrid es penjaria la medalla i, en canvi, els catalans, com sol ocórrer gairebé sempre, haurien de pagar.²⁸

En definitiva, el periodisme desplegat per Domènec Guansé al llarg del període republicà presenta dues línies temàticament diferenciades —reflexió social i reflexió política—, alhora que unides per una concepció de l'ofici que es tradueix en un ús molt conscient de les plataformes que acullen la seva signatura: incidir en l'entorn immediat i explorar les possibilitats efectives de fer convergir els seus conciutadans cap a una fita col·lectiva, que és la millora i la modernització del país en tots els àmbits possibles.

3.2.1 *L'aposta pel progrés social*

Amb coherència amb els plantejaments expressats fins aquí, podem determinar la idea central que articula bona part del discurs guansenià, que no és altra que el recobrament nacional de Catalunya. L'adveniment de la República a l'abril de 1931 és percebut pel tarragoní com una oportunitat de capgirar els hàbits, actituds i inèrcies propis de la conjuntura anterior: cal fer net de les velles formes i imposar-ne, tot i les polsegueres que hom pugui aixecar, unes altres de noves. I per a ell, com d'altra banda per a bona part dels periodistes que segueixen l'actualitat de les diverses capçaleres de filiació republicana, tot es resumeix (o hi està directament influït) en la represa espiritual del país i en la possibilitat d'atènyer-la a través de l'estructuració de la vida col·lectiva en els grans àmbits que la formen: social, polític i cultural.

Tot i la transcendència del moment, Guansé tindrà ben clar que el canvi polític no ha de derivar en una revolució, perquè això fora

28 Per a més detalls sobre la col·lecció i el seu artífex, vegeu l'article publicat una setmana més tard «La polèmica del dia. Lluís Plandiura i la seva obra», *La Rambla*, núm. 131 (18-VII-1932), p. 3, 9.

contraproduent per a les aspiracions de realització nacional, i és el poble qui en surt sempre malparat. Cal, doncs, ésser conservador en un sentit ben concret, tal com exposa en el número de juliol de 1931 del *D'Ací i d'Allà*:

Les revolucions mai no es repeteixen. És sempre només un poble el que en pateix l'experiència cruenta. Els altres pobles no fan més que aplicar-ne els beneficis. Altrament, si ahir davant de la Monarquia i de la Dictadura tots érem revolucionaris, avui davant de la República la majoria som conservadors; conservadors no en el sentit tradicional de la paraula, és clar, però conservadors de la República que vol resoldre democràticament tots els problemes. Cal només veure les publicacions del país. Periòdics com *La Rambla*, com *L'Opinió*, com *L'Esquella*, etc., que ahir feien demagogia, avui són governamentals. El perill d'una revolució sagnant és esvaïda.

Un dels blancs habituals del tarragoní, precisament perquè constitueixen una rêmora per a l'avenç i la modernització socials, continuen essent els sectors catòlics, els quals, malgrat la pèrdua progressiva d'influència, encara aconseguixen imposar determinades limitacions a la vida moderna gràcies a la connivència amb les classes dominants. A «L'odi a la bellesa» (4-VIII-1930) Guansé es fa ressò del fet que els fanàtics religiosos han aconseguit que se suprimeixi un concurs de bellesa organitzat per la revista *Imatges*. L'autor, però, lluny d'esquinçar-se'n les vestidures, ridiculitza l'actitud dels prohibicionistes i conclou que les mostres de bellesa, com a signe del temps, són imparables: no cal sinó anar a les platges, on cada dia més noies exhibeixen la seva bellesa i feminitat desacomplexadament, testimoni irrefutable de «quins són els sentiments de la ciutat i de Catalunya, de la Catalunya-ciutat, si voleu, en aquestes qüestions». Els nous costums socials no representen cap amenaça per a la moral, ans al contrari, ja que la joventut forta i vigorosa, explica Guansé, ha substituït els locals nocturns de la ciutat per la pràctica de l'esport. Davant les previsible queixes dels grups conservadors, la seva ploma és contundent: que els catòlics combatin la paganització en nom del gonçaguisme, però que no esgrimeixin l'argument de la debilitació de la raça, ni física ni encara menys espiritual. En el moment present, calen unes altres virtuts més fortes que no pas les de la santedat, perquè «decanten a la mansuetud i la renunciació», i el que cal, ara, és «aprendre de tornar-s'hi» si es reben bufetades (25-VIII-1930).

No cal dir que el text guansenià tingué la corresponent resposta, en aquest cas una extensa i contundent refutació de Ramon Rucabado des de *Catalunya Social*. «La força dels Gonçagues» (6-IX-1930) rebatia les afirmacions de Guansé amb l'habitual to exacerbat dels rengles integristes. Rucabado hi arribava a qualificar el crític de «ploma de mà esquerra, traductor responsable de Voltaire, selector dels més agres articles del *Diccionari Filosòfic* i autor d'un llòbrec recull, *Com vaig assassinar Georgina*, venent sota aquest títol de reclam, per 3'50 pessetes, tot un gerro de fàstic del viure».

Guansé, fidel al seu pensament liberal, alerta en diverses ocasions del fet que el catolicisme implica endarreriment social en molts àmbits. La premissa resulta força rellevant en la qüestió del sufragi femení i en el sobtat interès que els sectors més conservadors manifesten per la dona: per a aquests, segons afirma Guansé a *L'Esquella de la Torratxa*, «la dona espanyola és catòlica i monàrquica. S'oposarà al sectarisme i acabarà per triomfar de la República» (18-III-1932). En aquesta confiança que el conservadorisme religiós diposita en el sufragi femení, Guansé no deixa de veure-hi una operació electoral molt clara: qüestiona que els defensors de la iniciativa siguin cristians de debò si allò que defensen són privilegis contraris al pensament religiós i sempre beneficiosos per als estaments més immobiliistes (exèrcit, monarquia, aristocràcia), i no ho veu com un assumpte marginal tenint en compte la gran quantitat de dones i noies que, sense dur una vida exemplar i sense que la religió sigui «una qüestió important en llur vida individual», estan disposades a votar en clau diguem-ne religiosa. Guansé conclou, però, que cal tenir esperança en una reacció que posi fi a aquest estat d'inconsciència:

Hom pot mantenir, no obstant, l'esperança d'una reacció en aquest estat d'astorament i de flonjor de la consciència femenina. Hom no pot menys d'esperar que, a la llarga, les dones s'adonaran que precisament és la República la forma de govern que fa possible que l'acostin a les urnes. Que ni sota monarquia, ni sota la dictadura, no haurien aconseguit aquest dret; que els governs teocràtics o aristocràtics, no han considerat mai la dona sinó com un instrument de fornitud o de plaer. I que fins hi ha el risc que si gràcies al vot femení pogués ésser instaurada alguna d'aquestes formes de govern, un cop consolidada —admetem-ne la folla possibilitat—, no trigaria a suprimir el vot de les dones, de la mateixa manera

que els aboliria tots els altres drets que la República els atorga. Les dones s'haurien donat així el gust de votar el propi esclavatge.

La qüestió no deixa de preocupar Guansé, i amb motiu de les primeres eleccions en què les dones poden participar, al novembre de 1933, no dubta a fer campanya per captar-ne el vot. A «Les dones votaran la República» (13-XI-1933), assumeix que, tot i les previsions favorables de l'extrema dreta i l'extrema esquerra, la majoria de dones que votaran són moderades. Argumenta aquest posicionament i afirma que el conservadorisme que se li suposa a la dona ho ha de ser per conservar la República com a règim que li garanteix les llibertats: «la dona d'avui sent el desig d'ennobrir-se amb el treball, d'intervenir en la política, d'interessar-se per la cultura, de compartir amb l'home totes les activitats espirituals». Un salt enrere seria temible per les conseqüències socials que se'n derivarien. En darrer terme, només cal veure els progressos que hom ha fet en aquest camp en els darrers anys, totalment oposat als règims monàrquics, que són, per a la dona, «un règim de serralls, un règim d'obligacions, de deures i de cap llibertat».

La càrrega simbòlica dels mots reportats contra les forces de dreta és molt contundent. Guansé tendeix a polaritzar els posicionaments perquè busca la connivència amb un lector que simpatitzi amb aquestes idees bàsiques de defensa dels valors republicans i d'esquerra. Ben mirat, l'article transcendeix la temàtica relativa a la dona i s'inscriu en una línia de pensament molt més general que va escampant-se en diversos textos d'aquests anys, perquè cal combatre la dreta des de tots els fronts en què té presència activa, no únicament des del polític. Per això el periodista de *La Rambla* advoca per la separació religiosa de qualsevol àmbit que no li sigui connatural, com el de l'ensenyament. Guansé ja s'havia manifestat sobre aquest assumpte en ocasions anteriors, com a «Els jesuïtes sempre són jesuïtes» (*L'Esquella de la Torratxa*, 5-II-1932), al·legat per la dissolució dels centres d'ensenyament de jesuïtes, pel tipus d'educació partidista i, segons com, adoctrinadora que s'hi duu a terme. Ara, però, amb motiu del debat a Corts sobre la supressió dels privilegis educatius per a les congregacions religioses, celebra que cessi aquesta nefasta influència que, a banda d'actuar amb total connivència amb la monarquia, ha perpetuat un elitisme i un privilegi social gens adequats a

l'esperit del país, ha ensenyat una versió de la història allunyada de la realitat, i fins i tot ha menyspreat i censurat l'ús del català: «Més que el militarisme, més que la burocràcia, més que els col·legis nacionals, els de les Congregacions han estat el millor instrument d'assimilació que tingué la monarquia borbònica» (13-II-1933). En efecte, a parer de l'autor, el pensament dretà és essencialment contrari a la República, i fa servir la religió com a bandera per remoure determinades consciències i aplegar seguidors que, potser de bona fe, li fan el joc. Per a la dreta, l'apel·lació als sentiments religiosos és una manera hipòcrita de defensar els privilegis d'uns pocs:

Però aquesta és la gran hipocresia de les dretes: fer servir de bandera la religió. I cert que a les dretes hi ha religiosos de bona fe; religiosos que ho són més per sentiment, per impuls, que per decisió de l'intel·lecte. Però el que no és cert és que allò que avui neguiteja les dretes, allò que les posa de peus, és la religió. Allò que els importa i que defensen, és una posició social, uns privilegis que veuen perduts, unes jerarquies que veuen esvaïdes, i, sobretot, una riquesa que temen que, d'individual, esdevingui cada dia més col·lectiva. Aquest és concretament el cavall de batalla de les dretes.

¿Però per què no ho diuen clarament? Senzillament per hipocresia. Defensar la caixa o defensar uns privilegis és una cosa que no faria vibrar gaire els esperits, sobretot els esperits d'aquells que ni tenen caixa ni han tingut privilegis. En canvi, a base de la religió, d'uns sentiments ofesos, d'uns ideals perseguits, es pot impressionar molta gent, es pot impressionar àdhuc aquells que, sense compartir un ideal religiós, siguin idealistes i liberals (26-VI-1933).

Tot i això, Guansé es mostra convençut que els sectors conservadors i de dretes tenen la partida perduda, perquè l'Església sempre «s'ha girat d'esquena al poble», i aquest no es deixarà enganyar un cop s'ha adonat que «la bandera que avui alcen, amaga un parany on, si cometés la candidesa de deixar-s'hi caure, restaria de seguit engrillonat de peus i mans».

Tenint en compte les afirmacions reportades, no cal dir que un tema recurrent de la seva articulística com és la condició femenina continua ocupant un espai destacat en la configuració del progressisme ideològic propi del periodisme guansenià. Si d'una banda observem una lògica continuïtat amb els paràmetres establerts durant les etapes anteriors, de l'altra la nova situació sociopolítica afavoreix les

reflexions centrades a evidenciar la presència de la dona en la vida moderna. La sensibilitat envers el sector femení ja s'havia mostrat molt afuada des d'aquells llunyans articles a les capçaleres tarragonines que es feien ressò dels canvis socials que començaven a produir-se; i també en la formulació, prou més articulada, en els escrits de *La Nau* de la darrerria dels anys vint que contenien molt sovint consideracions d'ordre moral. És ben normal suposar que en la dècada tot just encetada, i amb una nova conjuntura política, aquesta sigui una de les qüestions candents. Guansé detesta especialment, d'entre tots els vells costums de vanitat que hom arrossega encara del règim anterior, el de fer participar les mullers i filles dels polítics en actes públics. L'opinió, ambigua d'entrada (i potser formulada en uns termes poc mesurats), amaga un clar sentit favorable a la dona:

Les mullers i les filles dels polítics no han, com a tals mullers o filles, de presidir res, d'inaugurar res. Han d'estar-se a caseta, com a filles o mullers qualsevols.

I no dic pas això per antifeminisme, sinó per feminisme, precisament. Està bé que les dones siguin regidors, diputats, ministres i fins, si voleu, generals: no hi ha res en la constitució espanyola que els privi d'aquesta brava distinció. Però que ho siguin per mèrits propis. Que no es vulguin embolicar en els afers polítics de llurs marits, per satisfer la vanitat femenina. Car es posen elles en ridícul i, cosa pitjor, hi posen els marits. Fan que sigui dit ja de les famílies llurs, que si no van encara a prendre el te a casa de les marqueses, és, simplement, perquè les marqueses no les volen.

El missatge de fons és ben clar: és la dona mateixa qui ha de defugir els rols destinats a la subsidiarietat i a la representació simbòlica, per aspirar a la dignificació real de gènere, aquella que pot donar-li no un paper accessori en el joc polític i social de la República, sinó un de preponderant. Així, quan, des de la seva secció habitual de *L'Esquella de la Torratxa*, l'autor faci un balanç del primer any del nou règim polític amb relació a la situació de les dones, defensarà de forma aferrissada la idea que és el col·lectiu que n'ha sortit més ben parat i el que ha assolit més progressos materials i espirituals. Avisarà, però, que no tot està fet, i que convé continuar lluitant per conservar les llibertats assolides: «Aquestes lleis, aquesta llibertat que la República els dona, serà lletra morta, si no s'avesen a practicar-les, si no trenquen les invisibles cadenes dels costums, dels prejudicis d'una educació tendenciosa que les lligarà amb tots els atavismes»

(14-IV-1932). Malgrat les limitacions, Guansé veu en la visibilització pública del col·lectiu femení un tret definitori de la societat coetània, fins al punt d'assenyalar que «allò que presta fesomia al nostre temps, més que les lluites socials, que ja comencen a ésser un comú denominador de generacions diverses, és l'imperi que hi exerceix la dona. Mai en cap època ni en cap país la dona havia tingut una influència i un prestigi social tan forts com avui en dia» (3-VII-1933). Consta, doncs, aquest «imperi de la dona» a partir de diversos exemples, i conclou de manera categòrica: no és el triomf del feminisme, que «no es barreja en tot això sinó d'una manera molt tímida», sinó de la feminitat.

Convé tenir en compte que Guansé no descabdella un pensament nou o inèdit, sinó que està actualitzant i adaptant al context social coetani un discurs que ja apareixia perfectament formulat amb anterioritat. Només cal tenir en compte el tipus de narrativa que Guansé publica durant la dècada dels anys trenta, en la qual intenta reflectir les variacions dels hàbits socials femenins o la presència de la dona a la vida pública: *Les cadenes d'Eva* (1932) i *Una nit* (1935) així ho demostren. O bé, podem recordar la gran quantitat d'articles dedicats a la qüestió femenina des de *La Nau* entre 1927 i 1930. Així, per exemple, un text publicat a *D'Ací i d'Allà* corresponent a l'agost de 1930, «Les noies, la vida i el teatre», ja apuntava en aquesta línia i connectava amb uns certs elements d'aquest debat característics de la nova dècada. Val la pena aturar-s'hi.

Segons el periodista, no es tracta només de reivindicar que la dona tingui presència pública sense renunciar als trets de feminitat que li són inherents, sinó d'evidenciar l'estranyesa que aquest fet encara no s'hagi produït. Guansé, que en aquesta qüestió mostra una perfecta sintonia amb altres homes de lletres i intel·lectuals com Carles Soldevila, obre foc assenyalant l'evidència que la feminitat no és incompatible amb el desenvolupament intel·lectual: «Ah! aquells que creien que les activitats intel·lectuals de la dona no eren compatibles amb l'encís de la feminitat, han quedat ben trufats», atès que, al capdavall, «el cultiu de l'esperit no fa altra cosa que augmentar la gràcia, la intel·ligència de l'expressió». Si bé és cert que la dona a Catalunya «resta força endarrerida» en terrenys com l'art o la política, resulta innegable que té cada cop més presència a universitats i centres d'ensenyament, a diaris i revistes. I que en altres àmbits com els de

«l'exhibició i els divertiments», la seva presència, que Guansé identifica amb europeïtzació, és reeixida: salons de te, *dancings* o platges la certifiquen plenament. Aquest fet, d'altra banda, no té res d'immoral, perquè «si la descripció d'aquest enciser espectacle de les diversions elegants, de les platges de moda, de les excursions en auto pot esdevenir immoral, vol dir, simplement, que la nostra moral està en crisi». Guansé reclama que novel·listes i dramaturgs s'afanyin a incorporar en llurs creacions «la dona i la noia moderna tal com són», perquè segurament en aquest punt hi ha una de les possibilitats de renovació literària a Catalunya. Se centra en l'àmbit teatral per plànyer-se que els caràcters femenins dominants ben poc tenen a veure amb la dona moderna, i que, contràriament, «un dels millors tonificants per a la nostra escena, seria que algunes d'aquestes noies que neden com una sirena, que coneixen el secret de tota mena de cocktails, el ritme de tots els balls de moda i que porten el volant a cent per hora, l'assaltessin decididament». Ni tan sols hi val l'excusa que l'art del cinema ha vençut el caduc art teatral: «Al contrari. El seu contacte amb el cinema, cada dia més gran, obre el mateix pels autors que pels actors, perspectives infinites».

En aquesta mateixa tessitura, molts dels articles que Guansé dedica a la dona palesen una tendència a relacionar la condició femenina amb diverses disciplines artístiques. Les arts, en efecte, constitueixen un mirall del progrés social, vehiculen reflexions de tipus moral i marquen les aspiracions d'aquest col·lectiu. Per exemple, tot i que no en parli tant com en anys anteriors, el cinema continua essent una manifestació cultural molt present a la vida quotidiana, que encara dona molt de joc per fer comparacions entre formes afins com el teatre i que, amb relació a la qüestió femenina, és de gran importància per tal de definir els cànons de bellesa de la vida moderna atenent la gran influència que té sobre les noies. Així, si abans eren els poetes els que creaven «l'ideal femení de bellesa», en l'actualitat les coses canvien:

Ara, però l'arquetipus de bellesa física ha trobat un vehicle més ràpid, més eficaç, que abasta un radi infinitament major que el de les arts i de les lletres i que necessita un esforç menor de recepció. Aquest vehicle és el cinema amb els seus estels. Cert que ja abans les grans actrius havien tingut molta influència en el caràcter de la bellesa femenina. Però no

era res aquella influència comparada amb la que avui exerceix qualsevol dels lluminosos estels d'Hollywood.

[...]

No és, però, amb ironia que volem tractar aquests estels, divins realment a força de realitzar la bellesa humana. És d'ells que les noies aprenen d'ésser belles, car si la bellesa és mudable, també s'aprèn i es modifica. S'aprèn perquè la bellesa tant o més encara que la perfecció de les faccions i de les línies, és expressió, elegància de les actituds, ritme dels moviments. Però encara la voluntat intel·ligent modifica la línia i l'esforç del desig que ens autosuggeriona, ens fa a tots una mica a imatge dels nostres propis somnis. Però sense anar a transformacions profundes —i que són no obstant més corrents del que molts creuen— ¿quina dona d'avui no deu alguna cosa als estels de cinema, en el gust per vestir-se, en la gràcia d'estilitzar-se el rostre?

El servei més gran que el cinema fa a la humanitat és el d'embellir-la, de democratitzar la bellesa sense fer-li perdre el seu sentit aristocràtic: és a dir, fer que hi hagi més dones boniques que mai. I que no ens sigui dit que tot això és banal. Sempre les persones veritablement serioses han atorgat una gran importància a la bellesa femenina. Res no ha estat mai tan estimulador de l'enginy i fins del geni de l'home. La prova més clara de la seva importància són els trasbalsos que causa no ja als homes, ans als pobles. No retraurem ací el rapte d'Elena...²⁹

L'autor assenyala en el mateix article que l'instint d'imitació que han desvetllat les estrelles cinematogràfiques conté el risc de la despersonalització i la manca d'espontaneïtat, i per això recorda que les actrius que han triomfat són aquelles que han marcat una personalitat diferenciada, lluny de l'estereotip. En qualsevol cas, la reflexió general evidencia la importància de l'art de la pantalla en la societat coetània pel que fa a la fixació dels trets propis de la feminitat. I precisament en aquest àmbit les idees guansenianes no poden ésser més clares.

La confluència entre modernitat, costums, gènere femení i cinema és terreny adobat perquè s'hi escolin els escrúpols morals que els sectors integristes d'arreu no s'estaran de manifestar un cop més, sempre amatents a la servir la puresa espiritual. A «Els perills de la

29 Aquest mateix article ja s'havia publicat més d'un any abans, amb algunes variacions, a la premsa comarcal: vegeu «La beutat femenina i el cinema», *El Dia* (Terrassa), 12-II-1931, p. 1; «Les nostres col·laboracions. La beutat femenina i el cinema», *Diario de Tarragona*, 12-II-1931, p. 1.

moralització del cinema» (23-VII-1934), Guansé tem que la campanya moralitzadora en el cinema americà endegada per catòlics, jueus i protestants no vagi més enllà dels aspectes superficials, com passa amb les beates locals que persegueixen el nu pictòric o escultòric. En canvi, res no diran del falsejament sentimental propi del cinema de Hollywood, aquest sí altament immoral i pernicios. Acaba amb una reflexió general sobre la necessitat de l'art de desenvolupar-se en llibertat per tal d'assolir altes cotes de creativitat, com es demostra en el cas del teatre de Shakespeare sota el regnat elisabetià.

La qüestió formativa assoleix un cert grau d'importància en el discurs de Guansé sobre la dona, especialment des del punt de vista literari. Segons ell, el símptoma més evident de la normalització assolida en aquest camp ha de ser el judici seriós i crític de les produccions culturals fetes per dones, exactament al mateix nivell que la resta i sense que el factor genèric en sigui un condicionant. A «La tragèdia sexual de la dona» (28-V-1934), article que es fa ressò de l'assaig *La revolució moral*, Guansé lloa la gosadia de l'autora, Anna Murià, de plantejar uns temes candents, i qüestionarà gairebé totes les idees de l'obra relacionades amb dos dels conceptes centrals de l'assaig com són la prostitució i la monogàmia, lligats per una solució comuna que és l'amor lliure. Ara bé: rebatrà les idees més per una qüestió de pragmatisme i viabilitat que no pas per una qüestió moral.

Domènec Guansé tracta altres temes d'interès, sempre amb el progressisme com a emblema i sense perdre el component de denúncia social. A «Problemes urgents. Hospitals i misèria» (4-II-1935), tot i no tenir continuïtat, se centra en un aspecte molt concret que ja havia considerat amb una visió molt pessimista vint anys abans amb relació a l'Hospital Civil de Tarragona, si bé llavors no hi havia la càrrega religiosa que ara hi dona. L'extens escrit denuncia la manca de llits als hospitals de la ciutat, cosa no gens estranya tenint en compte que les donacions d'origen religiós mai no van a parar als sofrents sinó que es destinen a capelles o al Vaticà. Aquest article apunta, en el rerefons, a una politització creixent de la vida pública, a la qual Guansé no pot sentir-se aliè si es té en compte la seva tendència a polemitzar amb determinats sectors polítics i socials. Per això, de vegades, la crítica ciutadana es focalitza en les actuacions polítiques: «Dretes i esquerres. Problemes de carrer» (8-VII-1935) desemmascara en un primer moment les males condicions de salubritat a Bar-

celona, però en realitat constitueix un atac a les forces polítiques de dreta sense excepció. En un context de regressió social com el del Bienni Negre, el col·laborador de *La Rambla* no estalvia les habituals crítiques als partits de dreta, perquè, després d'haver carregat contra el govern de les esquerres, no permeten que als mitjans es parli sobre els problemes del carrer, talment com si la brutícia, la deixadesa o les infeccions haguessin desaparegut de la ciutat.

Com ja era freqüent en el periodisme guansenià dels anys anteriors, alguns textos que es conceben d'antuvi com una innòcua evocació paisatgística desemboquen en una reflexió cívica o ciutadana. N'hi ha una mostra a *La Rambla* a l'estiu de 1931, motivada molt probablement per una estada de vacances en terres pirinenques. Així, «Núria» (27-VII), «Camprodon» (17-VIII), «Temples i paisatges» (24-VIII) o «Molt pintoresc» (31-VIII) ultrapassen l'apunt anecdòtic i plantegen, des de la mirada personal de l'autor, qüestions pròpies de la crítica de costums, com el monopoli eclesiàstic d'uns certs indrets, l'estranyesa de sentir parlar castellà fora de Barcelona o el cru realisme gens idíl·lic d'uns pobles amb aire només aparentment pintoresc.

L'estructura d'aquests articles, basada en una exposició concreta inicial que es lliga amb un tema general a la segona part del text, es repetirà més endavant en d'altres. Val a dir que, en aquest cas, no per repetida deixa d'ésser significativa d'un procediment molt definitori de l'ofici guansenià en matèria periodística; ans al contrari, és una de les formalitzacions més habituals de Guansé al llarg de l'etapa republicana quan es tracta d'encarar qüestions socials d'interès general per a la vida quotidiana dels habitants del país. Bona part dels escrits referenciats fins ara segueixen aquest patró i, en aquest sentit, un dels temes que s'hi adapta més fàcilment és el turisme, sempre lligat als conceptes de progressisme i de modernitat. Es pot dir que passem d'aquestes evocacions suscitadores de reflexions generals a articles que recorren al pretext viatger per tractar l'impacte creixent d'aquest fenomen cada cop més global. Les carregades gratuïtes dels francesos contra el turisme a Mallorca, per exemple, són rebatudes amb contundència a l'abril de 1933 a «La costa d'Atzur, Mallorca i la costa catalana». Segons Guansé, aquells es queixen perquè el flux turístic cap a les Balears, i també cap a Catalunya, és incontrolable i perjudica centres tradicionals d'estiueig com Canes, que no pot com-

petir amb la costa peninsular pel que fa a oferta paisatgística i que, ara, comença a posar-se al dia en matèria d'acollida turística:

No ha estat pas per la bellesa del paisatge, per la bondat del clima, que fins fa poc la Costa d'Atzur ha acaparat el turisme. Ha estat una qüestió de propaganda i d'organització. Millors hotels, millors xarxes de carreteres, una escampadissa de llibres i d'opuscles, una infiltració de literatura adequada, de fotografies suggestives en tota mena de diaris i de revistes, heus ací què ha posat de moda Cannes i els seus voltants. Si volguéssim ésser tan descordats com el cronista de *Marianne*, diríem: Tot plegat un *bluf!* Però ara les coses canvien. Hom aixeca ací també bons hotels. Comencem a tenir una bona xarxa de carreteres. És endegada també, encara que tímidament, la propaganda. La millor propaganda, però, ens la fan els mateixos turistes que ens visiten. ¿És que a Cannes trobaran, per exemple, uns dies més primaverals que els que aquests dies tenim a les costes catalanes? Hom avui adora el sol. I bé: ¿és que de sol no n'hi ha més ací, que no és més resplendent i més daurat? ¿És que no és més pura i més blana l'atmosfera? (10-IV-1933).³⁰

El tarragoní, que afegeix a totes les lloances «la bona unió de la gent del país» i la «ingenuïtat d'una hospitalitat franca» que contrasta amb la «tarada» que hom es troba a la Costa d'Atzur, no estalvia el caràcter promocional, però té interès a insistir de debò en tots els avantatges naturals de Catalunya i Mallorca perquè mira de situar-los en un context més ampli. Així, un cop més des de *La Rambla*, remarca que el període estival ha canviat radicalment d'un temps ençà, i si anys enrere era «la més menyspreable i menyspreada de les estacions», només estimada per pagesos o estudiants ensopits, actualment «tothom s'ha convertit al culte renovat de l'aigua, de l'aire i del sol» (31-VII-1933), cosa que potencialment pot generar una important activitat econòmica. Tanmateix, si aquest és un assumpte que pot oferir un rendiment productiu i uns certs avenços materials, cal tenir-ne cura, tal com reclama a «Paisatge, turisme i confort» (7-VIII-1933). Guansé, bé que amb voluntat constructiva, qüestiona el tradicional

30 L'immens potencial d'atracció del paisatge, però, té una cara negativa que Guansé posarà de manifest un any més tard: el reclam per gaudir de la natura que fan els boscos del país es tradueix en una massificació d'efectes letals per al magnífic entorn, i d'aquí el plany perquè la descurança i la mala educació dels visitants de la natura el destrueixen i l'enlletgeixen. Vegeu «Els paisatges destruïts», *La Rambla*, núm. 263 (6-VIII-1934), p. 3.

esperit emprenedor dels catalans perquè, a despit de les immenses possibilitats que forneixen els recursos naturals de cara al turisme, hom no hi acaba de prendre embranzida. Hi ha moltes mancances de tipus material i de confort que, per poc que milloressin, multiplicarien, de ben segur, el rendiment del país. La demanda, val a dir-ho, no és nova: en «Els especuladors de l'aire i del sol», un text que havia aparegut tres anys enrere a les pàgines de *L'Esquella de la Torratxa*, Guansé ja constatava que la creixença del turisme a Catalunya podia ésser ben profitosa si «l'autoritat competent» es decidia a regular el fenomen per tal que les viles visitades oferissin serveis en condicions als estiuiejants (29-VIII-1930). Guansé és del parer que la promoció turística feta des dels territoris ha de quedar en mans de les autoritats corresponents i no pas de particulars o d'institucions que puguin condicionar-ne les derives morals o de costums: a «L'imperi de la Mitra. Andorra i altres llocs» (28-VIII-1933) critica la influència de l'Església en molts indrets, com passa al país pirinenc, on el poder eclesiàstic controla les decisions de tipus turístic, o fins i tot d'altres.

Una variant interessant de crítica social que continua aquesta línia de l'article anterior l'ofereix l'escrit de *La Rambla* «Literatura de setmana santa» (10-IV-1936). En aquest cas, més que al catolicisme, Guansé adreça la invectiva a l'endarreriment de costums i, pitjor encara, a la mercantilització d'aquests costums. L'article, inserit en un context global d'ofensiva dretana després de la derrota electoral, és molt crític amb la parafernàlia religiosa de Setmana Santa orientada només a atraure turisme i negoci. Sembla que amb la República això va de baixa, però cal combatre aquests hàbits nefastos per al progrés; Guansé fins prefereix l'Espanya dels místics i l'Espanya negra que no la parada de turisme en què s'ha convertit la religió.

El cas de la seva vila natal, Tarragona, constitueix un bon exemple de reviscolament esperonat per l'empenta d'alguns dinamitzadors locals, com l'alcalde Pere Lloret. Si fa anys ningú no en valorava l'incalculable cabal històric, sortosament s'ha modificat aquesta percepció, i són els tarragonins mateixos els que aprecien el fort potencial turístic i cultural que posseeixen, gràcies a l'actuació decidida de Lloret, «un veritable alcalde de la República». Tal vegada no gaudeix del prestigi de l'Empordà, però la gran ciutat de la Catalunya Nova, per dir-ho en mots de l'autor, té tant a oferir als visitants com la popular Costa Brava. I conclou: «Tarragona, amb la República, ha deixat

d'èsser provinciana. D'una capital de província —tal com un Badajoz, per exemple— ha passat a ésser una ciutat viva. Aquest retrobament d'ella mateixa amb les seves pedres i el seu esperit n'és una prova» (16-IV-1934).³¹

La llengua catalana és una altra de les qüestions que acaparen més l'atenció del cronista, a causa del component simbòlic que hi veu des del punt de vista de la modernitat i el progrés social: el català és, per a Guansé, indestruïble del desvetllament nacional que la República ha portat. Ja des de l'estiu de 1931 hi ha les primeres referències periodístiques, en aquest cas amb «Un manifest desgraciat», aparegut a *L'Esquella de la Torratxa* (3-VII-1931). Alguns centres regionals de Barcelona havien difós un manifest en què expressaven l'opinió sobre diversos aspectes de l'actualitat, com ara la funció de la llengua catalana en l'Estatut o la voluntat de participar en el procés d'elaboració del text autonòmic. Guansé, amb fermesa, arriba a qualificar l'escrit d'«ofensiu», per tal com no solament «hi és desconeguda la realitat lingüística catalana, ans l'idioma català hi és comparat en eficiència cultural amb les variants més insignificants de l'idioma de Castella». Per bé que no dubta a atribuir al manifest un caràcter de «lleugeresa», les referències constants a l'Estatut evidencien les connotacions polítiques que adopta tot afer social que se sotmeti a debat. I d'aquí, també, la reclamació per consolidar l'ús de la llengua pròpia en els documents que depenen directament de la Generalitat: la crisi del catalanisme es fa sentir en l'àmbit de la burocràcia i cal, de totes passades, que «el partit que avui governa» imposi «les doctrines que oficialment defensa», sentenciarà a «L'escàndol de les cèdules» (8-I-1932).

Guansé s'ocuparà d'aquest assumpte des d'angles molt diversos, com per exemple en relació amb els sectors obrers, habitualment reticents a la catalanització impulsada des de l'Administració republicana. Al juny de 1932 ironitza, des de les pàgines de *La Rambla*, sobre

³¹ Vegeu, en un sentit molt semblant, «Notes de l'interior. Tarragona», *Revista de Catalunya*, XIV, núm. 80 (juliol 1934), p. 378-379. Amb l'Estatut, Tarragona ha experimentat una revifalla que contrasta fortament amb els anys passats: de «ciutat provinciana» ha passat a ésser «més noble i més daurada». Hi destaca, per damunt dels altres projectes de modernització i posada al dia del patrimoni, el traçat del passeig Arqueològic, obra de Jeroni Martorell.

el fet que els socialistes aconsellin al proletariat autòcton d'aprendre el castellà per poder tenir més oportunitats professionals arreu. De fet, «Els obrers i l'idioma» invalida aquesta falsa premissa fent notar que a causa de la gran demanda laboral, a Catalunya hi ha molta feina i s'hi està millor que en altres terres peninsulars. Guansé, immersit en l'ambient de debat estatutari del moment —s'acabaven d'aprovar els articles de l'Estatut concernents al català—, reclama que l'ensenyament hauria d'ésser en la llengua que els treballadors del país tenen com a habitual, el català, per assegurar que com a mínim en dominarien bé una, i per garantir, seguint l'autor, que qualsevol treballador «pot arribar a expressar-se amb precisió» (27-VI-1932). Hom no ha de deixar-se seduir per la xerrera vistosa de l'obrer castellà que s'imposa als mítings, sinó fer del català un instrument útil per al món obrer, reprement una idea que ja era present en els escrits periodístics guansenians de la dècada anterior. En opinió del tarragoní, no hi ha cap dubte que la nova situació política ha de portar per força alguna conseqüència favorable en l'àmbit de la llengua, com és ara l'atenuació de l'actitud hostil per part dels funcionaris espanyols que treballen al país, tal com constata a «Els funcionaris de l'estat» (19-VI-1933): mercès a la dignificació legal que ha portat l'Estatut, allò que abans era prepotència i menyspreu ara es torna interès o, en el pitjor dels casos, simple resignació. Cal, però, no abaixar la guàrdia i continuar reclamant els drets propis i prestigiant la llengua per convertir-la en un element innegociable de la vida quotidiana.

Perquè, de fet, Guansé no ha deixat d'insistir en la idea, repetida des de fa molts anys, que Catalunya té, avui en dia, un idioma perfectament format i apte per a totes les manifestacions espirituals, i fins les obres de cultura són rebudes com una aportació fonamental. «El diccionari de Pompeu Fabra» (24-XII-1932) constitueix un elogi diti-ràmbic d'aquesta obra cabdal del Mestre, no només per la seva qualitat intrínseca com a manual lexicogràfic (que desarma d'una vegada per totes l'absurda idea que el català parlat i l'escrit viuen a una gran distància l'un de l'altre), sinó especialment per la sensació de punt d'arribada que assenyalava per a les noves «generacions d'escriptors», les quals «tindran unes facilitats que ells mateixos no sabran apreciar, però de les quals nosaltres en sentirem aviat els efectes. Molts escriptors i periodistes actuals es trobaran, si no cuiten a renovar-se, endarrerits». Uns dies més tard, Guansé torna a ocupar-se de l'obra del

gramàtic en un article a *La Publicitat* en què aprofundeix en alguns aspectes concrets del contingut del diccionari, i pondera amb justesa aquesta aportació cabdal: «Pompeu Fabra s'ha inspirat, doncs, en el desig de servir les necessitats del moment» (29-XII-1932).

3.2.2 Ensenyament i pedagogia

Un dels aspectes que més atrauen l'atenció de Domènec Guansé és l'ensenyament i la formació dels infants i joves. Tal com havíem exposat amb anterioritat, durant la dictadura de Primo de Rivera, el taragoní ja havia manifestat interès per tractar un element indefugible per a la modernització social, si bé tendia a centrar-s'hi en relació amb altres temes d'abast general. I, de fet, són diversos els articles que palesen la seva preocupació per les condicions de vida dels nens i joves, accentuada per l'adveniment de la República i la percepció que el nou règim duu associat un component de sensibilitat social que hauria de resoldre les desigualtats entre ciutadans.

A «Els infants», un escrit que apareix a *La Rambla* el primer de setembre de 1930, és molt crític amb la desídia institucional envers els infants que malviuen a les ciutats en condicions pèssimes de salut i higiene, que contrasten amb l'aspecte sanitos dels que es poden permetre gaudir d'unes condicions de vida saludables. Cal que l'Ajuntament faci alguna cosa i no malbarati els fons públics en festes grotesques o supèrflues. Barcelona, al capdavant, és plena d'infants sense llar o «més abandonats que el Jesuset dels pessebres», tal com escriu des de *L'Esquella de la Torratxa* (24-XII-1930): la figura bíblica de l'infant Jesús, omnipresent a la ciutat quan arriba el Nadal, no sembla despertar en els conciutadans gaires més sentiments que els merament folklòrics per mor de l'arrelament d'unes tradicions nadalenques que difícilment es perdran, malgrat els canvis socials o polítics que hi pugui haver arran de la nova situació política instaurada. En la mateixa línia, escriu dos articles el mes de desembre de 1931, «Una mica d'humanitat» (4-XII-1931) i «Galldindilatria» (24-XII-1931), exhortant a una actuació definitiva en benefici dels més desafavorits, aquells que malviuen al carrer, sense aixopluc, així com perquè hom

prengui consciència de la buidor de determinades tradicions ben arrelades.³²

La nova conjuntura republicana, d'altra banda, esperona Guansé per escriure sobre qüestions pedagògiques, educatives i formatives, convençut de la centralitat de l'ensenyament a la Catalunya autònoma. Per comprendre les raons de Guansé a l'hora d'escriure sobre assumptes d'índole pedagògica, cal tenir en compte el context dels anys trenta i l'existència d'un ambient favorable a les propostes de construcció nacional provinents de diverses instàncies. L'etapa del primer ensenyament adquireix, així, una importància cabdal en el recobriment espiritual del país en la mesura que és, també, un motor de progrés. Amb la instauració de la República, convergeixen una sèrie de circumstàncies històriques relacionades amb la implantació de l'ensenyament en català a les escoles gràcies al decret de bilingüisme de 1931, una més de les diverses iniciatives de la Generalitat republicana recollides a l'Estatut de Catalunya de 1932 (o en disposicions anteriors). Tot i les reticències del govern espanyol, i malgrat les retallades competencials, el cert és que s'ha assolit l'aplicació d'algunes mesures pedagògiques dins l'ensenyament a Catalunya, entre les quals la introducció del català a l'escola i la consegüent confecció de llibres de text escolars que permeten l'aprenentatge íntegre dels alumnes autòctons en la seva llengua.

El tarragoní, tal com hem anat veient, és una de les plomes periodístiques dels anys trenta que ho copsa més clarament, cosa que no ha d'estranyar si recordem que des de 1920 escriu tot un conjunt d'articles que versen sobre qüestions pedagògiques, educatives o sobre la formació general de nens i adolescents, als quals cal afegir-ne d'altres que advoquen per la dignificació de les condicions escolars i fins vitals dels infants. Un dels primers, «El dilema de l'ensenyament» (14-VII-1930), constitueix una pertinent reflexió en defensa de l'ensenyament de titularitat estatal. El col·laborador de *La Rambla*

32 Compareu aquesta visió amb la que mostrarà al gener de 1935 a «Comentari. La diada de reis», *La Publicitat*, 6-I-1935, p. 1: a propòsit de l'Epifania, Guansé escriurà que avui dia costa «destriar el que hi ha de cristianisme i de falsa religiositat. Sovint veiem com el cristianisme falla en aquells grups que fan de la religió una bandera. Però en aquesta intensitat i extensió que pren actualment la diada de Reis, en l'amor i en l'atenció que cada dia més desvetllen els infants, no sabem veure-hi sinó un augment del sentit cristià de la vida».

desemmascara la fal·làcia que suposa triar entre l'ensenyament oficial i el lliure, car «quan a Espanya es parla d'ensenyament col·legiat, hom no es refereix a altre ensenyament que al de les ordres religioses». Guansé carrega durament contra el tracte de favor rebut pel sistema que hom anomena «lliure», i defensa l'abnegada tasca dels tan menystinguts mestres, perquè «ni a Espanya ni a fora d'Espanya, un jesuïta, un frare qualsevol, és, intel·lectualment i moralment, superior a un professor d'Institut o d'Universitat. Avui, malgrat la seva fama, no hi ha cap jesuïta que sigui un savi autèntic». Particularitza el cas de Catalunya, on també es decanta per l'ensenyament estatal ateses les condicions dels centres educatius confessionals i la poca adaptació al país:

Però fins des del punt de vista purament pairal, a nosaltres, catalans, l'ensenyament privat de les ordres religioses ens és més advers encara que no pas l'ensenyament de l'Estat. Cert que en les Universitats i Instituts cada càtedra és un món i que moltes d'aquestes coses depenen de cada catedràtic. Però l'ensenyament primari, sobretot, cada vegada es decanta més, fins quan és exercit per mestres de fora de Catalunya, a respectar el nostre esperit. En canvi, ja sabeu quin és l'esperit que anima, en aquesta qüestió, els llòbrecs descendents de Sant Ignasi de Loyola. Ja sabeu també amb quina indiferència o aversió miren tot el que és nostre, aquestes ordes estrangeres que, exiliades del seu país, han caigut en el nostre com si fossin terres de negrits o de xinesos, terres per colonitzar. I no parlem dels col·legis de monges: avui són l'enemic més emboscats que tenim a casa nostra. Res ni ningú no treballa tant pel més estúpid dels assimilistes com aquests ésser angelicals conservats en llana, que, tancats entre quatre parets, sense conèixer el món ni la vida, pretenen de formar l'esperit de les dones que s'hauran de guanyar la vida i córrer el món.

El repàs de les calamitats assimilistes fetes per part de capellans i monges del segon ensenyament continua fins adoptar un to verament punyent, i la conclusió de l'article és molt clara: la finalitat de les escoles confessionals no és altra que «exercir una influència damunt les classes acomodades del país. Per això han reduït l'obra de misericòrdia, que mana d'ensenyar els ignorants, a aquesta fórmula: mantenir els rics en la ignorància», mentre que «tothom sap també què podria ésser l'ensenyament de l'Estat en un país verament liberal i democràtic: una selecció dels millors, per a les feines més difícils».

El posicionament guansenià a favor del sistema públic oficial és inequívoc, perquè encaixa perfectament amb el model social construït des de l'esquerra que tant ferventment defensa a les seves tribunes habituals: cal comptar amb un poder governamental que sigui capaç de dictaminar lleis basades en la igualtat i, per tant, contràries a l'esperit que informa els centres religiosos. I, dos anys més tard, encara reblarà un pensament perfectament coherent amb el que acabem d'exposar: «l'escola religiosa ha fomentat i fomenta avui més que cap altra, la desigualtat de classes. I això ja és prou per a condemnar-la», respon en una enquesta per a *La Rambla*, per afegir que «l'ideal de justícia, en qüestió d'ensenyament, no és altre que l'escola laica i única: escola en la qual els homes de demà puguin ascendir a tota mena d'estudis, sense altres limitacions que la pròpia voluntat i la pròpia intel·ligència» (13-III-1933).

Al setembre de 1931 Guansé hi torna amb un article fora de la seva secció habitual, intitulat «Llibres escolars». S'hi plany que el decret de bilingüisme que autoritza l'ensenyament del català arribi quan no hi ha gairebé cap llibre escolar de contingut gramatical. Per corregir la mancança, hom compta amb excel·lents literats que s'han dedicat a la narrativa per a infants, com C. A. Jordana, Carles Soldevila, Josep Carner o Carles Riba, així com algunes editorials especialitzades. El plany, però, de seguida es reconduïx cap al veritable tema central, que no és altre que la temença davant la incertesa de no saber a quines mans caurà un tal sector de mercat, amb els consegüents riscos per al model de llengua:

¿Qui farà, però, aquest negoci? ¿En quines mans caurà? Cal témer els editors improvisats, els editors desaprensus que fins avui no s'han recordat que el català existia, i que, sense personal degudament preparat, es llancin a editar llibres catalans d'aquesta mena. Hi ha ací un perill pedagògic, un perill més greu, un perill que ens afecta directament, als escriptors en particular i a tots els que estimin l'idioma en general, i del qual hem de defensar aferrissadament els nostres minyons. És el perill que en aquests llibres hi sigui emprat un idioma bàrbar, un idioma argotitzat i corrupte (21-IX-1931).

Guansé insisteix en el perill dels extrems: cal evitar tant les incorreccions i impureses com el llenguatge elevat i encarcerat, perquè, si no es pot fer que el deficient català dels mestres millori, és molt important que els llibres escolars constitueixin guiatges ade-

quats. Així mateix, fa vots perquè la Generalitat hi posi mesures de control, i esperona els homes de lletres a fullejar els manuals que vagin publicant-se, «per denunciar-nos la barroeria, si calgués; per assenyalar també aquells en què hi hagi estat [esmerçat] una mica de gust, una mica de gràcia». L'article demostra l'enorme independència de criteri de Guansé, en assenyalar unes directrius molt clares que ell mateix aplica, o aplicarà: són uns quants els textos en què comenta aquells llibres adreçats als infants que són o bé fallits, com *Els nois de cara al poble*, d'E. Serra i Roure (26-X-1931), o bé constitueixen un veritable repertori d'encerts, com la *Història de Catalunya*, de Ferran Soldevila (16-I-1933).

És en aquest context que apareix l'*Antologia de prosistes i poetes catalans* (1933) a cura de l'eminent gironí Carles Rahola, el qual, segons apunten Narcís-Jordi Aragó i Josep Clara, amb el vent favorable de la República havia intensificat la seva producció bibliogràfica, ja prou abundant fins a la data (Aragó i Clarà 1998: 13-14). Rahola publica l'obra a l'editorial gironina Dalmau Carles, Pla, especialitzada en la confecció de manuals escolars i llibres adreçats a infants i joves. Per tant, l'antologia està destinada a ésser un més de tot el gavadal de llibres i volums escolars que, com apuntàvem fa un moment, proliferaren a partir de 1931, amb fortuna desigual. Guansé, bon seguidor de l'actualitat bibliogràfica, coneix el volum i, de resultes de la lectura, es decideix a escriure'n el ja esmentat *Per Catalunya!*, mena de pamflet que contraresta les principals idees articuladores del llibre de Rahola.

La publicació arriba precedida d'una expectació considerable. Pocs dies abans n'ha aparegut un sorollós anunci en premsa, impregnat d'un inevitable to publicitari per la proximitat de la Diada del Llibre —que és quan l'opuscle es posarà a la venda—, però que malgrat tot conté afirmacions d'interès:

Per Catalunya!, de Domènec Guansé, que serà publicat per la Diada del Llibre, és un llibre fulminant. Representa una reacció violenta, però serena, contra aquest cofoisme pairalista que amenaça avui, per l'extensió que va prenent, els mateixos fonaments de la nostra autonomia: planteja cruament un greu problema de cultura i l'analitza amb coratge i lucidesa. *Per Catalunya!* resultarà, doncs, un dels llibres cabdals de la diada i, segurament, l'obra polèmica més discutida d'aquests darrers temps. És editat per la Biblioteca Catalana d'Autors Independents (19-IV-1934).

Aquesta nota de *La Publicitat* relaciona la qüestió amb el clima polític i social del país en fer al·lusió al «cofoisme pairalista»; a més, anticipa el caràcter polèmic que, en efecte, el llibre acabarà tenint. El reclam no pot ésser més clar i, segons sembla, funcionà, perquè la premsa deixarà constància durant els dies posteriors que el pamflet ha estat un èxit de vendes. En darrer terme, cal esmentar que l'obra ha vist la llum en una de les editorials més de moda en aquell moment, la jove Biblioteca Catalana d'Autors Independents, que havia irromput amb molta força l'any anterior amb el polèmic *Madrid. L'adveniment de la República*, de Josep Pla, i havia continuat amb senegles obres de Joan Estelrich (*Fènix o l'esperit de renaixença*) i d'Eusebi Isern Dalmau (*Política fiscal de la República*). Aquest darrer és el promotor de l'editorial, inquiet home de lletres que havia publicat temps enrere l'aplec contístic de Guansé *La clínica de Psiquis* (1926) dins la col·lecció Nausica, i a qui ara retrobava en un nou projecte editorial que començà amb força però no tingué continuïtat. De fet, el silenci de la Biblioteca posterior a l'aparició de *Viatge a Catalunya* (1934), de Josep Pla, sorprèn si tenim en compte que la rebuda pública de la BCAI fou considerable: hom li augurava un futur important per la novetat física i tipogràfica dels volums, per la gosadia de les qüestions tractades, i sobretot per una nòmina d'autors (els que hi havien publicat i els que eren en projecte) d'alta qualitat i solvència contrastada (Roig i Llop 1934 i 1978: 217-220).³³

L'anàlisi i estudi d'aquesta obra ultrapassa les nostres pretensions, però el fet que es publiqui revela, en qualsevol cas, la rellevància de les aportacions periodístiques de Domènec Guansé, destinades, quan el tema tractat és d'interès general, a perdurar més enllà de les pàgines efímeres dels diaris.

En definitiva, tant amb els escrits de denúncia social, com en aquells altres centrats en el turisme, en la posició social de la dona, en l'ensenyament o fins i tot en els textos que prenen com a objecte aspectes més anecdòtics de l'entramat social del país, hem observat

33 Es pot consultar també, a banda de les referències de Tomàs Roig i Llop, les notes periodístiques coetànies de Ramon PEI, «5 volums d'una col·lecció. La Biblioteca Catalana d'Autors Independents», *La Publicitat*, 21-IX-1934, p. 2, i del mateix Domènec GUANSÉ, «Vida literària. L'obra de la B. C. A. I.», *La Rambla. Diari catalanista de les esquerres*, 9-III-1936, p. 2.

una circumstància recurrent: l'estret lligam de qualsevol d'aquestes matèries amb l'evolució de la vida política. Agut observador de la realitat quotidiana i cronista de l'actualitat més immediata, Guansé concep la modernització del país en termes d'articulació global, segons la qual un avenç que no es produeixi en tots els àmbits socials i que no reverteixi en una millora sensible per al ciutadà és, sens dubte, incomplet. Sigui quin sigui el tema en què se centrin els seus articles de premsa, l'escriptor tarragoní tendirà a lligar-los a les vicissituds polítiques del país, i és precisament per aquesta via que s'explica la proliferació de l'articulisme polític entre 1930 i 1936.

3.2.3 La defensa dels valors republicans

Ja hem tingut ocasió de resseguir el discurs polític de Guansé a través d'alguns articles d'opinió publicats preferentment a les pàgines de *La Nau* entre 1927 i 1930. Tanmateix, la intermitència en el conjunt de la seva producció periodística, afegida al caràcter miscel·lani de la secció «Del matí al vespre», no permetien plantejar l'existència d'un posicionament ideològic desenrotllat amb continuïtat abans de 1931. En realitat, durant el període dictatorial, Guansé no s'havia prodigat en l'expressió del seu ideari polític i social, per molt deduïble que resultés i malgrat el fet que el primer text per a *La Publicitat*, el ja comentat «Estètica del nacionalisme» (12-I-1923), fos de caràcter explícitament militant. Ara, en canvi, en l'etapa històrica que va d'abril de 1931 a l'estiu de 1936, la lliure expressió de les idees cristal·litza en una sèrie d'articles que apareixen amb preferència a *La Rambla*, i complementàriament a *L'Esquella de la Torratxa*, en la qual les línies bàsiques de l'ideari guansenià es mantenen i el revestiment retòric s'adequa al públic habitual de la revista satírica. En ambdós casos, la producció conjunta permet conformar un corpus de teoria sociopolítica prou notable pel que fa al volum i a la significació de les idees, i molt cohesionat des d'un punt de vista argumentatiu. Les variacions de pensament que hom pugui detectar entre 1931 i 1936 són sobretot de matís i obeeixen, com anirem constatant, a la força dels fets que condicionaran l'evolució política del país en uns anys decisius.

La figura pública que més influència té sobre el pensament polític de Domènec Guansé en aquests moments és, com no podia ser altrament, Antoni Rovira i Virgili. Considerat com a mestre, mentor i

amic, hi coincidirà en una bona colla de projectes periodístics i culturals durant gairebé dues dècades, com la *Revista de Catalunya*, *La Publicitat* o *La Nau*. Ja hem assenyalat que l'evolució política de Rovira condiona, en bona part, la de Guansé, el qual tendirà a seguir-ne les passes molt de prop. El republicanisme liberal en què se sent còmode es troba, de fet, en l'òrbita de confluència d'Acció Catalana Republicana i Esquerra Republicana de Catalunya, la qual cosa l'escora més a l'esquerra del que havia predicat de bell antuvi Acció Catalana; i encara anirà decantant-se progressivament cap a unes posicions netament esquerranes fins a fer-se proper a l'òrbita del PSUC, ja durant el període bèl·lic i revolucionari. L'admiració envers Rovira es manté fins i tot quan, després de 1930, els respectius camins s'han allunyat. Bona prova d'això és que en continuarà parlant sempre que se'n presenti l'ocasió, tal com demostren els diversos articles que s'ocupen de les seves publicacions polítiques i literàries i que destaquen —enmig de comentaris elogiosos sobre la seva producció intel·lectual— la immensa vàlua de l'historiador com a home d'acció, així com la necessitat de comptar-hi per al projecte col·lectiu de reconstrucció nacional.³⁴

La primera aportació marcadament política que Domènec Guansé escriu per a *La Rambla* es titula «Responsabilitats», i és encara de febrer de 1930. Es presenta com un escrit programàtic pel que fa a les posicions polítiques adoptades. Quan encara és ben recent la caiguda del règim primoriverista, Guansé es fa ressò del clam popular per exigir responsabilitats a tots aquells que havien exercit despòticament el poder a viles i ciutats; fora inconcebible que tots els abusos (censura, extorsions, obligació de participar en actes, prohibició d'expressar les idees pròpies) quedessin impunes. Cal, doncs, fer net de tots els enemics de la causa republicana abans d'encetar una nova etapa, i fer-ho sense afany venjatiu:

34 Vegeu, entre molts altres i a banda dels que ja hem referenciat en estudiar l'etapa tarragonina, «Informacions de *La Publicitat*. De com Rovira i Virgili prepara la publicació dels seus llibres», *La Publicitat*, 26-VI-1928, p. 1; «L'esperit dels dies. Rovira i Virgili, escriptor», *La Rambla de Catalunya*, núm. 31 (27-X-1930), p. 11, dedicat a l'obra *Defensa de la democràcia* (1930); «L'obra de la setmana. La constitució interior de Catalunya, d'A. Rovira i Virgili», *La Rambla*, núm. 153 (12-XII-1932), p. 2, i «A propòsit d'un llibre de Rovira i Virgili. La Història i el caràcter», *La Rambla*, núm. 215 (29-I-1934), p. 2.

És per això que cal atendre el clam de «responsabilitats!» que avui s'aixeca a tota la Península. No ens podem acontentar amb uns quants exilis més o menys voluntaris; no ens podem acontentar amb uns quants trasllats. Cal que hom puneixi amb prou severitat perquè a ningú no li quedin ganes de fer tornar aquell estat de coses. Cal que hom puneixi també per a salvaguarda de l'ordre; altrament, aquest desig de justícia que hi ha avui en l'esperit del poble podria desviar-se en lamentables i pertorbadores escenes de venjança (17-II-1930).

L'esperit d'aquest article no serà reprès amb continuïtat en els mesos següents perquè Guansé prioritza la nota cultural i la ressenya literària a *La Rambla*. Tanmateix, podem trobar de manera ocasional (i val a dir que de forma creixent) altres escrits d'un to semblant que a poc a poc van traçant les coordenades del seu pensament, com és el cas de «Sota la delícia dels governs dinàstics», una breu nota de to irònic apareguda a *L'Esquella de la Torratxa* a l'estiu de 1930 en què l'autor reflexiona sobre les misèries dels regnes basats en el sistema hereditari, marcats irremissiblement per «l'ambició, l'amor sexual i el caprici», i on queden ben clares les seves conviccions republicanes progressistes (18-VII-1930). O bé, unes setmanes després, «El microbi feixista», en què el periodista adverteix del pòsit autoritari dels països del sud d'Europa, sempre amatent a aflorar quan el liberalisme es debilita; a la Península ja n'hi ha hagut algunes mostres, i ara «la monarquia, acorralada pel republicanisme, no té altra sortida que el feixisme. I el feixisme és amb els braços oberts que, sense recatar-se'n, l'espera» (3-X-1930).

L'esquerranisme de Guansé es manifestarà, explícitament o implícita, en diverses ocasions i sempre que n'hi hagi l'avinentesa, tal com es mostra a l'aclaridora reflexió «¿On són els prestigis?» (14-IV-1930). Des de *La Rambla de Catalunya*, escriu que la mateixa «massa neutra» que es deixa seduir pel prestigi dels que governen, com a salvaguarda de l'ordre, tem en canvi la gent d'esquerra perquè els veu com l'etern rondinaire que compromet l'ordre. Segons Guansé, no s'adonen que fent oposició també es fa obra de govern i, a més, es fomenta l'esperit crític. Avui, els homes públics que gaudeixen d'aquest prestigi no en són mereixedors perquè es mostren febles, pusil·lànimes, mancats d'autoritat, com García Prieto o Romanones. La prova més clara d'audàcia política es pot trobar en els discursos: mentre la dreta dinàstica viu dels tòpics, l'esquerra que malda per la

República hi aporta idees de pes. Hi troba una sola excepció, Cambó, menystingut a Madrid pel seu catalanisme, i admirat a Catalunya fins i tot pels adversaris polítics. Així, l'autor defuig el dogmatisme i valora les contribucions polítiques que venen d'altres sectors catalanistes, com per exemple de la Lliga, i molt especialment si es tracta de persones de prestigi contrastat. A l'article «Jaume Bofill i la concòrdia» (3-XI-1930), després d'haver establert la diferència entre els polítics espanyols —menys donats a exposar el seu pensament per escrit— i els catalans, el tarragoní elogia *L'altra concòrdia* (1930), de Bofill i Mates, pel to mesurat i conciliador, sobretot envers Cambó i la Lliga. Guansé té interès a aturar-se en aspectes polítics molt concrets, que serveixen per defensar el paper d'Acció Catalana, com la quimera de l'iberisme o la impossibilitat per a un català de ser monàrquic. Finalment, destaca el caràcter democràtic i liberal de Bofill, caràcter que, a diferència del pensament radical del catolicisme hispànic, no suposa cap contradicció amb el seu sentiment religiós.

Com a home de lletres perfectament imbuït de la dinàmica cultural del país, a Guansé se li fa difícil diferenciar aquest àmbit del polític, que veu units de manera inextricable tal com ens hem afanyat a apuntar en referir-nos al periodisme d'actualitat. Si bé no es formula cap reclam explícit per a l'acció social, sí que podem detectar l'aspiració de concebre de manera unitària tots els fronts possibles. I d'entre aquests, la cultura se situa al centre mateix del recobrament espiritual. Amb l'Estatut, que Guansé judica com «un mitjà, un instrument de recatalanització de Catalunya», hom podrà endegar un programa decidit d'actuació, atès que, tal com escriurà des del *Diario de Tarragona*, «un poble no es reconstrueix si no és per mitjà de la seva cultura. Tenir o no tenir una cultura pròpia, una cultura amb característiques racials és la missió d'un poble. Tenir o no tenir una cultura pròpia és l'única cosa que diferencia els pobles vivents dels pobles morts» (2-VII-1931).

La convergència de totes dues vies d'activitat pública, en el fons, és ben lògica si pensem que, en la conjuntura politicocultural produïda arran de la dictadura de Primo de Rivera, Guansé ja les havia lligades de forma indestriable. Fins es podria dir que política i cultura eren conscientment barrejades en el marc de l'activisme de signe catalanista. Ara, a la dècada que s'inicia, el rerefons polític —d'una convulsió força considerable— condiona les actituds individuals i

col·lectives d'escriptors, artistes i homes de lletres en general, i per això mateix ha d'ésser tingut en compte.

Una prova molt clara d'aquesta imbricació la dona la gran quantitat de llibres de temàtica política de què Guansé s'ocupa. Es tracta d'un aspecte no pas nou: ja des dels inicis de la col·laboració a la *Revista de Catalunya*, a mitjan anys vint, havia dedicat notes i comentaris, de vegades força substanciosos, a obres d'aquest tipus. La diferència és que la instauració del sistema republicà sembla esperonar de manera productiva els polítics i els periodistes a escriure per fer anàlisi de l'actualitat. Aquesta circumstància, afegida a l'interès manifest que sent el crític tarragoní per la vida política, es fa ben perceptible en les notes que hi consagra. En aquest sentit, seran recensionades aportacions prou rellevants com *L'altra concòrdia* (1930), de Jaume Bofill i Mates (3-XI-1930); *Los hombres de la dictadura* (1930), de Joaquín Maurín (17-XI-1930); *Catalunya sota la dictadura* (1930), d'Artur Perucho (24-XI-1930); *Amb els braços oberts* (1932), de Lluís Aymamí i Baudina (14-III-1932); *República, senyor Cambó!* (1932), de Josep M. Massip (10-XI-1932), o *Macià. Trenta anys de política catalanista* (1933), novament de Lluís Aymamí i Baudina (2-V-1933). En la majoria d'aquests casos, Guansé remetrà al lligam que cada obra en qüestió presenta amb la situació sociopolítica coetània.

La segona prova de les relacions entre política i cultura la trobem en el contingut específic d'alguns escrits estratègics. El reclam per sostenir les Edicions de l'Arc de Barà, i el pretext concret de la traducció del *Manifest Comunista* per part d'Emili Granier-Barrera, serveixen perquè a l'estiu de 1930 Guansé faci una crida per al sosteniment d'aquesta editorial que n'ha fet possible la traducció. Entre altres raons, perquè considera imprescindible per al progrés d'una nació que iniciatives que fomenten els estudis polítics i socials tinguin garantida la continuïtat:

¿I serà possible que avui a Catalunya, on pot sostenir-se una editorial per la traducció dels clàssics grecs i llatins, no pugui sostenir-se una biblioteca d'estudis polítics i socials?... Poc té a veure una cosa amb l'altra, potser direu. El cert és que si sense l'obra de la Fundació Bernat Metge, el nostre renaixement literari i fins filosòfic seria, si no impossible, més difícil, sense una biblioteca com la que es proposen les Edicions de l'Arc de Barà, la nostra evolució social serà retardada, serà entrebancada, anirà perpètuament a les palpenes. No tenim, en gran part, una

consciència política i social, per manca, precisament, de coneixements d'aquesta mena. El mateix confusionisme de molts partits, la nuvolositat de molts programes, prové, en bona part, d'aquest desconeixement (11-VIII-1930).

Domènec Guansé té la ferma convicció que la República no ha estat un simple canvi epidèrmic, sinó que ha capgirat l'*statu quo* de moltes coses, i per això aposta sense titubeigs per assumir les conseqüències culturals que es derivin del nou ordre polític. Un dels articles més importants en aquest sentit és «Conseqüències de la Revolució. El cas del Liceu», publicat a *La Rambla* el 30 de gener de 1933. Reflexiona, a partir del conflicte sorgit al si del Liceu i el boicot fet per les classes benestants que hi assistien habitualment —cal recordar que tot just feia quinze dies que el gran teatre havia reobert després d'una profunda crisi econòmica—, sobre el canvi de paradigma en les relacions entre la societat i l'art, especialment focalitzat en l'aristocràcia. Guansé és molt contundent en el diagnòstic:

I és que al país ha passat una cosa de la importància de la qual sembla, de vegades, que no s'adonin ni els mateixos que l'han provocada voluntàriament. El país ha passat per una revolució: és a dir, que han estat capgirats els sentiments i les idees dominants. Tot el que es vulgui fer, doncs, amb eficiència, ha d'ésser vist a la claror de les noves idees. Tot el que sigui alimentat amb idees velles, tot el que vulgui inspirar-se en els costums d'abans, és condemnat a viure de precari o a morir.

Un dels efectes més reeixits d'aquest capgirament, afirma, ha estat la supressió de l'aristocràcia, i, per tant, cal acceptar-ne les conseqüències: si això significa la mort del coliseu operístic, cal assumir-ho i no provar de substituir la vella aristocràcia per una «paròdia d'aristocràcia nova», perquè, si no, l'art resultant serà artificial i forçat. La novetat que aporta l'escrit rau en l'expressió del sacrifici que hi ha en moltes actuacions que resulten inèdites, tal vegada traumàtiques per a la normalitat vigent i fins i tot a costa d'institucions emblemàtiques com el Gran Teatre del Liceu, però al capdavant necessàries per consolidar la República.

En qualsevol cas, del que no hi ha dubte és que els avatars i les peripècies de la política hispànica marcaran fortament el discurs de l'autor al llarg d'aquesta dècada; bé que és cert que la línia prioritària d'anàlisi dels seus articles s'adreça Catalunya endins, no ho és menys

que Guansé segueix i valora amb interès l'actualitat espanyola. Així, per exemple, la proclamació de la República a l'abril de 1931 suposa un punt d'inflexió importantíssim que pot enfortir els llaços entre Catalunya i Espanya ara que aquesta s'ha espolsat «la seva intransigència, el seu secular imperialisme assimilista que mantenia viu i dolorós el plet de Catalunya» i que el liberalisme democràtic ha de presidir «les relacions entre els pobles hispànics» (17-IV-1931).

Conseqüentment amb la importància atorgada al canvi de règim, el primer fet destacat de què es fan ressò els articles guansenians és la celebració de les eleccions generals espanyoles de 1931, amb motiu de les quals no dubta a manifestar-se com un defensor aferrissat del sufragi popular com a garantia democràtica que faci prevaler la voluntat de la majoria en detriment d'aquella «mitja dotzena de banquers, exgenerals i de futurs bisbes» que mai no aconseguiran sumar més vots que «tot un poble» (27-VI-1931). En el mateix escrit valora amb entusiasme el triomf electoral de l'Esquerra Republicana de Catalunya de Francesc Macià, i fa una abrandada lloança de la figura d'aquest dirigent, en el qual veu la representació de la unanimitat dels catalans i l'encarnació de les llibertats dels homes i dels pobles. Els referents citats són, no caldria insistir-hi, força clars per delimitar el seu ideari: Guansé se sent ideològicament molt proper a Esquerra Republicana de Catalunya i a la figura de Macià, i en aquest sentit se situa en plena coincidència amb *La Rambla*, plataforma situada a l'òrbita del partit republicà. Dos dies després, el periodista publica un nou article a *La Rambla*, «Significació de la victòria», perfectament aclaridor de les seves posicions. Guansé celebra la victòria rotunda de Macià i de les esquerres arreu del país en la contesa del 28 de juny; lamenta personalment la derrota del Partit Catalanista Republicà (si bé entén que les diferències amb ERC són només de matisos), i, sobretot, celebra la desfeta de la Lliga perquè demostra que la religió, la família i la propietat no són valors consubstancials a l'esperit del país:

Però la derrota de la Lliga! ¿Sabeu què vol dir la derrota de la Lliga? Fixeu-vos quines banderes, quines enormes banderes desplejava: la religió!, la propietat!, la família! Cap més candidatura, a Catalunya, no lluitava per aquestes banderes. Per defensar-les íntegrament, en tota la seva força i representació secular, calia votar la Lliga i res més que la Lliga.

Doncs bé: aquestes banderes de la Lliga han obtingut mitja dotzena de vots a cada districte!

I hom fingia, hom volia fer creure que aquestes banderes eren tot Catalunya; que eren la mateixa essència, l'ànima mateixa de Catalunya!

No, a la Lliga, la seva força no li venia de les seves banderes. La força a la Lliga li venia de poder manar, de poder repartir càrrecs. Quan això s'ha acabat, els seus partidaris l'han deixada ben sola. L'han deixada amb els seus banquers emmalaltidors de la pesseta; amb els seus banquers incapaços de donar al capital una funció per a la societat més eficient que l'actual (29-VI-1931).³⁵

L'article s'estén a rebatre amb detall totes i cadascuna d'aquestes «banderes» que enarborava la Lliga i que ara han perdut tota significació i són, ja, una rèmor del passat. És des de la inversió dels valors que la família, la religió o la propietat representen, que podem traçar l'ideari polític guansenià.

Aquest ideari de base liberal, demòcrata i europeista, basat en el progrés social i l'oposició als models reaccionaris, que es desprèn d'aquest i de molts altres textos coetanis de caràcter polític, s'ha de completar amb tot de qüestions que l'actualitat imposa. El llarg i complex procés d'elaboració i aprovació de l'Estatut de Catalunya, per exemple, serà un dels temes més tractats entre 1931 i 1932. En algun d'aquests escrits, el tarragoní no dubta a exposar amb prosa diàfana quina ha d'ésser l'autèntica aspiració del text legal, com és el cas de «L'Estatut» (17-VII-1931), en el qual, demanant-se què ha de ser la Catalunya renascuda, respon: «una Catalunya que ens faci oblidar aquests anys de monarquia absoluta, en els quals totes les injustícies i totes les abjeccions han estat consolidades». I rebla en la conclusió: «un poble d'homes lliures, un poble de treballadors, on la riquesa sigui justament i equitativament distribuïda». En altres casos, i sempre des de *L'Esquella de la Torratxa*, Guansé escriu exhortacions perquè

35 El sentit gairebé messiànic amb què era vist el president Macià és recurrent en tota l'etapa republicana. Vegeu «L'esperit dels dies. Les ombres protectores», *La Rambla*, núm. 65 (27-IV-1931), p. 12, així com també les dues ressenyes del llibre biogràfic d'Aymamí i Baudina: «Macià, per Ll. Aymamí i Baudina», *La Rambla*, núm. 173 (2-V-1933), p. 2, i «Un llibre cada dia. Macià (*Trenta anys de política catalanista*), d'Aymamí Baudina (Llibreria Catalònia)», *La Publicitat*, 27-V-1933, p. 4. D'altra banda, no cal dir que la mort del President accentuà encara més la dimensió mítica de la seva figura: «Història i llegenda. Les victòries pòstumes», *La Rambla*, núm. 211 (30-XII-1933), p. 10; o «La immortalitat», *La Rambla*, núm. 280 (24-XII-1934), p. 1.

tots els catalans en bloc votin l'Estatut de Núria i li donin legitimitat popular, com a «Estatut! Estatut!» (31-VII-1931), o bé es plany dels catalans que no han votat en el referèndum popular del 2 d'agost (7-VIII-1931) i també dels que, com els mestres, hi han votat en contra (31-VIII-1931).

Aquests articles confirmen una vegada més el posicionament suprapartidista de Guansé si el que està en joc és l'esdevenidor nacional. L'autor accepta un Estatut que, malgrat no ésser del tot satisfactori, ha de ser defensat de les invectives anticatalanes per tal que es constitueixi com l'instrument necessari per desenvolupar l'autogovern. En aquest punt, la coincidència amb altres intel·lectuals i escriptors, com per exemple Armand Obiols (Ayats 2020), és molt reveladora. No cal dir que aquest procés havia estat puntejat sovint per declaracions de signe contrari vingudes d'arreu d'Espanya a mesura que el contingut de la llei anava concretant-se, a les quals Guansé responia amb coratge i paraules contundents des de les seves tribunes habituals. Miguel de Unamuno encarna sovint l'esperit contrari a les aspiracions de Catalunya, i per aquesta raó és objecte dels escrits de Guansé en diverses ocasions, sobretot pel seu posicionament assimilista i per la mentalitat castellanocèntrica que denota en les seves freqüents declaracions. «L'imperialisme d'Unamuno» (25-IX-1931) denuncia el fet que és el més acèrrim assimilista castellà tot i no ser-ne més que per «simpatia espiritual», així com també denuncia la falsedat dels sofismes i de les mistificacions aportades per defensar l'hegemonia de l'idioma castellà a Catalunya. L'intel·lectual basc, de fet, ja havia estat el blanc de la crítica guanseniana amb anterioritat, com a «El fusell d'Unamuno» (4-VII-1930), constatació de l'èxit escassíssim i la poca prèdica de la producció cultural de l'escriptor. En el moment actual, el posicionament recentralitzador d'Unamuno no ha fet sinó augmentar el to de les crítiques. A «Vocació de corb» (2-V-1932), per exemple, Guansé es fa ressò d'una conferència del basc contrària al text estatutari, i hi ofereix la rèplica corresponent. Troba que l'exemple de Mistral aportat per Unamuno per il·lustrar la decadència d'algunes cultures no és equiparable al cas català, i ho argumenta amb fermesa; arriba a afirmar que, en el fons, «el que s'esdevé és que Unamuno no tem pas tant la nostra agonia com la nostra resurrecció. Té por a l'abrivada, a l'empenta de la jove Catalunya. Té por que la nostra força, el nostre esperit d'iniciativa, faci perdre a la cultura cas-

tellana la seva hegemonia a la Península». En aquesta línia se situaria un article encara més contundent, agressiu fins i tot, de condemna de l'intent de cop militar del general Sanjurjo: Guansé, aixoplugat en aquesta ocasió per l'alta permissivitat de les pàgines de *L'Esquella de la Torratxa*, apuja el to del seu discurs i afirma sense titubejar que està segur que el poble no toleraria un altre general «analfabet i embriac» com ho fou Primo de Rivera (19-VIII-1932).

Per tant, no és pas qüestió únicament de mobilitzar-se per la identitat, la cultura i la llengua pròpies com a trets diferencials, sinó de donar valor al canvi espiritual que les conquestes polítiques han aportat al país, com per exemple la nova mentalitat que Guansé detecta en la seva ciutat natal. El sentiment provincià, profundament arrelat a Tarragona, que ni amb la República semblava d'antuvi minvar, ara sembla que comença a ésser desterrat perquè la ciutat s'adona que «ni la burocràcia ni els militarets eren un bon partit per a ella. Pensa en la pròpia riquesa i en les pròpies gràcies. I hom es sent segur dels seus destins, de la seva grandesa futura...» (30-V-1932). I, en un sentit semblant, cal valorar també altres potencialitats de Catalunya que vagin més enllà de les conquestes espirituals o culturals, com l'econòmica i la industrial, sens dubte superiors a la resta de territoris de l'estat: «Catalunya, si no per la seva extensió, per la intensitat del seu treball i de la seva vida, és, ella sola, un país considerable a Europa; un país que fa a Espanya molt més gran que els vastos quilòmetres erms, amb gent extenuada, d'altres pobles hispànics» (22-VIII-1932), escriurà des de *La Rambla*. L'afany de diferenciar-se de Castella en tots els àmbits possibles arribarà fins a l'extrem de marcar distàncies en qüestions com les tradicions populars que tenen un caràcter religiós i altres costums socials: articles com «Els guàrdies castissos» (22-I-1932) o «Setmana Santa, sota la República» (1-IV-1932), per citar només dos exemples, resumeixen perfectament aquesta intencionalitat.

Manifestar la superioritat del país, però, i evidenciar-ne el desvetllament espiritual, genera encara més antipaties de les habituals en l'àmbit hispànic. A «Simpatia espanyola» (20-VI-1932), exposa que si l'animadversió envers Catalunya s'acreix a Espanya, terra endins els catalans s'han guanyat el respecte dels espanyols residents al país, de manera que tot queda compensat: ja no som tractats, diu Guansé, com a súbdits o serfs, sinó amb respecte i consideració. Ni tan sols les

crides a la confrontació alimentades per falses polèmiques, tant del gust lerrouxista, sembla que tinguin excessiu ressò entre els ciutadans espanyols que viuen a Catalunya.³⁶ Davant de tanta animositat, no dubta a respondre amb contundència i sense cap por, acudint al sarcasme o la ironia per desactivar el furibund anticatalanisme que es propagava, especialment, des de la premsa espanyola més recalci-trant. Així, a l'agost de 1932 dedica tres articles consecutius, dos a *La Rambla* i un altre a *L'Esquella de la Torratxa*, a rebatre els atacs que, en graus d'intensitat diversos, ha patit darrerament Catalunya. El primer de tots, «Madrilenys en peu de guerra» (1-VIII-1932), serveix per evidenciar la proverbial incapacitat de Castella per a la indústria davant les amenaces que Madrid crearà indústries fora de Catalunya per no dependre'n econòmicament. El segon text, «La teoria del biberó i altres excessos» (5-VIII-1932), rebut el mite de la incomprensió castellana («si no ens entenen és perquè no els convé», exposa sense temor) i carrega contra Ortega y Gasset, que aparentment es preocupa pel problema català però en realitat no fa sinó perpetuar la que ell anomena «teoria del biberó», i conclou que «nosaltres hem nascut per treballar i produir, i ells per nodrir-se del nostre esforç i per manar». Finalment, el tercer article constitueix una defensa de l'ús del català a la universitat davant les queixes d'alguns estudiants. En aquest cas, Guansé reprèn un dels temes habituals del seu periodisme d'actualitat —només cal recordar que la qüestió ja havia estat tractada en altres aportacions sense enfocament polític—, però ara, en un context fortament polititzat, es decideix a respondre amb inusual contundència i capgira l'argument tot fent passar el castellà per

36 Sobre la situació de privilegi dels espanyols que viuen a Catalunya, i amb relació al perill lerrouxista, vegeu «Un partit de metecs?...», *La Rambla*, núm. 142 (3-X-1932), p. 3. L'animadversió de Guansé envers el polèmic dirigent andalús no és pas nova. Al gener de 1923, no dubtava a qualificar de foll el polític radical, en uns termes molt contundents: «Lerroux, con cada discurso, se ha ido alejando inhábilmente, cada vez más de Barcelona, de Cataluña. Ahora, está tan lejos espiritualmente que se encuentra ya en una órbita distinta de la nuestra. Le oímos, sin embargo, todavía; pero le oímos sin prestarle mucha atención, como se oyen las palabras de un loco. / ;De un loco! Hemos escrito esta frase no en un sentido metafórico, sino en su sentido más real, convencidos de que Lerroux está loco realmente. Y si no está loco, al menos es un paranoico progresivo, que ahora se encuentra en los momentos álgidos, en que todavía se razona con una aparente lucidez, pero habiendo perdido completamente el sentido de la realidad». OLIVERIO, «La locura de LERROUX», *Tarragona*, 21-I-1923, p. 1.

un idioma provincià o mancat d'altura cultural, i relativitzant l'aportació hispànica al progrés mundial. Acusa els estudiants de feblesa en defensar aquesta posició, «perquè en el fons s'adonen prou que a Catalunya necessiten la coacció constant de la força; que sense aquesta coacció, el català, amb la seva expansió biològica, l'arreconaria de seguida». I conclou amb un clam:

Nosaltres, però, davant d'aquest Madrid, no capital d'Estat, sinó capital de província, d'aquests estudiants que volen ignorar que al món hi ha altres idiomes que el seu, i que volen asfixiar-se dintre l'armadura de ferro del seu castellà, volem bastir la nostra Barcelona cosmopolita, capital d'una Catalunya que conegui tots els camins del món, totes les vies de l'esperit. I aspirem a l'universalisme amb el nostre petit idioma i amb tots aquells altres idiomes auxiliars que ens calguin per al nostre comerç o per a la nostra cultura (8-VIII-1932).

En els tres exemples adduïts subjau una convicció catalanista ferma i decidida, que mena Guansé a respondre els atacs constants a què Catalunya es veu sotmesa. Partint d'aquesta consideració, l'autor creu que cal treballar cada dia sense defallença per afermar els valors idiosincràtics de la nació com un deure no solament patriòtic, sinó també cívic, que es manifesta quotidianament i que ja no depèn de l'eventual aprovació d'un Estatut laminat i reduït a la mínima expressió, ans de la convicció particular de cada ciutadà: «En realitat, als catalans l'únic que ens manca és una mica de decisió i de coratge. Però facin ells el que facin, l'esdevenidor és nostre, car som alhora els més rics i els més idealistes», escriu a «Un Estatut particular» (23-VI-1932). Per tant, no n'hi ha prou de fer professió de fe nacional en els dies assenyalats o en els actes culturals. Cal mostrar sense complexos, al llarg de tot l'any, els ideals patriòtics, atès que «el catalanisme de cada dia demana un esforç constant» i, doncs, significa que «la grandesa de Catalunya és una mica en les mans de tots, que és sobretot per la suma de petits esforços quotidians que ha de realitzar-se» (11-IX-1933). Això també inclou, òbviament, els símbols, que passen per davant del republicanisme inherent: a l'article «L'autonomia en marxa. La nostra bandera» (21-VIII-1933), podem llegir un magnífic al·legat de la bandera catalana com a símbol únic i autènticament diferencial del país. Guansé considera absurd posar-hi al costat la tricolor, i ho argumenta per ésser clarament innecessari, fins al punt que escriurà que «el republicanisme és ja consubstancial no ja al ca-

talanisme, ans a la mateixa catalanitat». O, com escriurà dos anys més tard, «en realitat, a Catalunya, la bandera catalana ¿no representa la República d'una manera implícita?» (24-VI-1935).

L'autor tendeix a identificar ambdós idearis, republicanisme i catalanisme, en total simbiosi, entre altres coses perquè hi associa uns referents comuns i unes aspiracions socials i nacionals molt properes. En aquesta caracterització prenen força les classes mitjanes com a representants de l'autèntic esperit republicà, i no pas les classes privilegiades. Guansé escriu des del convenciment que el nou sistema polític ha de ser capaç de «reparar moltes desigualtats i moltes injustícies» i, tot neutralitzant les escomeses dels sectors adversos, ha de treballar per democratitzar el benestar i la cultura en benefici del conjunt de la societat catalana, formada en bona part per classes mitjanes: en contra dels capitalistes, aristòcrates i burgesos egoistes que fan el joc als primers, hi ha la figura del burgès liberal i demòcrata, «fill genuí de la Revolució Francesa, humanitari i patriota», que és el veritable conservador de l'esperit de la República, i que facilita que l'evolució social s'acompleixi «per moviments suaus» (10-VII-1933).

En el pla polític, el tarragoní advoca per qualsevol solució que passi per augmentar l'autonomia del país. Des d'aquest posicionament, un dels blancs habituals dels seus atacs dialèctics és la Lliga, pels intents reiterats d'entesa amb Espanya en detriment de les aspiracions nacionals de Catalunya. L'inici de l'ofensiva contra la Lliga, en una fase en què l'activitat guanseniana en el camp del periodisme polític es farà més regular, se situa a mitjan 1933. El mes de maig escriu «Azañisme i provincianisme», que constitueix una bona mostra de la capacitat discursiva de Domènec Guansé i és un dels escrits més destacables de tot el seu corpus periodístic. Rebat de forma brillant els retrets de provincianisme que la Lliga —des del febrer, Lliga Catalana— fa a aquells que busquen l'entesa amb el govern d'Azaña, i capgira l'argument per evidenciar que els únics, els autèntics provincians, són els membres d'aquest partit conservador que té un llarg historial de pactisme amb el govern de Madrid:

Hom no pot deixar de somriure cada vegada que sent aquests senyors acusar algú de provincianisme, pel fet de defensar el Govern Azaña. A veure, doncs, ¿què és el que caldria fer per no ésser provincià? Caldria haver estat ministre del rei? ¿Caldria haver defensat fins a darrera hora

la monarquia? ¿Caldria conspirar, potser, per la restauració o tenir almenys una fe cega en l'espasa d'un general que acabarà per imposar-la?

Si no és això el que cal per a no caure en pecat de provincianisme, caldrà, si més no, ésser partidari d'un govern Lerroux, o d'un govern Maura, o d'un pacte amb els agraris. Car la Lliga s'ha declarat intervencionista; la Lliga, no solament ara, ans en els moments més oprobiosos de la política espanyola, ha cregut que hauria d'intervenir al Govern. Per intervenir, doncs, cal ésser partidari d'uns o d'altres. I és evident que hom serà molt més provincià si col·labora amb un Maura, que ha dit a tothora penjaments dels catalanistes, o un Lerroux, que faria fracassar, si avui governés, la instauració de l'Estatut; o dels agraris, que són, amb Royo Villanova al cap, els enemics naturals de Catalunya, que amb Manuel Azaña, que ha fet seva a Madrid i al Parlament la substància del pensament català —Pi i Margall, Almirall, Prat de la Riba— per a la formació d'una Espanya nova.

[...]

¿Provincianisme ésser partidari d'un govern Azaña! Això dit per uns homes que es van deixar enlluernar constantment per la cort i ensibornar per les seves camarilles, té una gràcia enorme. Ells que coneixen ben bé Madrid, saben precisament que potser per primer cop a Espanya el Govern actual no és a Madrid on té la seva força. Que és el primer govern que s'hi aguanta, a desgrat potser de Madrid mateix; que és un govern que la força li ve essencialment de Catalunya i de València; que s'apuntala més en la perifèria que en el centre. Per primer cop a la Història d'Espanya, es produeix aquest fenomen singular. I ésser partidari d'un Govern així, on el nostre pensament i els nostres ideals hi són representats tant o millor que el de les altres terres hispàniques, ¿és ésser provincià? ¿Voleu dir que de provincians no n'eren molt més els homes que es venien l'autonomia per una casaca de ministre? (22-V-1933).

A partir d'aquest moment, fent gala de la contundència ideològica característica del seu articulisme polític, Guansé dona preferència a preservar la continuïtat dels escrits que es publiquen a *La Rambla*. Certament, *L'Esquella de la Torratxa* ja cobria la seva faceta més política de 1931 ençà, però cal considerar les diferències entre els dos mitjans i el tipus de públic natural al qual s'adrecen. Per això és important assenyalar el moment en què la crònica política passa a capitalitzar les reflexions de l'autor a *La Rambla*. Amb l'article sobre Azaña suara comentat, hi estrena un epígraf, «Aspectes», que anirà reprenent-se ocasionalment o bé serà substituït per altres de clara voluntat sociopolítica, tal com els títols revelen:

«Les transformacions de la República», «Perills de la República», «L'autonomia en marxa» o «Observacions i suggerències», entre una gran varietat. Guansé deixa de signar definitivament la rúbrica «L'esperit dels dies», que havia aixoplugat les seves notes literàries i culturals, i passa a ocupar un espai força destacat del setmanari —generalment la segona pàgina, bé que això anirà variant—, cosa que li atorga una rellevància significativa en el conjunt de les col·laboracions polítiques, al costat de Carles Soldevila, Emili Granier-Barrera, Lluís Aymamí, Francesc Madrid o Josep M. Massip. L'escriptor tarragoní s'hi prodiga amb nombrosos articles, fins al punt que fa d'aquest setmanari la tribuna preferent on es desplega amb tota extensió un pensament propi sostingut sobre els pilars del republicanisme, el catalanisme d'esquerres, l'Autonomia nacional, el liberalisme, l'aposta pel progrés social i la defensa a ultrança de la cultura com a via de millorament de l'ésser humà immergit en l'esdevenidor històric. Ara no es tracta només d'exposar les conviccions polítiques particulars, a bastament conegudes i difoses a les pàgines del rotatiu, sinó d'orientar el judici del lector i de mantenir-ne activa la capacitat crítica. Es pot afirmar, pel tipus d'escrits que confereixen personalitat a aquesta nova fase molt més política de col·laboracions per a *La Rambla*, que Guansé hi assumeix les funcions pròpies d'un editorialista.

Sense estalviar crítiques a les dretes espanyoles, però també a les catalanes —a la Lliga, pel confusionisme de les seves maniobres polítiques—, Guansé mostra la seva satisfacció que Catalunya expressi a les urnes, en les noves eleccions generals del 1933, la voluntat de «governar-se ella mateixa, amb partits autènticament catalans». I, tot i la gran distància ideològica respecte de la Lliga, l'autor assumeix que representa «l'autèntic partit conservador català» (20-XI-1933). Partit sense el qual, malgrat tot, no és possible la construcció nacional: «Catalunya no pot fer-la un partit sol, els homes d'un partit, perquè això seria minimitzar enormement les seves possibilitats» (30-X-1933). Com s'ha pogut anar observant, el seu posicionament amb relació a la Lliga bascula sempre entre un cert respecte derivat de la seva condició de partit català i una necessitat peremptòria de condemnar les actuacions contràries als interessos de Catalunya. I val a dir que, amb el pas dels anys, guanyarà la segona opció. Perquè, en realitat, la Lliga constituïa una amenaça per al país i per a les esquerres, i per aquest

motiu els atacs al partit de Cambó s'acreixeran progressivament a mesura que les posicions polítiques es vagin polaritzant.

La victòria electoral de les dretes i el consegüent inici del Bienni Negre (1933-1936) suposa un cop dur a les aspiracions de llibertat i progrés social de les forces esquerranes, i per això podem detectar un enduriment dels atacs als partits reaccionaris per part de Guansé. Un dels aspectes en què això queda més clar és, ja ha estat dit, en el canvi de posicionament envers la Lliga. El partit comandat per Francesc Cambó no ha dubtat a situar-se al costat dels contraris a les aspiracions catalanes, raó per la qual Domènec Guansé, malgrat que pocs anys abans n'havia elogiat puntualment alguns homes com Bofill i Mates, ara no s'està de tornar a carregar amb duresa contra l'oportunisme polític dels conservadors, en articles com «La Lliga, partit d'ordre?» (12-III-1934), on deixa al descobert la hipocresia dels lligaires perquè ataca el Govern català davant les situacions de conflicte social, mentre que quan ells tingueren responsabilitats i capacitat d'influir, no feren res: «A la Lliga no li interessa l'ordre quan aquest ordre no és el seu; quan ni és l'ordre, sense justícia, que voldria imposar», arriba a escriure. A parer de Guansé, des de la proclamació de la República, les dretes, a diferència de la línia clara que segueixen les forces d'esquerra, han emprès un camí erràtic i ple de vacil·lacions ideològiques que posen en qüestió la seva legitimitat per governar, segons escriu al setembre de 1934:

Les dretes, d'ençà de la proclamació de la República, van de tomballons. Vacil·len constantment. No saben si són monàrquiques o si són republicanes. Les de Barcelona no saben si són o no nacionalistes. No saben si esperar-ho tot de Madrid o si fer-se fortes a Catalunya. Van d'error en error. Àdhuc per catalanes ens fan llàstima. En canvi, a les esquerres —a les esquerres de Catalunya— tot és claredat. Res de confusions. Són liberals, demòcrates, amb simpaties per les reformes socialitzants i nacionalistes —i fins si voleu espanyolistes, sempre que quedi ben clar que, per a elles, ésser espanyoles no és altra cosa que una manera d'ésser catalanes.

Guansé s'afanya a advertir del perill d'aquest triomf electoral de les dretes, sempre pensant en l'esdevenidor de Catalunya: encara que en els primers moments no s'hagin produït accions reactives, assimilitistes o recentralitzadores, Catalunya pot perdre la capacitat d'influència sobre Castella que hi havia tingut d'ençà de la proclamació de la República. O, dit altrament, si es produeix una derrota electoral

que no desitja, Catalunya «hauria vist minvat allò que un poble més estima: la influència del seu esperit, del seu pensament damunt dels homes que han de governar el país» (27-XI-1933). Perquè, afegirà Guansé un mes després, amb aquesta victòria ha ressorgit l'autèntic esperit espanyol, l'atavisme recalitrant impregnat de conservadorisme, caciquisme i religiositat inquisidora, únic al món: «Espanya se sent dominada altre cop pels atavismes. Aquells generals, aquells bisbes, aquells jesuïtes exiliats, expulsats o dissolts no eren pas una pura creació artificial, ans un dels més autèntics productes espanyols: ho dona, ho perpetua la raça» (11-XII-1933).

La difícil conjuntura derivada de tot plegat té una conseqüència important en termes de responsabilitat política. Davant del centralisme de Madrid, exacerbat més encara amb el triomf dels partits de la dreta, Guansé constata que la preponderància del catalanisme és assumida *de facto* pels partits d'esquerres, «formats essencialment per intel·lectuals i classe mitjana», aliens als interessos econòmics o financers i més arrelats al país. A més, per primer cop, gràcies a sectors socials que s'han incorporat massivament a la causa del país, existeix una majoria popular que apuntala el catalanisme polític, sosté a «L'entrada de la massa al catalanisme» (30-IV-1934). I en aquest sentit, de ben poca cosa serviran, d'ara endavant, les amenaces vingudes fronteres enllà, perquè Catalunya està disposada a defensar els seus interessos, com bé demostra l'onada d'indignació que ha seguit a la polèmica decisió governamental, per part del Tribunal de Garanties, de declarar inconstitucional la Llei de contractes de conreu dictada del govern de la Generalitat, en vigor des del 5 de maig de 1934. Per a Guansé, aquesta imposició estatal, pactada amb la connivència de la Lliga, ha de tenir com a conseqüència l'enfortiment dels partits d'esquerra, «els que a tot arreu han produït i dut els grans moviments nacionalistes» (11-VI-1934). I, en la mateixa línia, també enfront de les laminacions constants dels drets nacionals, Catalunya s'ha d'erigir en el «baluard de la República» a canvi que els republicans espanyols siguin «garantia de l'Estatut», la qual cosa vol dir, en termes concrets, ignorar la declaració d'inconstitucionalitat de la Llei de contractes de conreu (12-VI-1934).

No cal dir que el clima polític es polaritza cada cop més, i no pas únicament a Catalunya. Altres territoris hispànics amb aspiracions nacionals han reaccionat a la política assimilista i uniformista caste-

llana: al costat dels catalans, també bascos i gallecs fan sentir la seva veu enfront de la qual Castella només pot «claudicar» o, en el pitjor dels casos, «provocar una guerra civil». Només Azaña sembla, ara, encarnar un esperit castellà de comprensió, que fa dir a Guansé: «Per la grandesa dels pobles hispànics i àdhuc de la mateixa Castella, cal tornar a Azaña i a la seva política. És la millor manera de facilitar l'infantament de la nova Espanya, de les Espanyes. Si no tornem a aquesta política, Castella podrà potser imposar-se encara amb el seu esperit autòcrata i monàrquic. Però ¿per quant de temps?...» (13-VIII-1934).³⁷

Un dels aspectes més complexos de la situació és, com pot deduir-se, la conciliació de l'eix dreta-esquerra amb l'eix Catalunya-Espanya. L'autor, fidel a l'ideari republicà i en sintonia amb el sentiment majoritari expressat per les forces polítiques del país, cerca la complicitat dels partits espanyols d'esquerres. Els adverteix de no caure en la trampa de l'anticatalanisme promogut per les dretes, un cop s'ha vist que el triomf electoral de novembre de 1933 havia estat condicionat pel vot de la por aplegat entre la gent de religió i els sectors femenins. Ara, la nova estratagema consisteix a atiar l'odi contra Catalunya. Segons ho veu Guansé a «L'ensibornament de les dretes» (27-VIII-1934), la República s'aguanta gràcies al respecte que havia imposat de bell antuvi la Catalunya republicana, que és l'exemple que cal seguir i defensar. «A Catalunya hi ha una autonomia republicana. Però a Espanya no hi ha República», sentència al setembre de 1934, bo i atribuint les causes de la desorganització republicana a la llentitud de les reformes socials que ha brindat als sectors dretans la possibilitat de rearmar-se políticament. El balanç global en ple Bienni Negre no resulta gens falaguer, i posa Alejandro Lerroux al centre de la situació negativa: hom havia cregut que la legalitat amb què s'havia instaurat la República el 1931 la salvaria de qualsevol atac, però s'ha deixat embolicar amb batalles jurídiques que han creat un gran confusionisme. Per això Guansé acaba lamentant, a risc de semblar poc demòcrata, que la proclamació del nou règim polític no hagués

37 Vegeu també, en un sentit semblant, l'article que publica una setmana més tard a propòsit de l'anticatalanisme de la premsa castellana, representada en aquest cas per *El Norte de Castilla*: «Castella contra la perifèria», *La Rambla*, núm. 265 (20-VIII-1934), p. 5.

tingut més rivets revolucionaris, a partir dels quals no hauria calgut justificar tants canvis, atès que

si els homes que senten la República —la veritable— tornen altra vegada al Poder —i no és la força popular el que avui els manca—, del que primer s'han de convèncer és que no hi pot haver llibertat per a anar contra la llibertat. I que la llibertat i la democràcia no poden implantar-se a Espanya sense destruir o desorganitzar abans tot allò que s'hi ha oposat secularment (17-IX-1934).

Com a catalanista, i malgrat algunes declaracions que apunten en un sentit més matisat que defuig tota opció considerada extremista, Guansé sempre situarà el destí i la plenitud de Catalunya per damunt d'ideologies. En un escrit polític del desembre de 1934, no vacil·la a propugnar d'entrada la preponderància del sentiment nacional per damunt de dretes i esquerres en afirmar: «Cada dia, com a català, m'interessa menys el problema de dretes i esquerres. El que sento, en canvi, d'una manera més angoixosa, més profunda i més viva és, simplement, el catalanisme» (17-XII-1934). Tanmateix, en aquest mateix article, intítulat significativament «No hi ha altra esperança que les esquerres», Guansé conclou amb claredat que «avui com ahir, per al catalanisme no hi ha altra perspectiva que una política d'esquerres», puix que en moments transcendents cal afavorir la unitat de les esquerres catalanes. En aquesta presa de posició, hi té a veure molt probablement la percepció que en el bàndol espanyol hom tanca files com un sol home. El periodista de *La Rambla* se sorprèn davant del fet que els partits de dretes pretenguin reformar o revisar una Constitució que els garanteix els seus privilegis, que no té res de socialista, que evita la federació i tantes altres coses; però allò que sens dubte el deixa més astorat és el caràcter unitari, suprapartidista, que adopta el clam d'aires revisionistes quan es tracta d'aplicar l'Estatut i concretar el desplegament autonòmic a Catalunya. Davant d'això, s'imposa una resposta de la mateixa dimensió, i per això Guansé reclama un cop més unitat a les esquerres d'un o altre signe com a única garantia per evitar el triomf de les dretes, que fan tot el que és a les seves mans per

preservar una situació de privilegi, àdhuc condicionar la llei electoral, tal com denuncia a «La revisió constitucional» (21-I-1935).³⁸

A despit dels errors comesos, les esquerres catalanes han fet possible, juntament amb els seus correligionaris republicans espanyols, l'Estatut d'Autonomia de Catalunya. Una fita que, segons Guansé, ni en temps de la monarquia ni de l'hegemonia política de la Lliga, ningú no hauria pogut preveure. Certament, des d'una perspectiva històrica, el gran problema de la Segona República, com ja havia passat amb la Primera —i val a dir que Guansé, en traçar paral·lels entre les dues repúbliques, troba força punts de contacte—, és que les «formes coercitives» que impedièn les transformacions revolucionàries gaudien d'un paper força destacat i impedièn que es modifiqués de manera substancial «l'estructura del país, la marxa de l'economia i la repartició de la riquesa» (11-II-1935). En aquest moment de revisió, a més, Guansé publica un article que en el quart aniversari de la proclamació fa un balanç més aviat pessimista dels assoliments de la República. No dubta a assenyalar que la revolució social no ha estat allò que hom s'esperava: els «republicans de millor fe» i la proverbial manca d'unitat que han mostrat sempre han fet que els homes de dretes visquin idíl·licament, i no pas així els d'esquerres. Repassa les males actuacions polítiques de l'esquerra (l'Estatut, la Reforma Agrària, l'ensenyament i el laïcisme...), produïdes «en part, per una manca d'experiència personal, en part per un desdeny de l'experiència històrica» (15-IV-1935).

La Rambla deixa de publicar-se entre l'1 i el 29 d'octubre de l'any 1934 com a conseqüència dels Fets d'Octubre. En els tres números següents a la represa, la capçalera només inclou informació esportiva i cultural, però tan bon punt recupera la informació (i l'opinió) política, Guansé torna a la càrrega sense pèls a la llengua. Primer, amb un al·legòric article d'encoratjament, «Dels nostres destins i de la inconstància de la fortuna» (19-IX-1934), i, a continuació, amb el

38 Per a la qüestió de la llei electoral, vegeu encara el posterior «Les eleccions i la llei electoral. Cal un joc net», *La Rambla de Catalunya*, núm. 60 (14-X-1935), p. 1-2, en què el periodista tarragoní denuncia les males pràctiques de les dretes espanyoles i catalanes per mitjà d'una maquiavèl·lica llei electoral propícia als seus interessos partidistes: «el joc net, el parlamentarisme, la mateixa Constitució, textualment, exigeix que les eleccions siguin iguals per a tot el país i per a tots els electors».

flagell habitual contra les dretes, expressat en alguns articles de to bel·ligerant com l'explícit «Les dretes. Un bloc de bolado i un dictador de sucre» (31-XII-1934), una diatriba en tota regla contra les dretes espanyoles. Tot i aquesta interrupció i la causa que l'havia motivada, un dels aspectes que més l'ocupa en les darreres setmanes de 1934, i també al maig i juny de 1935, quan s'han dictat les penes per als encausats del Sis d'Octubre de 1934, és precisament el de reclamar-ne l'amnistia, especialment de Lluís Companys i Ventura Gassol, argumentant —ara en un to més aviat conciliador i apel·lant als sentiments humanitaris del censor— que, si la responsabilitat política fou molt concreta, el sentiment d'indignació i protesta contra una llei injusta ha estat molt estès, perquè

tots aquells que, en un moment, van sentir-se apassionats i que feien créixer amb llur passió el moviment de protesta, encara que després no participessin personalment en els fets del 6 d'octubre, no poden deixar de sentir-ne, en major o menor grau, la responsabilitat, i no poden, per tant, viure satisfets, espiritualment pacificats, mentre que aquells que van encarrilar i encarnar l'esperit de la protesta es trobin privats de llibertat (17-VI-1935).

Com hem pogut anar resseguint, un dels eixos argumentatius que sostenen una part significativa del discurs polític de Guansé al llarg d'aquests anys és la certesa, repetida periòdicament, i més encara en moments transcendents, de la superioritat moral de les esquerres per damunt de les dretes. Les primeres s'arreglaren indefectiblement amb els grans ideals que mouen les societats, com la pau, el progrés i la igualtat, mentre que les segones han defensat històricament els privilegis d'uns pocs. La diferència fins i tot es fa perceptible en l'alçada política dels representants d'una banda i l'altra: «La vinguda dels “agrarios”» (18-II-1935) ja constituïa una dura crítica als viatges de Gil Robles, Royo Villanova i Martínez de Velasco a Catalunya. Els acusa de tenir poquíssima alçada política i, per tant, de contribuir a l'enlairament de la Lliga i de Cambó: «Si el senyor Royo segueix arrencant “muertas” a Cambó, a Catalunya acabarem per veure el líder de la Lliga exultat, encara, per la Rambla.» Tant és així que el mes de maig escriurà, a propòsit de la llei de premsa que amenaça la llibertat d'expressió, que les dretes «podran impedir el joc lliure i normal de les idees, llur lenta i harmònica evolució en la vida i els costums. Però no podran impedir que, en concentrar-se, acabin per esclatar. I elles,

les dretes, seran les responsables —i les primeres víctimes— del que hi hagi de catastròfic en l'explosió» (20-V-1935). I en una línia molt semblant, «Sarcasme i alegria» (6-VI-1935) i «Màgia i alegria» (9-VI-1935), apareguts a *La Publicitat*, constitueixen sengles atacs a *La Veu de Catalunya* i a la Lliga pel seu col·laboracionisme amb els partits dretans espanyols. Destaquem el primer dels dos textos, que deriva cap a noves consideracions ètiques: a diferència dels conservadors, les esquerres no s'alegren ni de tenir raó ni de veure patir Catalunya, sinó que esbossen un riure sarcàstic de veure acomplerts els seus auguris en un context polític penosament marcat per la suspensió del Parlament català. De fet, la Lliga posa en perill de manera irresponsable l'autonomia de Catalunya en supeditar-la als pactes amb la dreta espanyola i, a més, accepta sense protestar la laminació de les competències autonòmiques, partint de l'adagi que «Ja se sap que quan la Lliga fracassa la culpa és de l'Esquerra» (22-VII-1935).

Des de les pàgines de *La Rambla de Catalunya*, el nom que havia pres el setmanari *La Rambla* a causa de la suspensió governativa de l'agost de 1935, Guansé accentua encara més la crítica a la Lliga a l'hora de defensar els interessos i les llibertats de Catalunya des de posicions col·laboradores amb el Govern espanyol. Recorda, a propòsit de les minses concessions de Lerroux, que «als catalans no els complau el paternalisme dels governants, sinó la satisfacció, per vies democràtiques, de les aspiracions més legítimes del país» (30-IX-1935). De fet, la indignació envers els governants de Madrid, i especialment envers les decisions polítiques de la CEDA, aniran a més, i un bon exemple n'és la que Guansé mostra per l'aprovació de la controvertida llei de premsa, més restrictiva que l'anterior (que no havia fructificat); arriba fins i tot a identificar els actuals governants amb els que hi hagué en l'etapa anterior:

Qui ens ho havia de dir que un règim imposat pel poble, amb la finalitat essencial de proclamar la igualtat damunt la llei, de fer respectar els drets de l'home, d'acabar amb l'explotació dels febles pels més forts, havia de caure tan avall; havia de presentar augmentats els defectes, els mals del règim monàrquic? Perquè, la veritat, republicans, no cal camuflar les coses: aquest segon bienni de la República fa bons els polítics i els procediments de la monarquia. Ens la fa fins enyorar. No es tracta pas dels mateixos gossos amb collars diferents, no. Són els mateixos gossos amb idèntics collars i amb idèntiques cadenes. ¿Els mateixos?... Pitjors! (25-XI-1935).

La crisi de govern de les darreries de 1935, amb la perspectiva d'unes eleccions generals encara no convocades, fa escriure a Guansé «La República d'ells i la nostra» (23-XII-1935), un dur article ple de retrets a la dreta espanyola per la involució en tots els ordres de la vida, per la immoralitat de les seves actuacions, pel sectarisme de les decisions polítiques i per la deriva dictatorial que ha pres. A més, des de l'òptica específicament catalana, retreu a la CEDA la congelació de l'autonomia de Catalunya a causa de la qual es perden totes les llibertats guanyades amb l'Estatut. La setmana següent, el to contundent adoptat per Guansé es mantindrà, aquest cop per centrar-se en el que anomena el «fracàs parlamentari» del govern: segons ell, totes les lleis promulgades han anat gairebé sempre en contra de l'esperit originari de la República mercès a una legislació reaccionària, que a més ha laminat l'autonomia de Catalunya fins a l'extrem de pràctica derogació de l'Estatut, que substitueix «el President de la Generalitat, d'origen popular i democràtic, i el Parlament, expressió del pensament i de la voluntat de Catalunya, per un Governador governatiu» (23-XII-1935).

El mes de desembre, però, es dissolen les cambres i s'estableix la convocatòria d'unes eleccions espanyoles per al febrer de 1936. Davant d'aquesta perspectiva, es reactiven els moviments entre els partits republicans d'esquerres per recuperar el govern per mitjà d'un «front autonomista republicà», al qual Guansé no dubta a donar suport al mateix temps que continua qüestionant la legitimitat de la Lliga per representar els interessos catalans (30-XII-1935). El 6 de gener de 1936 Domènec Guansé publica l'últim escrit polític al setmanari abans que esdevingui un diari de vespre, amb el títol «És governamental la Lliga?». Hi critica durament la Lliga per governar Catalunya sense la voluntat del poble; assenyala que «Catalunya és evidentment la seva pàtria, però ells es pensen que és el seu patrimoni», i l'acusa d'arreglar-se amb els partits contraris a la República: «L'exigència mínima de tots els partits catalanistes i demòcrates hauria d'ésser, en aquests moments, la del retorn a la normalitat política del Parlament català. No mantenir aquesta exigència és no ésser catalanista ni demòcrata».

Amb el canvi que experimenta *La Rambla*, finalitzen també les col·laboracions polítiques de Domènec Guansé. En la nova etapa, el nou diari de vespre ha inaugurat la secció «Vida literària» sota la res-

ponsabilitat exclusiva del tarragoní, de manera que reprendrà a partir d'aquest moment una faceta, la de comentarista cultural, que en anys anteriors havia exercit a redós de la secció «L'esperit dels dies». Vist en perspectiva, el balanç no pot ésser sinó positiu: l'opinió periodística regular que ha anat aportant Guansé permet fer un seguiment molt precís de les vicissituds de la vida social i política a Catalunya al llarg del període republicà (i, molt especialment, dels anys 1933-1935), i demostra fins a quin punt l'autor concep la tasca cultural i el compromís polític com a activitats indestriables i perfectament arrelades al futur del país.

La dimensió política de l'articulisme guansenià queda, de fet, molt clara des d'una contemplació general de tota la seva producció periodística entre 1931 i 1936, i, fins en els articles que hem situat en l'àmbit de l'opinió o el comentari d'actualitat, hom hi detecta una clara intencionalitat d'incidència pública i un profund sentit de responsabilitat col·lectiva. Tant és així que, des dels primers esclats del període bèl·lic i revolucionari, la ploma de Guansé serà de les primeres a tornar a posar-se al servei de la causa republicana i catalanista. En efecte, ja el 24 de juliol el Guansé més polític reapareix a *La Rambla*: una nova secció amb vell títol que recupera de la premsa tarragonina, «Comentari», i un pseudònim de claríssima ressonància ètica del paper que ha de tenir com a home de cultura, *Fidel*. No cal dir que la militància en contra de l'alçament militar és explícita des del primer article, «Heroisme i Fidelitat» (24-VII-1936), en què, a banda d'aclearir amb el títol el sentit del seu pseudònim, escriu que el feixisme ha estat esclafat perquè no comptava amb «els ferments d'heroisme que hi havia en l'ànima del poble», i es mostra convençut de la victòria de la legalitat republicana sobre els militars revoltats. A partir d'aquest, el «Comentari» ocupa un espai destacat de la primera plana amb regularitat pràcticament diària. El mes d'agost, *La Rambla* va recuperant progressivament les seccions habituals, com la crònica teatral o les pàgines d'esports, però Guansé, centrat com es troba en la militància política des de la talaia periodística, ja no reprendrà la «Vida literària».

«Heroisme i Fidelitat» és, per tant, la primera mostra d'una sèrie de textos que, apareguts en una nova conjuntura social i política, reclamen una anàlisi diferent de la que hem ofert fins ara. Tanmateix, es troben plenament justificats des de la continuïtat que mostren amb el

pensament de l'autor característic de les dècades anteriors. Tal com exposa Francesc Foguet (2007: 493), «Guansé assumí el compromís antifeixista amb la intensificació de la defensa dels valors del republicanisme catalanista, liberal i demòcrata de què havia fet gala en la immediata preguerra». En aquest sentit, l'articulisme revolucionari iniciat al juliol de 1936 constitueix una nova baula, encara poc estudiada, de la mateixa cadena del periodisme polític guansenià.

4. CONCLUSIONS

A les darreries dels anys deu, es pot resseguir la pista de Domènec Guansé a la premsa de seva ciutat natal, on fa les primeres armes periodístiques des d'unes tribunes d'aspiració majoritària, com el *Diario de Tarragona* o *Tarragona*. Els textos que hi dona a conèixer són un reflex dels gustos de l'incipient escriptor, molt influït tant per la literatura finisecular provinent de França com per les derivacions —ja molt desvirtuades— del *modernismo* hispànic. El desajust entre l'univers referencial d'aquestes proses i el fet que es publiquin en diaris adreçats a un nombre molt ampli de lectors duen Guansé a esmusar-ne el component estètic i a reforçar el missatge social. D'aquesta manera, els seus articles s'acosten cada cop més a la nota cultural i al columnisme d'actualitat, i constitueixen, per tant, una primera aposta molt conscient de professionalització.

És habitual trobar-hi el tractament d'uns temes recurrents que oscil·len entre els propis del periodisme d'opinió (la condició femenina, la modernització social, el foment de la cultura en tots els àmbits) i els que conformen el bloc polític, amb relació al qual cal fer notar que s'inicia un canvi ideològic que acabarà acostant l'autor al catalanisme, motivat per la corrupció i el caciquisme governamentals, per les crues evidències de fets com la campanya militar al Marroc o per l'anticatalanisme d'uns certs sectors espanyolistes. D'altra banda, hem pogut detectar una evolució formal centrada en el despullament progressiu d'elements estilístics i recursos expressius que dificultaven la comprensió del missatge, aspectes que queden destinats en exclusiva a les col·laboracions de caire literari.

El periodisme que Domènec Guansé cultiva des de la ciutat de Barcelona, desplegat amb preferència entre 1927 i 1936, es planteja amb un sentit explícit de continuïtat amb relació a l'articulisme tarragoní entre 1919 i els primers anys vint, si bé la rellevància dels mitjans on col·labora situa aquest conjunt periodístic molt per damunt de l'anterior. Guansé creu que la columna d'opinió és un dels grans vehicles de difusió ideològica de la seva època, que concep com l'espai privilegiat per tal de fomentar la consciència crítica dels lectors. Per això s'hi adreça de manera explícita, bo i interpellant un receptor

ideal que sigui sensible a les seves divagacions, perquè està convençut que el literat, l'home de lletres, té una gran capacitat d'influència social. Fins i tot en els textos de caràcter anecdòtic o circumstancial que hem tingut ocasió de llegir hi ha aquest afany d'influir en el lector educant-ne la *mirada*: el motiu, el pretext, el *fait divers* que comenta Guansé i que actua com a motor de la reflexió, li permet mantenir esmolada la seva capacitat d'observació i d'expressió, que són, al capdavant, la quintaessència del periodisme en qualsevol de les concrecions. Allò que pot ser observat també ha de poder ser contat, i allò que pot ser contat és susceptible, potser, de ser compartit per una comunitat àmplia: lectors, grups socials, ciutats, nacions. En aquest sentit, la secció «Del matí al vespre» que Guansé mena a *La Nau* entre 1927 i 1930 n'és una mostra privilegiada.

D'altra banda, en virtut de l'amplitud i varietat de temes desplegats per Guansé, hem pogut traçar-ne amb claredat l'ideari social i cívic, però també polític, que es manifesta arreu: des d'anecdòtiques divagacions fetes al ritme del calendari tradicional fins a profunds assaigs polítics de gran rellevància, passant per contundents articles de denúncia social o escrits d'actualitat que copsen el batec social de Catalunya amb gran agudesesa. L'autor encarna un tipus de liberalisme social sòlidament imbricat amb el republicanisme polític, i sostingut per una ferma convicció catalanista de rerefons. Els textos corresponents a l'etapa 1931-1936, apareguts sobretot a *La Rambla*, són ben il·lustratius d'aquest perfil, per tal com versen sobre qüestions de rabiosa novetat política, com la proclamació de la República, la instauració de la Generalitat, les diverses conteses electorals, la dinàmica parlamentària de la Lliga o la dialèctica dreta-esquerra, entre moltes altres. En darrer terme, la maduresa assolida per l'articulisme social de Guansé queda ben exemplificada per la claredat amb què hom pot delinear el seu pensament liberal, catalanista i republicà.

Sense el concurs i la valoració de formes d'intervenció social com el periodisme, conreat assíduament durant dues dècades, és impossible fixar amb fidelitat la imatge en moviment de l'activitat cultural guanseniana. Si acceptem el principi que un article de diari ha d'aspirar —si és que vol esgarrapar una mica de transcendència— a alguna cosa més que a la mera informació, cal convenir llavors que l'aportació de Domènec Guansé en aquest camp compleix àmpliament el

propòsit. Dona un punt de vista, una visió del món en un moment concret, i ho fa amb la pretensió d'interpretar la realitat i oferir al lector una possible manera de veure el món. La mirada de Guansé és, des d'aquest punt de vista, un observatori privilegiat d'una de les èpoques més apassionants de la història de la Catalunya moderna.

5. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

5.1 Articles de Domènec Guansé citats

Butlletí de la Secció Excursionista de l'Ateneo Tarraconense de la Classe Obrera

«Mi vieja Tarraco», núm. 2 (juny 1918), p. 4-5.

«La copa de Anfitrita», núm. 16 (agost 1919), p. 184-186.

Diario de Tarragona

«La actualidad literaria. *La Ben Plantada*», 18-VII-1920, p. 1.

«Al empezar», 15-VIII-1920, p. 1.

«Profanaciones», 17-VIII-1920, p. 1.

«La sardana», 22-VIII-1920, p. 1.

«El verdadero y el apócrifo», 31-VIII-1920, p. 1.

«Lo que es el Hospital Civil», 5-IX-1920, p. 1.

«Eva y la manzana», 7-IX-1920, p. 1.

«El Otro», 10-IX-1920, p. 1.

«Levántate y anda!», 30-IX-1922, p. 1.

«Catalanistes encara, catalanistes sempre», 2-VII-1931, p. 1.

Tarragona

«Los nuevos ricos», 21-IX-1920, p. 1.

«Julio Antonio y el Ayuntamiento», 26-IX-1920, p. 1.

«La biblioteca», 3-X-1920, p. 1.

«El cine y los niños», 7-X-1920, p. 1.

«¡Los bárbaros!», 16-X-1920, p. 1.

«Todavía la Fiesta de la Raza», 20-X-1920, p. 1.

«Eugenio d'Ors», 26-X-1920, p. 1.

«Mascaradas patrióticas», 27-X-1920, p. 1.

«La Escuela Artesana», 5-XI-1920, p. 1.

«El paseo marítimo», 7-XI-1920, p. 1.

«Sencillez», 14-XI-1920, p. 1.

«Evolución y anarquía», 2-XII-1920, p. 1.

«Nieve y barro», 21-XII-1920, p. 1.

«El vicio nacional», 23-XII-1920, p. 1.

- «Basura», 12-I-1921, p. 1.
«Piedras viejas», 13-I-1921, p. 1.
«Símbolo», 25-I-1921, p. 1.
«Vaudevilles», 30-I-1921, p. 1.
«Mientras la Bertini sonrío...», 17-II-1921, p. 1.
«La Gracia y la Moral», 24-II-1921, p. 2.
«Frivolidad», 25-II-1921, p. 1.
«El Gobernador detenido», 2-III-1921, p. 1.
«Tarragona, Monte Carlo español», 6-III-1921, p. 1.
«Orgía de sangre», 16-III-1921, p. 1.
«La metamorfosis de la verdad», 17-III-1921, p. 1.
«En la ciudad de las bombas», 16-IV-1921, p. 1.
«El cuento del domingo. La bomba», 17-IV-1921, p. 1.
«¡Hagan juego!...», 27-IV-1921, p. 1.
«Feminismo», 8-V-1921, p. 1.
«Los muñecos», 11-V-1921, p. 1.
«Julio Antonio», 28-V-1921, p. 1.
«*Demi vierges*», 9-VI-1921, p. 1.
«Divagación veraniega», 11-VI-1921, p. 1.
«El abandono de la ciudad», 15-VI-1921, p. 1.
«Hacia la tiranía», 22-VI-1921, p. 1.
«Julio Antonio en Madrid», 23-VI-1921, p. 1.
«La sombra del Cid», 28-VII-1921, p. 1.
«Dos palabras al lector», 31-VII-1921, p. 1.
«La visión de la tragedia», 14-VIII-1921, p. 1.
«Los Héroes», 18-VIII-1921, p. 1.
«Los héroes-mendigos», 31-VIII-1921, p. 1.
«La censura», 4-IX-1921, p. 1.
«Un Estado pordiosero», 7-IX-1921, p. 1.
«Nuestro porvenir», 16-IX-1921, p. 1.
«El tema actual», 17-IX-1921, p. 1.
«Muerte municipal», 9-X-1921, p. 2.
«Los teatros y el aburrimiento», 13-X-1921, p. 1.
«Limpieza», 15-X-1921, p. 1.
«Dignificación», 19-X-1921, p. 1.
«Carácter», 23-X-1921, p. 1.
«La agregación de Sarriá», 16-XI-1921, p. 1.
«El abandono de Tarragona», 20-XI-1921, p. 1.

- «La grandeza de España», 26-XI-1921, p. 1.
- «El infierno de España», 30-XI-1921, p. 1.
- «Películas», 23-XII-1921, p. 1.
- «Las elecciones y los prisioneros», 2-II-1922, p. 1.
- «Lo de África», 9-II-1922, p. 1.
- «¿Primavera?...», 15-II-1922, p. 1.
- «El arte», 22-II-1922, p. 1.
- «Pasa un artista», 24-II-1922, p. 1.
- «El escultor de la muerte», 26-II-1922, p. 2.
- «En nuestra defensa. Tarragona y su monumento», 28-II-1922, p. 1.
- «El alma poliédrica de España», 16-III-1922, p. 1.
- «Gobernadores», 25-III-1922, p. 1.
- «Gobernadores», 30-III-1922, p. 1.
- «Un cartel», 31-III-1922, p. 1.
- «Los alcaldes de R. O.», 5-IV-1922, p. 1.
- «Cinematografía nacional», 9-IV-1922, p. 1.
- «Balzac en Tarragona. III y último», 23-IV-1922, p. 1-2.
- «Crepúsculos y auroras», 27-IV-1922, p. 1.
- «Dos discursos. – Dos hombres. Guasch. Lloret», 4-V-1922, p. 1.
- «Sin redención», 7-V-1922, p. 1.
- «Optimismo», 17-V-1922, p. 1.
- «El Quijote. Castilla. Cataluña. II», 20-V-1922, p. 1.
- «Caballé y Goyeneche», 24-V-1922, p. 1.
- «Primavera», 28-V-1922, p. 1.
- «Tristeza y alegría del periodista», 4-VI-1922, p. 1.
- «“La Atlántida”», 18-VI-1922, p. 1.
- «Cuento heroico», 23-VII-1922, p. 1.
- «El Estado y Julio Antonio», 25-VII-1922, p. 1.
- «Intelectuales y obreros», 3-VIII-1922, p. 1.
- «El verdadero mal», 5-VIII-1922, p. 1.
- «Sindicalismo», 8-VIII-1922, p. 1.
- «La aventura de Oteyza», 12-VIII-1922, p. 1.
- «El Rif», 13-VIII-1922, p. 1.
- «Rovira i Virgili, profeta», 19-VIII-1922, p. 1.
- «“La Publicidad”», 24-VIII-1922, p. 1.
- «Una conferencia de Rovira y Virgili», 16-IX-1922, p. 1.
- «Marruecos», 4-X-1922, p. 1.
- «La conferencia de Rovira i Virgili», 20-X-1922, p. 1.

- «*La nacionalización de Cataluña*», 3-XI-1922, p. 1.
- «Discursos», 22-XI-1922, p. 1.
- «Justicias», 2-XII-1922, p. 1.
- «Los juegos malabares y el mito de la justicia», 10-XII-1922, p. 1.
- «La locura de Lerroux», 21-I-1923, p. 1.
- «Per la Tarragona Imperial. Desviacions», 15-III-1923, p. 1.
- «Una obra ejemplar», 3-X-1925, p. 1.
- «Palas Atenea», 10-X-1925, p. 1.
- «Palas Atena», 22-X-1925, p. 1.

El Camp de Tarragona

- «Política», núm. 3 (19-VII-1923), p. 1.
- «Aspectes. La festa nacional», núm. 11 (11-IX-1923), p. 1.

La Publicitat

- «Estètica del nacionalisme», 12-I-1923, p. 3.
- «Per la Tarragona imperial», 10-III-1923, p. 3.
- «La llum de Tarragona», 25-II-1927, p. 9.
- «Santes Creus», 23-IX-1927, p. 8-9.
- «Informacions de *La Publicitat*. De com Rovira i Virgili prepara la publicació dels seus llibres», 26-VI-1928, p. 1.
- «*República, senyor Cambó!*, de Josep M. Massip (Ed. La Rambla)», 10-XI-1932, p. 7.
- «Els llibres nous. *Diccionari general de la llengua catalana*, de Pompeu Fabra», 29-XII-1932, p. 3.
- «Un llibre cada dia. *Macià (Trenta anys de política catalanista)*, d'Aymamí Baudina (Llibreria Catalònia)», 27-V-1933, p. 4.
- «Comentari. La diada de reis», 6-I-1935, p. 1.
- «Comentari. Sarcasme i alegria», 6-VI-1935, p. 1.
- «Comentari. Màgia i realitat», 9-VI-1935, p. 1.

La Nau

- «El català de luxe», 9-XI-1927, p. 1.
- «Feminisme i feminitat», 23-XI-1927, p. 1.
- «El dret al “piropo”», 30-XI-1927, p. 1.
- «El castell de Pilats», 8-XII-1927, p. 1.
- «La llum als trens», 9-XII-1927, p. 1.
- «L'art i el dolor», 15-XII-1927, p. 1.

- «Dos pintors i dues melangies», 30-XII-1927, p. 1.
«El cinema i la literatura», 5-I-1928, p. 1.
«Més del cinema, encara», 7-I-1928, p. 1.
«Aviadors», 10-I-1928, p. 1.
«Pobres infants!», 12-I-1928, p. 1.
«Les noies i els poetes», 24-I-1928, p. 1.
«Una enquesta iconoclasta», 28-I-1928, p. 1.
«Un antifeminisme poc generós», 2-II-1928, p. 1.
«La Tarragona de Joaquim Mir», 7-II-1928, p. 1.
«Matins d'hivern», 16-II-1928, p. 1.
«Els obrers i el llibre», 22-II-1928, p. 1.
«L'art i els infants», 23-II-1928, p. 1.
«L'ensenyament a Itàlia», 28-II-1928, p. 1.
«Sitges, somniadora i inquieta...», 9-III-1928, p. 1.
«Cigarrets», 13-III-1928, p. 1.
«Reis d'Orient», 15-III-1928, p. 1.
«La higiene i la moda», 23-III-1928, p. 1.
«Paisatges», 24-III-1928, p. 1.
«La crisi del llibre», 31-III-1928, p. 1.
«Divendres Sant a Tarragona», 4-IV-1928, p. 1.
«Alegria de Pasqua, alegria d'infants», 9-IV-1928, p. 1.
«Mosques», 24-IV-1928, p. 1.
«El misteri del fum i del cinema», 4-V-1928, p. 1.
«La fúria d'ABC», 5-V-1928, p. 1.
«Balearis», 15-V-1928, p. 1.
«Alegria del mar», 31-V-1928, p. 1.
«Tristeses de les platges», 1-VI-1928, p. 1.
«Aparadors, muses de la ciutat...», 6-VI-1928, p. 1.
«L'ou que balla», 7-VI-1928, p. 1.
«De la màgica del cinema i del teatre», 18-VI-1928, p. 1.
«París, la Moda i la Bellesa», 21-VI-1928, p. 1.
«Les propines», 5-VII-1928, p. 1.
«L'afany de cultura», 7-VII-1928, p. 1.
«L'estiueig als poblets», 23-VII-1928, p. 1.
«Del matí al vespre. Literatura i periodisme», 27-VII-1928, p. 1.
«Via Laietana», 7-VIII-1928, p. 1.
«El cas Salaverría», 14-VIII-1928, p. 1.
«L'era ja no hi és», 15-VIII-1928, p. 1.

- «Delicte o caritat», 6-IX-1928, p. 1.
«Els símbols i els homes», 11-IX-1928, p. 1.
«El criat autòmata», 21-IX-1928, p. 1.
«Responsables? Irresponsables?», 27-IX-1928, p. 1.
«Conqueridors espirituals», 28-IX-1928, p. 1.
«Teatre d'obrers», 15-X-1928, p. 1.
«Films sonors», 16-X-1928, p. 1.
«Els sorolls inútils», 18-X-1928, p. 1.
«Art nou?», 22-X-1928, p. 1.
«El problema de les faldilles curtes», 25-X-1928, p. 1.
«La lectura i el teatre», 27-X-1928, p. 1.
«Les dolçors de la llar», 24-XI-1928, p. 1.
«El vestit», 27-XI-1928, p. 1.
«Liberalisme i feminisme», 3-XII-1928, p. 1.
«La lleugeresa de *Catalunya Social*», 4-XII-1928, p. 1.
«Una festivitat que desapareix», 31-XII-1928, p. 1.
«Pessebrisme», 3-I-1929, p. 1.
«Llibres i joguines», 5-I-1929, p. 1.
«Opisso», 17-I-1929, p. 1.
«Circulació», 22-I-1929, p. 1.
«Després de ploure», 5-II-1929, p. 1.
«Català vulgar? Català literari?», 9-II-1929, p. 1.
«La Quaresma», 16-II-1929, p. 1.
«Alguns sorolls», 4-III-1929, p. 1.
«Un altre soroll», 5-III-1929, p. 1.
«L'obsessió del soroll», 6-III-1929, p. 1.
«Un triomf del cinema», 16-III-1929, p. 1.
«Barcelona i els gitanos», 18-III-1929, p. 1.
«La crítica al cinema», 20-III-1929, p. 1.
«Dos films», 21-III-1929, p. 1.
«Processons i arqueologia», 28-III-1929, p. 1.
«I el públic femení?», 10-IV-1929, p. 1.
«L'“afició” es revifa?», 16-IV-1929, p. 1.
«Les dispeses», 17-IV-1929, p. 1.
«El treball i l'oci de la dona», 26-IV-1929, p. 1.
«Cinema pur», 3-V-1929, p. 1.
«Cofoisme i crítica», 13-V-1929, p. 1.
«Moments de disciplina», 20-V-1929, p. 1.

- «L'evolució del cinema», 23-V-1929, p. 1.
- «El sentiment en crisi», 10-VI-1929, p. 1.
- «Què llegeixen les dones?», 11-VI-1929, p. 1.
- «Unes disposicions delicades», 15-VI-1929, p. 1.
- «“La bona Premsa”», 2-VII-1929, p. 1.
- «Categories», 4-VII-1929, p. 1.
- «El ressort nou», 11-VII-1929, p. 1.
- «Vacances per als infants», 16-VIII-1929, p. 1.
- «Tarragona i Juli Antoni», 28-VIII-1929, p. 1.
- «Cal atendre els detalls», 30-VIII-1929, p. 1.
- «Conformisme», 10-IX-1929, p. 1.
- «Els càstigs als infants», 13-IX-1929, p. 1.
- «La diada del llibre catòlic», 10-X-1929, p. 1.
- «El Mèdol», 17-X-1929, p. 1.
- «Voto per l'smoking!», 18-X-1929, p. 1.
- «Defensa de l'esperit», 27-X-1929, p. 1.
- «Tornem-hi!», 22-XII-1929, p. 1.
- «Escriptors catòlics», 9-I-1930, p. 1.
- «Cinema-teatre», 24-I-1930, p. 1.
- «Feminisme antifeminista», 7-II-1930, p. 1.
- «Drets que no fem valer», 18-II-1930, p. 1.
- «Rètols i anuncis», 19-II-1930, p. 1.
- «El comerç i l'idioma», 21-II-1930, p. 1.
- «Català!», 24-II-1930, p. 1.
- «De l'ús del català, encara», 25-II-1930, p. 1.
- «El verb pairal», 28-II-1930, p. 1.
- «Els obrers i l'idioma», 1-III-1930, p. 1.
- «On no es parla català», 25-III-1930, p. 1.
- «Barcelona-París», 29-III-1930, p. 1.
- «Rics i pobres», 2-IV-1930, p. 1.
- «Taxis», 5-IV-1930, p. 1.
- «Caritat, no: justícia», 7-IV-1930, p. 1.
- «La justícia social i l'Església», 15-IV-1930, p. 1.

L'Esquella de la Torratxa

- «De la benefactora influència del cinema», núm. 2538 (10-II-1928), p. 93.
- «La Rambla enfarfegada», núm. 2560 (13-VII-1928), p. 452.

- «Primavera», núm. 2599 (19-IV-1929), p. 235-236.
- «La transcendència de les faldilles curtes», núm. 2655 (16-V-1930), p. 332-333.
- «Ja n'hi ha prou!», núm. 2658 (6-VI-1930), p. 379.
- «Un clam que cal atendre», núm. 2661 (27-VI-1930), p. 426.
- «El fusell d'Unamuno», núm. 2662 (4-VII-1930), p. 442-443.
- «Sota la delícia dels governs dinàstics», núm. 2664 (18-VII-1930), p. 474.
- «Romàntiques sempre», núm. 2665 (24-VII-1930), p. 491.
- «La pau del camp... i els sorolls de la ciutat», núm. 2668 (14-VIII-1930), p. 535-536.
- «Els especuladors de l'aire i del sol», núm. 2670 (29-VIII-1930), p. 568.
- «El microbi feixista», núm. 2675 (3-X-1930), p. 652.
- «Nadal», núm. 2686 (24-XII-1930), [p. 847].
- «I "Viva España"», núm. 2693 (13-II-1931), p. 102.
- «La nostra joia», núm. 2702 (17-IV-1931), p. 246.
- «Un manifest desgraciat», núm. 2713 (3-VII-1931), p. 434.
- «L'Estatut», núm. 2715 (17-VII-1931), p. 462.
- «Estatut! Estatut!», núm. 2717 (31-VII-1931), p. 493.
- «L'excepció», núm. 2718 (7-VIII-1931), p. 509.
- «Els mestres i l'Estatut», núm. 2721 (31-VIII-1931), p. 559.
- «L'imperialisme d'Unamuno», núm. 2725 (25-IX-1931), p. 621.
- «Una mica d'humanitat», núm. 2735 (4-XII-1931), p. 783.
- «GaldindilatRIA», núm. 2738 (24-XII-1931), p. 820.
- «Fira de vanitats», núm. 2739 (31-XII-1931), p. 845.
- «L'escàndol de les cèdules», núm. 2740 (8-I-1932), p. 6.
- «Els guàrdies castissos», núm. 2742 (22-I-1932), p. 43.
- «Els jesuïtes sempre són jesuïtes», núm. 2744 (5-II-1932), p. 76.
- «La reserva dels catòlics», núm. 2750 (18-III-1932), p. 165.
- «Setmana Santa, sota la República», núm. 2752 (1-IV-1932), p. 196.
- «Les dones i la república», núm. 2754 (14-IV-1932), p. 229.
- «Un Estatut particular», núm. 2764 (23-VI-1932), p. 377.
- «La teoria del biberó i altres excessos», núm. 2770 (5-VIII-1932), p. 473.
- «Criminals i imbècils», núm. 2772 (19-VIII-1932), p. 505-506.

D'Ací i d'Allà

«Aquarel·les del temps. Les noies, la vida i el teatre», núm. 152 (agost de 1930), p. 253.

«L'esdevenidor i els seus miratges», núm. 163 (juliol 1931), p. 235.

La Rambla

«Responsabilitats», núm. 2 (17-II-1930), p. 11.

La Rambla de Catalunya (esport i ciutadania)

«On són els prestigis?», núm. 2 (14-IV-1930), p. 7.

«El dilema de l'ensenyament», núm. 16 (14-VII-1930), p. 11.

«L'odi a la bellesa», núm. 19 (4-VIII-1930), p. 10.

«Karl Marx en català», núm. 20 (11-VIII-1930), p. 10.

«Paganització i gonzaguisme», núm. 22 (25-VIII-1930), p. 11.

«Els infants», núm. 23 (1-IX-1930), p. 10.

«Rovira i Virgili, escriptor», núm. 31 (27-X-1930), p. 11.

«Jaume Bofill i la concòrdia», núm. 32 (3-XI-1930), p. 9.

«El llibre de Maurín», núm. 34 (17-XI-1930), p. 11.

«Catalunya sota la dictadura», núm. 35 (24-XI-1930), p. 11.

«Les ombres protectores», núm. 65 (27-IV-1931), p. 12.

«Catalunya a les urnes», núm. 75 (27-VI-1931), p. 3.

«Significació de la victòria», núm. 76 (29-VI-1931), p. 9.

«Núria», núm. 80 (27-VII-1931), p. 11.

«Camprodon», núm. 83 (17-VIII-1931), p. 10.

«Temples i paisatges», núm. 84 (24-VIII-1931), p. 8.

«Molt pintoresc», núm. 85 (31-VIII-1931), p. 11.

«Llibres escolars», núm. 88 (21-IX-1931), p. 9.

«Un altre llibre escolar», núm. 93 (26-X-1931), p. 7.

«L'esperit en crisi», núm. 98 (30-XI-1931), p. 11.

«Democràcia i cultura», núm. 107 (1-II-1932), p. 10.

«Un repòrter i un llibre», núm. 113 (14-III-1932), p. 11.

«Vocació de corb», núm. 120 (2-V-1932), p. 3.

«La fi d'un provincianisme», núm. 124 (30-V-1932), p. 3.

«Simpatia espanyola», núm. 127 (20-VI-1932), p. 2.

«Els obrers i l'idioma», núm. 128 (27-VI-1932), p. 3.

«Podem deixar emigrar el nostre patrimoni artístic?», núm. 130 (11-VII-1932), p. 3.

- «La polèmica del dia. Lluís Plandiura i la seva obra», núm. 131 (18-VII-1932), p. 3, 9.
- «Madrilenys en peu de guerra», núm. 133 (1-VIII-1932), p. 4.
- «Estudiants de Castella», núm. 134 (8-VIII-1932), p. 3.
- «La grandesa de Catalunya», núm. 136 (22-VIII-1932), p. 3.
- «L'enigma del sufragi femení», núm. 138 (5-IX-1932), p. 5.
- «La beutat femenina i el cinema», núm. 141 (26-IX-1932), p. 4.
- «Un partit de metecs?...», núm. 142 (3-X-1932), p. 3.
- «L'obra de la setmana. *La constitució interior* d'A. Rovira i Virgili», núm. 153 (12-XII-1932), p. 2.
- «L'obra de la setmana. El diccionari de Pompeu Fabra», núm. 155 (24-XII-1932), p. 4.
- «L'obra de la setmana. *Història* de Ferran Soldevila (Primeres lectures)», núm. 158 (16-I-1933), p. 2.
- «Conseqüències de la Revolució. El cas del Liceu», núm. 160 (30-I-1933), p. 2.
- «La qüestió del dia. L'ensenyament i les Ordes religioses», núm. 162 (13-II-1933), p. 2.
- «Turisme. La costa d'Atzur, Mallorca i la costa catalana», núm. 170 (10-IV-1933), p. 2.
- «Macià, per Ll. Aymamí i Baudina», núm. 173 (2-V-1933), p. 2.
- «Aspectes. Azañisme i provincianisme», núm. 176 (22-V-1933), p. 2.
- «Aspectes de l'Autonomia. Els funcionaris de l'Estat», núm. 180 (19-VI-1933), p. 5.
- «Aspectes de la República. La gran hipocresia de les dretes», núm. 181 (26-VI-1933), p. 2.
- «El nostre temps. L'imperi de la dona», núm. 182 (3-VII-1933), p. 5.
- «L'evolució social. On és la crisi?», núm. 183 (10-VII-1933), p. 5.
- «Glosses del temps. La nova alegria de l'estiu», núm. 186 (31-VII-1933), p. 3.
- «Glosses del temps. Paisatge, turisme i confort», núm. 187 (7-VIII-1933), p. 9.
- «L'autonomia en marxa. La nostra bandera», núm. 189 (21-VIII-1933), p. 4.
- «L'imperi de la Mitra. Andorra i altres llocs», núm. 190 (28-VIII-1933), p. 2.
- «Observacions i suggerències. Catalanistes d'un dia i catalanistes de tot l'any», núm. 192 (11-IX-1933), p. 4.

- «Al voltant d'un homenatge. Pau Casals», núm. 199 (30-X-1933), p. 4.
- «Les dones votaran la República», núm. 202 (13-XI-1933), p. 3.
- «Per damunt dels partits. Catalunya», núm. 205 (20-XI-1933), p. 16.
- «Davant del perill. El pensament de Catalunya», núm. 206 (27-XI-1933), p. 2.
- «Estampes. L'Espanya negra», núm. 208 (11-XII-1933), p. 5.
- «Història i llegenda. Les victòries pòstumes», núm. 211 (30-XII-1933), p. 10.
- «A propòsit d'un llibre de Rovira i Virgili. La Història i el caràcter», núm. 215 (29-I-1934), p. 2.
- «Política derrotista. La Lliga, partit d'ordre?», núm. 221 (12-III-1934), p. 4.
- «Activitats turístiques. Tarragona, davant de Catalunya», núm. 226 (16-IV-1934), p. 5.
- «Política i cultura. L'entrada de la massa al catalanisme», núm. 228 (30-IV-1934), p. 4.
- «Problemes d'avui. La tragèdia sexual de la dona», núm. 232 (28-V-1934), p. 4.
- «Ara va de veres. L'Autonomia i les Esquerres», núm. 234 (11-VI-1934), p. 5.
- «En l'hora crucial. Què passarà?», núm. 235 (12-VI-1934), p. 3.
- «Els perills de la moralització del cinema», núm. 261 (23-VII-1934), p. 4.
- «Els paisatges destruïts», núm. 263 (6-VIII-1934), p. 3.
- «L'episodi del País Basc. Per l'alliberament dels pobles hispànics», núm. 264 (13-VIII-1934), p. 2.
- «Castella contra la perifèria», núm. 265 (20-VIII-1934), p. 5.
- «L'ensibornament de les dretes», núm. 266 (27-VIII-1934), p. 3.
- «Els dos errors cabdals de la República», núm. 269 (17-IX-1934), p. 3.
- «En les hores confuses», núm. 270 (24-IX-1934), p. 3.
- «Tèmpestes. Dels nostres destins i de la inconstància de la fortuna», núm. 275 (19-XI-1934), p. 2.
- «L'Estatut. No hi ha altra esperança que les esquerres», núm. 279 (17-XII-1934), p. 1.
- «La immortalitat», núm. 280 (24-XII-1934), p. 1.
- «Les dretes. Un bloc de bolado i un dictador de sucre», núm. 281 (31-XII-1934), p. 4.

- «Problemes urgents. La revisió constitucional», núm. 284 (21-I-1935), p. 4.
- «Problemes urgents. Hospitals i misèria», núm. 285 (4-II-1935), p. 3.
- «Paral·lels», núm. 287 (11-II-1935), p. 3.
- «La política. La vinguda dels “agrarios”», núm. 288 (18-II-1935), p. 14.
- «Caiguda i salvació de la República», núm. 296 (15-IV-1935), p. 1-2.
- «Problemes de llibertat. Una llei contra la difamació?», núm. 301 (20-V-1935), p. 1.
- «El clam de Catalunya. Amnistia!», núm. 309 (17-VI-1935), p. 1.
- «Interpretacions. La bandera catalana», núm. 310 (24-VI-1935), p. 4.
- «Dretes i esquerres. Problemes de carrer», núm. 312 (8-VII-1935), p. 2.
- «L'Estatut en marxa. L'autonomia i les dretes», núm. 314 (22-VII-1935), p. 3.

Revista de Catalunya

- «Notes de l'interior. Tarragona», núm. 80 (juliol 1934), p. 378-379.

La Rambla de Catalunya

- «La participació de la Lliga en el Govern», núm. 58 (30-IX-1935), p. 1.
- «Les eleccions i la llei electoral. Cal un joc net», núm. 60 (14-X-1935), p. 1-2.
- «Un projecte revoltant. La llei contra la premsa», núm. 66 (25-XI-1935), p. 2.
- «En el cinquè aniversari. La República d'ells i la nostra», núm. 69 (16-XII-1935), p. 1.
- «El fracàs parlamentari de les dretes», núm. 70 (23-XII-1935), p. 2.
- «Pel front autonomista republicà», núm. 71 (30-XII-1935), p. 10.
- «És governamental la Lliga?», núm. 72 (6-I-1936), p. 2.

La Rambla. Diari catalanista de les esquerres

- «Vida literària. L'obra de la B. C. A. I.», 9-III-1936, p. 2.
- «Literatura de setmana santa», 10-IV-1936, p. 2.
- «Comentari. Heroisme i Fidelitat», 24-VII-1936, p. 1.

5.2 Bibliografia general

- AMETLLA, Claudi (1963): *Memòries polítiques (volum 1). 1890-1917*. Barcelona: Pòrtic.
- ARAGÓ, Narcís-Jordi, i CLARA, Josep (1998): *Els epistolaris de Carles Rahola. Antologia de cartes de cent corresponents (1901-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- AYATS, Aïda (2020): «Armand Obiols: articulisme i pensament polític». Dins Francesc FOGUET; Olívia GASSOL (eds.): *L'humor constructiu. Vindicació de la Colla de Sabadell: Joan Oliver, Francesc Trabal, Armand Obiols*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 185-204.
- BARAS, Montserrat (1984): *Acció Catalana (1922-1936)*. Barcelona: Curial.
- BLADÉ I DESUMVILA, Artur (1984): *Antoni Rovira i Virgili i el seu temps*. Barcelona: Fundació Vives Casajoana.
- CADENA, Josep M. (1998): «Món editorial, premsa i radiodifusió. Entre la cultura i la política». Dins Pere GABRIEL (dir.): *Història de la cultura catalana* (vol. IX). Barcelona: Edicions 62, p. 99-116.
- CAMPILLO, Maria (1977): «Situació i sentit d'Una mena d'amor de C. A. Jordana». *Els Marges* núm. 11 (setembre): 101-109.
- CASTELLANOS, Jordi (1989): «Narrativa catalana i erotisme. 1862-1939». *L'Avenç* núm. 123 (febrer): 28-33.
- (2002): «Literatura catalana i compromís social en els anys trenta» *Els Marges* núm. 69 (gener): 7-23.
- (2005): *Escriure amb el ritme de la sang. La represa de la novel·la catalana (1925-1929)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- CORRETTGER, Montserrat (2014): «Domènec Guansé, el periodismo comprometido: crítico y retratista». Dins Xavier PLA, Francesc MONTERO (eds.): *Cosas vistas, cosas leídas. La edad de oro del periodismo literario en Cataluña, España y Europa*. Kassel: Reicheinberg, p. 234-261.
- COSTAFREDA I FELIP, Mercè (1988): *Orígens del catalanisme a Tarragona, 1900-1914*. Tarragona: Diputació de Tarragona / Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 1988.
- EALHAM, Chris (2005): *La lucha por Barcelona. Clase, cultura y conflicto. 1898-1937*. Traducció de Beatriz ANSÓN BALMASEDA. Madrid: Alianza Editorial.

- ESPINET, Francesc; TRESSERRAS, Joan Manuel (1999): *La gènesi de la societat de masses a Catalunya, 1869-1939*. Bellaterra: Servei de Publicacions de la UAB.
- FERRÉ TRILL, Xavier (2000), «Rovira i Virgili, divulgador nacionalista a les comarques tarragonines». Dins Pere ANGUERA *et alii*: *Rovira i Virgili. 50 anys després*. Valls: Cossetània, p. 91-113.
- FERRER, M. Antònia (2006): *Història de Tarragona. Una ciutat mediterrània*. Tarragona: Arola.
- FERRER I PUIG, Jaume (2018): *Josep M. Poble: periodisme i acció. Un intel·lectual catalanista en el Montblanc d'entreguerres (1914-1936)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2018.
- FIGUERES, Josep M. (2002): «L'anticatalanisme de la premsa centralista. Precedents en la crítica periodística al nacionalisme català». Dins *Premsa i nacionalisme. El periodisme en la reconstrucció de la identitat catalana*. Barcelona: Pòrtic, p. 123-141.
- FOGUET I BOREU, Francesc (2007): «Domènec Guansé: "Fer que la revolució sigui, com ho volia ésser el catalanisme, una cultura" (1936-1939)». Dins Ramon PANYELLA (ed.): *La projecció social de l'escriptor en la literatura catalana contemporània*. Lleida: Punctum/GELCC, p. 493-503.
- (2008): «Domènec Guansé, entre el periodisme i la literatura (1924-1939)». Dins Domènec GUANSÉ: *La revolució cívica. Articles de La Publicitat (1937-1939)*. Valls: Cossetània, p. 3-19.
- (2010): «L'impacte del cinema sonor en el teatre català. Raons i controvèrsies (1929-1931)». Dins Imma Creus, Maite Puig i Joan R. Veny (eds.): *Actes del Quinzè Col·loqui Internacional de llengua i Literatura Catalanes. Lleida, 2009* (vol. II). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 385-396.
- GÓMEZ MOMPART, Josep Lluís (1992): *La gènesi de la premsa de masses a Catalunya (1902-1923)*. Barcelona: Pòrtic.
- GRANDAS, M. Carmen (1988): *L'Exposició Internacional de Barcelona 1929*. Barcelona: Els Llibres de la Frontera.
- GUANSÉ, Domènec (1966): *Abans d'ara. 30 retrats literaris*. Barcelona: Aymà.
- (2008): *La revolució cívica. Articles de La Publicitat (1937-1939)*. Edició a cura de Francesc FOGUET I BOREU. Valls: Cossetània.
- (2013): *Catalunya a l'exili*. Edició a cura de Montserrat CORRETGER i Francesc FOGUET. Valls: Cossetània.

- (2015): *Retrats de l'exili*. Edició i introducció de Montserrat CORRETGER i Francesc FOGUET. Barcelona: Adesiara.
- IRIBARREN I DONADEU, Teresa (2008): «De cine: la *intelligentsia* catalana reverència Hollywood a l'època daurada del cinema mut». *Els Marges* núm. 86 (tardor): 21-40.
- (2011): «El primer discurs català d'acreditació artística del cinema. Alexandre Plana i la campanya cinematogràfica de *La Publicidad* (1920)». *Els Marges* núm. 95 (tardor): 20-49.
- ISARCH, Antoni (2010): «Domènec Guansé i la novel·la. Crítica literària a la *Revista de Catalunya* (1924-1931)». *Els Marges* núm. 91 (primavera): 16-35.
- (2016): *Domènec Guansé: crítica, periodisme i narrativa (1918-1936)*. Tesi doctoral dirigida pel doctor Francesc FOGUET I BOREU. Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Filologia Catalana.
- (2018a): «Domènec Guansé, una reivindicació necessària». *Serra d'Or* núm. 701 (maig): 44-46.
- (2018b): «Domènec Guansé, divulgador de la literatura francesa (1924-1933). *Anuari TRILCAT* núm. 8: 3-21.
- JORDÀ FERNÁNDEZ, Antoni (2006): *Història de la ciutat de Tarragona*. Tarragona: Cossetània.
- LLOBET DOMÈNECH, Jordi (2012): «La lectura de novel·les a les biblioteques populars, 1918-1922». *Els Marges* núm. 98 (tardor), p. 25-43.
- MANUEL NOGUERAS, Adelina (1989): «Breu notícia de l'Ateneu Tarragonense de la Clase Obrera (1863-1936)». *Niu d'Art* (Tarragona) núm. 15 (agost): 19.
- MASSIP, Josep M. (1930): «Una gran força catalana: la Premsa. Rovira i Virgili i *La Nau*». *La Rambla de Catalunya. Esport i ciutadania* (9-VI): 14.
- MEDINA, Jaume (1995): *L'anticatalanisme del diari ABC (1916-1936)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MINGUET BATLLORI, Joan M. (2000): *Cinema, modernitat i avantguarda (1920-1936)*. València: Tres i Quatre.
- MUIÑOS, M. Jesús (2003): *Les actituds de l'elit civil tarragonina durant la Restauració (1890-1914)*. *Cohesió interna, dependència externa*. Tarragona: Arola Editors.
- PASSARELL, Jaume (1968): *Homes i coses de la Barcelona d'abans*. Barcelona: Pòrtic.

- (1971): *La Publicitat, diari català*. Barcelona: Pòrtic.
- PENNELL, C. Richard (2001): *La guerra del Rif. Abdelkrim el-Jattabi y su Estado rifeño*. Traducció d'Encarna CABELLO. Melilla: UNED / Centro Asociado de Melilla.
- REAL MERCADAL, Neus (2006a): *Dona i literatura a la Catalunya de preguerra*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2006b): *Les novel·listes dels anys trenta: obra narrativa i recepció crítica*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- RIERA LLORCA, Vicenç (1971): «Domènec Guansé». Dins *Nou obstinats*. Barcelona: Editorial Selecta, p. 33-57.
- ROIG I LLOP, Tomàs et alii (1934): *L'obra de la BCAI. Tres conferències. I: Tomàs Roig i Llop, Salvi Valentí i Ernest Albert i Galter*. Barcelona: Biblioteca Catalana d'Autors Independents.
- (1978): *Del meu viatge per la vida. Memòries 1931-1939*. Barcelona: Pòrtic.
- ROIG ROSICH, Josep M. (1992): *La Dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- SAGARRA, Josep M. de (1987): *Crítiques teatrals a «La Publicitat», 1922-1927*. A cura de Xavier FÀBREGAS. Barcelona: Edicions 62 / Institut del Teatre.
- SOBREQUÉS I CALLICÓ, Jaume (2002): *Antoni Rovira i Virgili. Història i pensament polític*. Barcelona: Curial.
- SOLÀ-MORALES, Ignasi de (1976): «L'Exposició Internacional de Barcelona (1914-1929) com a instrument de política urbana». *Recerques* núm. 6: 137-145.
- (1985): *L'Exposició Internacional de Barcelona 1914-1929: Arquitectura i ciutat*. Barcelona: Fira de Barcelona.
- SOLDEVILA, Carles (1928): *Què cal llegir?* Barcelona: Llibreria Catalunya.
- TASIS, Rafael; TORRENT, Joan (1966): *Història de la premsa catalana* (vol. II). Barcelona: Bruguera.
- VIRGILI SANROMÀ, Josep P. (1977): «Aclariments a l'article "Diari de Tarragona"», *Avui* (9-I): 20.
- (1980): *Tarragona i la seva premsa 1900-1980* (vol. 1). Tarragona: Hemeroteca de la Caixa d'Estalvis Provincial de Tarragona.
- WOOLMAN, David S. (1971): *Abd el-Krim y la guerra del Rif*. Traducció de Margarida GRATACÒS. Vilassar de Mar: Oikos-Tau.

Resum

La posteritat de l'escriptor tarragoní Domènec Guansé i Salesas és deguda sobretot a la seva activitat crítica. Tanmateix, l'autor conreà de manera assídua el periodisme polític, cultural i d'actualitat des dels inicis de la seva trajectòria fins a la fi de la guerra civil espanyola. Aquesta monografia posa a l'abast del lector una part molt important d'aquesta faceta, la que se situa en el període comprès entre 1918 i 1936.

Seguint un criteri cronològic, es ressegueix detalladament la producció en premsa de Guansé conreada a Tarragona i a Barcelona. En paral·lel a la dedicació literària des de diversos fronts (narrativa, teatre, traducció, crítica), l'autor bastí un corpus periodístic sòlid i coherent que permet traçar-ne una imatge precisa pel que fa a l'evolució ideològica, i ho feu des de les tribunes més rellevants: el diari *Tarragona*, durant l'etapa anterior a la dictadura de Primo de Rivera, o *La Nau* i *La Rambla*, sobretot a partir de 1927 i durant els anys que es professionalitzà en el món de les lletres a Barcelona.

L'articulisme analitzat en el present llibre, a banda d'il·lustrar el tremp estilístic i les qualitats intrínsecament literàries de Domènec Guansé, exhibeix una varietat de temes reveladora d'una pluralitat d'interessos que abracen diversos aspectes. Les seccions que mena el tarragoní a les plataformes esmentades tracten assumptes com la lluita contra les actituds retrògrades, el foment d'idees progressistes entre la ciutadania o l'aposta insubornable per la cultura com a eix de la vida social, així com també un compromís creixent amb les posicions polítiques republicanes i catalanistes. Tot plegat amb un objectiu definit i persistent al llarg de l'etapa estudiada: la modernització de la societat catalana en uns anys fonamentals de la història del país.

Paraules clau

Domènec Guansé; periodisme; cultura catalana; modernitat; catalanisme; societat; República.

Abstract

The fame of the Tarragona writer Domènec Guansé i Salesas is mainly due to his work as a critic. However, he also assiduously engaged in political, cultural and news journalism from the beginning of his career to the end of the Spanish Civil War. The present monograph examines the period between 1918 and 1936, which was a very important part of his journalistic career.

In chronological order, the study looks in detail at the press writings that Guansé produced in Tarragona and Barcelona. Whilst engaged in literary activities on various fronts (narrative, theatre, translation, criticism), the author also built up a strong and coherent journalistic corpus that offers an accurate picture of his ideological evolution through his writings in the most significant newspapers of the day, namely *Tarragona*, before the dictatorship of Primo de Rivera, and *La Nau* and *La Rambla*, mostly after 1927 and during the years in which he became a prominent figure in Barcelona literary circles.

The articles analyzed in this book, besides illustrating the stylistic temperament and literary qualities of Domènec Guansé, deal with a variety of themes and issues and therefore demonstrate the width and depth of his interests. The various pieces that the author wrote for the aforementioned publications deal with issues such as his criticism of conservative attitudes, his promotion of progressive ideas among citizens and his unwavering support of culture as the bedrock of society, as well as a growing commitment to republican and Catalanist political views. His aim throughout this period was clear and consistent; that is, the modernization of Catalan society during a fundamental period in the country's history.

Keywords

Domènec Guansé; journalism; Catalan culture; modernity; Catalanism; society; Republic.

Sobre l'autor

Antoni Isarch Borja (Barcelona, 1978). Doctor en Filologia Catalana per la Universitat Autònoma de Barcelona (2016), actualment exerceix la docència a l'ensenyament secundari. Des del 2012, a més, és professor col·laborador del grau de Llengua i Literatura Catalanes i del grau d'Humanitats de la UOC, on ha impartit assignatures sobre narrativa catalana actual i teoria de la literatura. És membre del Grup d'Estudis de Literatura Catalana Contemporània (UAB). Com a investigador, ha publicat diversos treballs sobre la novel·la catalana dels anys vint i trenta, així com també ressenyes i estudis sobre narrativa contemporània per a publicacions com *Els Marges*. Ha col·laborat en la redacció del volum VI de la *Història de la Literatura Catalana. Literatura Contemporània (II). Modernisme. Noucentisme. Avantguardes* (2020).

La posteritat de l'escriptor Domènec Guansé i Salesas és deguda sobretot a la seva activitat crítica. Tanmateix, conreà de manera assídua el periodisme polític i d'actualitat des dels inicis de la seva trajectòria fins a la fi de la guerra civil espanyola. La present monografia estudia una part molt important d'aquesta faceta, la que se situa entre 1918 i 1936.

Seguint un criteri cronològic, es ressegueix la producció en premsa de Guansé conreada a Tarragona i a Barcelona. En paral·lel a la dedicació literària, l'autor bastí un corpus periodístic sòlid i coherent que permet traçar-ne una imatge precisa pel que fa a l'evolució ideològica, i ho feu des de tribunes molt rellevants: el diari *Tarragona*, abans de la dictadura de Primo de Rivera, *La Nau*, des de 1927, o *La Rambla*, ja als anys trenta.

L'articulisme analitzat en aquest llibre, a banda d'il·lustrar el tremp estilístic de la ploma guanseniana, exhibeix un ventall temàtic revelador de la pluralitat d'interessos de l'autor. Les seccions que mena Guansé a les plataformes esmentades tracten aspectes com la lluita contra les actituds retrògrades, el foment del progressisme entre la ciutadania o l'aposta per la cultura com a eix de la vida social, així com també un compromís creixent amb les posicions polítiques republicanes i catalanistes. Tot plegat amb un objectiu definit i persistent: la modernització de la societat en uns anys fonamentals de la història del país.